ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ:
«Η ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ Η ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ»

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΘΕΜΑ:

« Η ΜΕΘΟΔΟΣ ΤΗΣ ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΣΗΣ ΤΟΥ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΥ ΠΡΟΦΙΛ ΤΟΥ ΔΡΑΣΤΗ ΚΑΙ ΤΑ ΟΡΙΑ ΤΗΣ: ΜΕΤΑΞΥ ΘΕΤΙΚΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΕΜΠΕΙΡΙΣΜΟΥ; »

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ:
ΚΑΡΑΤΖΟΓΙΑΝΝΗ ΧΡΙΣΤΙΝΑ
(Α.Μ: 3209Μ014)

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ:
ΛΑΜΠΡΟΠΟΥΛΟΥ ΕΦΗ

ΜΕΛΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ:
ΦΑΡΣΕΔΑΚΗΣ ΙΑΚΩΒΟΣ (ΟΜΟΤΙΜΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ)
ΣΤΑΛΙΚΑΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ (ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ)

ΑΘΗΝΑ, ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2011

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ.....1

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....2

ΜΕΡΟΣ Α: ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΒΙΑΙΗ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΗ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ Η ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι

Η ΒΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΗΣ ΒΙΑΙΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ

I. Ανατομικο-εγκεφαλικοί παράγοντες 6

II. Σωματική τυπολογία και χαρακτηριστικά.....9

III. Κληρονομικότητα - Ανθρωπομετρία 11

IV. Βιοχημικές και Ενδοκρινικές δυσλειτουργίες 14

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙ

Η ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗ ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΗΣ ΒΙΑΙΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ

I. Ψυχαναλυτική ερμηνεία 16

II. Θεωρίες των χαρακτηριστικών.....20

III. Θεωρίες της Μάθησης και της Συμπεριφοράς 22

IV. Κοινωνικο – Γνωστικές θεωρίες προσωπικότητας.....25

Α. Οικογενειακές παράμετροι στην εκδήλωση της βίαιης συμπεριφοράς.....29

Β. Η σημασία της *Ματαίωσης* και του *Ναρκισσισμού* στη συμβολή της βίαιης συμπεριφοράς.....30

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΨΥΧΙΑΤΡΙΚΗΣ ΣΤΗΝ ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΗΣ ΒΙΑΙΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ

i. Ψυχώσεις και φόνος: μύθος ή πραγματικότητα; 33

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV

Η ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΗΣ ΒΙΑΙΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ 39

ΚΕΦΑΛΑΙΟ V

ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΕΣ ΕΡΜΗΝΕΙΕΣ ΤΗΣ ΒΙΑΙΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ 41

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VI

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΩΝ ΘΕΩΡΙΩΝ ΤΗΣ ΒΙΑΙΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ 43

ΜΕΡΟΣ Β: ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΙ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗΣ ΤΗΣ ΒΙΑΙΗΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ Η ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΟΥΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ I

ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΟΙ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΜΕΘΟΔΟΥ ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΣΗΣ ΠΡΟΦΙΛ 47

I. Αντικείμενο της μεθόδου και ρόλος των ειδικών αναλυτών 53

II. Στάδια της μεθόδου σκιαγράφησης 55

III. Κατευθύνσεις και ρεύματα της μεθόδου 59

IV. Κατηγοριοποίηση των βίαιων εγκληματιών 61

ΚΕΦΑΛΑΙΟ II

ΤΑ ΚΙΝΗΤΡΑ ΤΟΥ ΒΙΑΙΟΥ ΔΡΑΣΤΗ 68

ΚΕΦΑΛΑΙΟ III

Η ΕΠΙΛΟΓΗ ΤΟΥ ΘΥΜΑΤΟΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΔΡΑΣΤΗ 71

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV

ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΡΟΦΙΛ ΒΑΣΕΙ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ 75

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ V

ΓΡΑΦΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΕΙΜΕΝΩΝ.....78

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VI

ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΔΡΑΣΤΩΝ ΒΑΣΕΙ ΤΗΣ ΜΕΘΟΔΟΥ ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΣΗΣ.....80

i. Περιπτωσιολογικές μελέτες

Α. *Theodore Ted Bundy* 83

Β. *Αντώνης Δαγκλής* 86

Γ. *Norman Afzal Simons* 88

Δ. *Anders Behring Breivic* 90

ΜΕΡΟΣ Γ : ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΔΙΛΗΜΜΑΤΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ I

ΧΡΗΣΙΜΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΜΕΘΟΔΟΥ ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΣΗΣ 93

ΚΕΦΑΛΑΙΟ II

ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΜΕΘΟΔΟΥ ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΣΗΣ 96

ΚΕΦΑΛΑΙΟ III

Η ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΣΗ ΤΟΥ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΚΟΥ ΠΡΟΦΙΛ ΤΟΥ ΔΡΑΣΤΗ: ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΑΠΟΔΕΙΞΗ Ή «ΚΟΙΝΗ ΛΟΓΙΚΗ» ; 100

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV

ΤΑ ΟΡΙΑ ΤΗΣ ΜΕΘΟΔΟΥ: ΜΕΤΑΞΥ ΘΕΤΙΚΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΕΜΠΕΙΡΙΣΜΟΥ; 102

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΑΝΟΙΧΤΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ.....106

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....109

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

αι.: αιώνα

Βλ.: Βλέπε

ΗΠΑ: Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής

κ. ά.: και άλλοι

κ.λπ.: και λοιπά

μτφρ.: μετάφραση

ό. π.: Όπως παραπάνω

σελ.: σελίδα.

F.B.I: Federal Bureau of Investigation

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το φαινόμενο της εγκληματικότητας και η διερεύνηση των παραγόντων που οδηγούν σε αυτό συνιστά ένα φαινόμενο που απασχολούσε την ανθρωπότητα ήδη από την εποχή που είχαν αρχίσει να σχηματίζονται οργανωμένες κοινωνίες. Στην σκέψη του Πλάτωνα και του Αριστοτέλη[1] υπήρχε έντονος προβληματισμός γύρω από την εξήγηση της εγκληματικής δραστηριότητας καθώς και την αποκωδικοποίηση της πολύπτυχης προσωπικότητας του εγκληματία.

Η μέθοδος της σκιαγράφησης του εγκληματολογικού προφίλ του δράστη, επιχειρεί να προσδιορίσει την ταυτότητά του και να συνθέσει το ψυχο- εγκληματολογικό του πορτραίτο. Εγχείρημα ιδιαιτέρως δύσκολο, αν αναλογιστεί κανείς ότι η ανθρώπινη συμπεριφορά και δη η εγκληματική δεν μπορεί να εξηγηθεί πάντα μέσα από τις θεωρητικές προσεγγίσεις, που ενίοτε αρέσκονται να πλαισιώνονται από ασφυκτικές κατηγοριοποιήσεις και στεγανά. Η ανθρώπινη υπόσταση διακατέχεται τόσο από την ελεύθερη βούληση, όσο και από τις απροσδιόριστες ή / και τις περιστασιακές παραμέτρους, τις οποίες, μέσα από την παρούσα μελέτη, θα ανακαλύψουμε εάν η εν λόγω μέθοδος τις λαμβάνει σοβαρά υπόψη.

Αν και η συμβολή της θεωρίας στη μελέτη της προσωπικότητας υπήρξε αμφιλεγόμενη, ωστόσο είναι σημαντική για να ερμηνεύσουμε και εν τέλει να κατανοήσουμε την ανθρώπινη συμπεριφορά. Οι θεωρίες προσωπικότητας που παρατίθενται εδώ, διατυπώνουν τα ερωτήματα του «τί» (δομή), του «γιατί» (διαδικασία) και του «πώς» (ανάπτυξη και εξέλιξη) αναφορικά με την ανθρώπινη λειτουργία. Επίσης, διατυπώνουν ερωτήματα σχετικά με την φύση της ψυχοπαθολογίας και της αλλαγής στην προσωπικότητα.

Προσωπική μου εκτίμηση, είναι πως για να μπορούμε να εξηγήσουμε το βίαιο έγκλημα, θα πρέπει πρωτίστως να διεισδύσουμε στο μυαλό του εγκληματία. Η μελέτη της προσωπικότητάς του, συνεπώς, συνιστά ένα εξαιρετικά χρήσιμο εργαλείο στην καταπολέμηση του εγκλήματος. Για τον λόγο αυτό, κρίνεται σκόπιμο να αναλυθούν διεξοδικά κάποιες θεωρητικές προσεγγίσεις για την προσωπικότητα, προκειμένου να συμπληρώσουμε το πολύπλοκο «πάζλ» της ψυχοσύνθεσης του εγκληματία.

---

[1] Βλ. Φαρσεδάκης, (1990), σελ. 20.

Εν συνεχεία, στο δέυτερο μέρος της εργασίας, εξετάζεται το ειδικό αντικείμενο της μεθόδου σκιαγράφησης και η διαδικασία που ακολουθεί προκειμένου να διεξάγει συμπεράσματα για την ταυτότητα του υπόπτου δράστη και να διαμορφώσει το εγκληματολογικό προφίλ του.

Η τεχνική της σκιαγράφησης, ως ένα εργαλείο καταγραφής της συμπεριφοράς και ανάλυσης των ψυχολογικών χαρακτηριστικών για την πρόβλεψη των μελλοντικών ενεργειών του δράστη, κίνησε το ενδιαφέρον αρκετών τηλεοπτικών παραγωγών και σκηνοθετών του Hollywood, οι οποίοι δημιούργησαν ανάλογες τηλεοπτικές σειρές και ταινίες. Το προσωπικό μου ενδιαφέρον έγκειται στην σχετική πλάνη που δημιουργείται για το υπό μελέτη ζήτημα, μέσα από την παραποιημένη – σχεδόν μαγική – εικόνα της τηλεόρασης, η οποία αποδίδει μαντικές ικανότητες στους επαγγελματίες οι οποίοι υιοθετούν αυτήν την τεχνική, ταλέντο διαίσθησης και ενόρασης, και που παρουσιάζουν με έναν αριστοτεχνικό τρόπο την αλάνθαστη τεχνική εξιχνίασης της ταυτότητας του δράστη.

Για τους παραπάνω λόγους, θα γίνει μια απόπειρα να αναδειχθεί η αποτελεσματικότητα αυτής της μεθόδου, στην ρεαλιστική και την αντικειμενική μορφή της, καθώς επίσης να επισημανθούν και οι περιορισμοί που αυτή ενέχει. Το μείζον ζήτημα είναι να μην πέσουμε στην παγίδα της παραψυχολογίας, και να μελετηθεί η ουσία της μεθόδου υπό το πρίσμα των επιστημονικών όρων, προκειμένου να απαλλαγούμε από ανακρίβειες και, σε τελική ανάλυση, από ουτοπίες.

Στο σημείο αυτό, θα πρέπει να αναφερθει ότι η παρούσα εργασία, ως επί το πλείστον θα εστιάσει στην ανάλυση συγκεκριμένων εγκληματιών βίας, ήτοι τους ανθρωποκτόνους και τους κατά συρροή σεξουαλικούς δολοφόνους[2]. Η ενασχόληση με τις συγκεκριμένες κατηγορίες εγκληματιών είναι για λόγους θελκτικότητας, οι οποίοι μου δημιουργούν την επιθυμία να τις αναλύσω. Ως εκ τούτου, οφείλω να επισημάνω την ύπαρξη αυτών των παραγόντων που με ώθησαν να τις επιλέξω. Για να γίνω πιο σαφής, τις επιλέγω για τον ίδιο λόγο που τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης επιλέγουν τα εγκλήματα βίας ως είδηση: «διότι εμπεριέχουν το στοιχείο του καινούριου και το στοιχείο της σύγκρουσης».[3] Βέβαια, η ειδοποιός διαφορά εμού και των μέσων ενημέρωσης έγκειται στον απώτερο στόχο επιλογής, ο οποίος είναι η

[2] Ως εγκλήματα βίας εκλαμβάνονται οι ανθρωποκτονίες από πρόθεση, οι ληστείες, οι απλές και επικίνδυνες σωματικές βλάβες από πρόθεση, ηθών, απλές και διακεκριμένες κλοπές, φθορές ξένης ιδιοκτησίας κ.λπ.
[3] Λαμπροπούλου, (1994), σελ. 93.

βαθύτερη κατανόηση της ψυχοσύνθεσης του εγκληματία και όχι η επιφανειακή αναφορά του για λόγους εντυπωσιασμού.

Δεν θα συμπεριλάβω τις υπόλοιπες κατηγορίες, λόγω της μεγάλης ποικιλίας της υπάρχουσας ύλης και του απεριόριστου πεδίου που καλύπτει το συγκεκριμένο θέμα. Επιπλέον, η μέθοδος της σκιαγράφησης, παραδοσιακά, επικεντρώνεται στην μελέτη των κατά συρροή δολοφόνων, στους οποίους αποδίδονται μια σειρά κινήτρων, συνεπώς έχουμε στην διάθεσή μας περισσότερες πηγές πληροφόρησης. Έπειτα, η στάση του ανθρώπου απέναντι στο φαινόμενο της βίας είναι αμφιθυμικό, διότι αφ' ενός «γεννά» τον τρόμο και προκαλεί το αίσθημα του ηθικού πανικού, αφ' ετέρου διότι ασκεί ακαταμάχητη γοητεία. Πρόκειται, δηλαδή, για κάτι που ταυτόχρονα ενεργοποιεί την έλξη και την αποστροφή.

Επιπλέον, για να σχηματισθεί μια πιο ολοκληρωμένη εικόνα της βίαιης εγκληματικής προσωπικότητας, συμπεριλαμβάνονται κάποιες περιπτωσιολογικές μελέτες, όπου η ανάλυση της καθεμιάς εμπίπτει στις κατηγοριοποιήσεις που υιοθετήθηκαν κατά καιρούς από τους ειδικούς σκιαγράφησης, τόσο στο επίπεδο της πρόγνωσης όσο και σε αυτό της σύλληψης.

Στο τρίτο και τελευταίο μέρος της παρούσης εργασίας, και δεδομένης όλης της προβληματικής σχετικά με την αποτελεσματικότητα της μεθόδου σκιαγράφησης, γίνεται μια απόπειρα - όσο το δυνατόν πιο αντικειμενικής - αξιολόγησης, η οποία καταδεικνύει τόσο τα δυνατά όσο και τα αδύναμα σημεία της. Τελικός προορισμός, είναι να διαμορφωθεί μια ολοκληρωμένη εικόνα που θα αξιοποιήσει την συνεργασία τόσο των υπέρμαχων όσο και των επικριτών της μεθόδου, προς το όφελος και την περαιτέρω εξέλιξη της εγκληματολογικής έρευνας.

Τελευταίο, πλήν όμως εξίσου σημαντικο, θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά την επιβλέπουσα καθηγήτριά μου κυρία Έφη Λαμπροπούλου, για την αμέριστη κατανόηση αλλά και για την ηθική και έμπρακτη συμβολή της στην εκπόνηση της παρούσης μελέτης. Επίσης, θα ήθελα να εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου σε όλο το Διδακτικό Προσωπικό του Τομέα Εγκληματολογίας που με μύησε σε συτό το υπέροχο ταξίδι γνώσης...

ΜΕΡΟΣ Α

ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΒΙΑΙΗ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΗ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ Η ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι

Η ΒΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΗΣ ΒΙΑΙΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ

Η ανθρωποκτονία συνιστά ένα φαινόμενο άρρηκτα συνδεδεμένο με την προσωπικότητα του δράστη και τις σχέσεις που αναπτύσσονται ανάμεσα σε αυτή και το περιβάλλον. Για να κατανοήσουμε την εγκληματική πράξη πρέπει να την τοποθετήσουμε σε ένα διαρκές δυναμικό γίγνεσθαι, ως προϊόν της αλληλεπίδρασης του ατόμου με το περιβάλλον του. Για να επιτευχθεί κάτι τέτοιο, οφείλουμε πρώτα από όλα να διερευνήσουμε την πολυδιάστατη προσωπικότητα του δράστη κάτω από - όσο το δυνατόν - περισσότερες οπτικές και προσεγγίσεις ήτοι τις βιολογικές, τις ψυχολογικές, τις κοινωνιολογικές και τις φιλοσοφικές.

Σύμφωνα με τις βιολογικές προσεγγίσεις, η βία εξηγείται με βάση τη φυσική εξέλιξη και τους βιολογικούς νόμους. Οι προσπάθειες αναγωγής στη βιολογία αποτελούν τον **βιολογισμό**, ο οποίος εμφανίσθηκε με τον κοινωνικό δαρβινισμό και και τη συνακόλουθη εξήγηση της βίας ως έκφραση του νόμου της φυσικής επιλογής, καθώς και ως μηχανισμός πάλης για την επικράτηση του πιο ικανού. Οι βιολογικές θεωρίες που διατυπώθηκαν στον δυτικό πολιτισμό, απέδιδαν τη βία στην ανθρώπινη φύση και το ένστικτο ή τα γονίδια, σε αντίθεση με τις εξισωτικές ή ακέφαλες κοινωνίες[4] που αναζήτησαν τα αίτια της βίας σε εξωτερικούς παράγοντες, φερ' ειπείν στα κακά πνεύματα, στη μαγεία ή στην δαιμονοληψία[5]. Σύμφωνα με την βιολογική προσέγγιση, η παρεκκλίνουσα συμπεριφορά έχει τις καταβολές της στις βιολογικές ανεπάρκειες του ατόμου (για παράδειγμα βλάβη του εγκεφάλου, χαμηλή ευφυΐα, βιοχημικές δυσλειτουργίες), οι οποίες διαφοροποιούν τον εγκληματία από τον μη εγκληματία άνθρωπο.

---

[4] Ακέφαλες ονομάζονται οι εξισωτικές και αυτόνομες κοινωνίες, οικονομικά ομοιογενείς που δεν διαθέτουν κυβερνητικούς μηχανισμούς. Γενικό γνώρισμά τους είναιη έλλειψη συγκεντρωτικής πολιτικής οργάνωσης. Βρίσκονται στο νεολιθικό στάδιο παραγωγής (π.χ. Αφρική , Μελανησία, Νότια Αμερική) και δεν προσδιορίζονται με διοικητικούς όρους αλλά με την οργάνωση σε συγγένειες.

[5] Δημητρίου, (2003), σελ. 81.

i. Ανατομικοεγκεφαλικοί παράγοντες

Η αντίληψη ότι ο χαρακτήρας ενός ατόμου μπορεί να προσδιοριστεί από τα εξωτερικά του χαρακτηριστικά όπως το μέτωπο, το στόμα ή τα μάτια, πρωτοεμφανίστηκε κατά τον 16ο αιώνα. Η επιστήμη της Φυσιογνωμικής στηριζόταν στην πεποίθηση ότι το έγκλημα οφείλεται σε κάποια γενετική ανεπάρκεια των δραστών, η οποία εντοπίζεται στην εξωτερική τους εμφάνιση. Ωστόσο, ενώ από τον 17ο αιώνα άρχισε να αναγνωρίζεται ο ρόλος του εγκεφάλου τόσο στη συμπεριφορά όσο και στις ασθένειες, η αντίληψη για τον ρόλο των εξωτερικών φυσικών χαρακτηριστικών εξακολούθησε να επικρατεί στην τελική διάγνωση.

Καθοριστικό ρόλο στα τέλη του 18ου αιώνα έπαιξε ο ιδρυτής της Εγκληματολογικής Ανθρωπολογίας και Φρενολογίας **Franz Joseph Gall**[6] (1758-1828), ο οποίος κατέληξε πως υπάρχει σχέση μεταξύ της κρανιακής διάπλασης και του χαρακτήρα. Μετά από πολυετείς ανατομικές έρευνες συμπέρανε πως στον εγκέφαλο (ως κέντρο της σκέψης) υπάρχουν συγκεκριμένα τμήματα - περιοχές που ελέγχουν διαφορετικές δραστηριότητες. Η θέση και το μέγεθος αυτών των τμημάτων προκαλούν ανάλογα εξογκώματα στο κρανίο και ελέγχουν τα θεμελιώδη ανθρώπινα χαρακτηριστικά και συναισθήματα όπως είναι η καλοσύνη και η ευθυμία, καθώς και εκείνα τα οποία έχουν διανοητικό χαρακτήρα όπως είναι η εκτίμηση του μεγέθους ή η αναγνώριση του αποτελέσματος και της αιτίας.

Ο ***Gall*** μαζί με τον συνεργάτη του ***John Spurzheim*** (1776-1832) κατέγραψαν τις περιοχές του κρανίου και τις αντίστοιχες ιδιότητες που υποτίθεται ότι αντανακλούσαν. Μεταξύ άλλων, συνέδεσαν τη ζήλια, την εριστικότητα και την καταστροφικότητα με την εγκληματική συμπεριφορά. Συνολικά προσδιόρισαν τριάντα τρεις περιοχές, ανάμεσα στις οποίες ήταν και εκείνες που αφορούσαν τον φόνο, την κλοπή και την πονηριά. Η καταγραφή των περιοχών του εγκεφάλου που επηρεάζουν την ανθρώπινη συμπεριφορά παρέμεινε δημοφιλής στη διάρκεια του 19ου αιώνα, και η συμβολή της ακόμη και στην σύγχρονη Ιατρική θεωρήθηκε σημαντική. Δεν κατάφερε ωστόσο να συμβάλει και στην πλήρη κατανόηση του «εγκληματικού νου»[7].

---

[6] Gall, F. J., (1807), *Craniologie ou decouvertes nouvelles concernant le cerveau, le crone et les organs*, σελ.88, Paris, σύμφωνα με Φαρσεδάκη, (1990), σελ. 20.

[7] Spurzheim, J. (1826), *Phrenology in connection with the study of Psysiognomy*, σελ.44, σύμφωνα με Innes, (2004), σελ. 10-11.

Η επιστήμη της Φρενολογίας προηγήθηκε εβδομήντα χρόνια του φιλοσοφικού ρεύματος του Θετικισμού στον οποίο ανήκει, κύριος εκπρόσωπος του οποίου ήταν ο ***Cesare Lombroso*** (1836-1909). Ο τελευταίος διεξήγαγε ολιγόχρονες μετρήσεις της φυσιογνωμίας μεγάλου αριθμού εγκληματιών στις ιταλικές φυλακές. Μελετώντας τη φυσιογνωμία των εγκληματιών με νεκροψίες που πραγματοποίησε στις φυλακές, υποστήριξε πως είχε ανακαλύψει ασυνήθιστα χαρακτηριστικά στα κρανία των εγκληματιών παρόμοια με αυτά των προϊστορικών ανδρών ή ακόμα και κρανία ζώων. Το 1859 η νέα επιστήμη της Ανθρωπολογίας (που μελετά τον άνθρωπο ως ζωντανό οργανισμό) και το πολύκροτο έργο του ***Charles Darwin*** (1809-1882) «*On the origin of species by means of natural selection*», το οποίο προβάλλει τη θεωρία της εξέλιξης των ειδών με βάση τη φυσική επιλογή των ικανότερων να ανταπεξέλθουν στον αγώνα για την επιβίωση (τοποθετώντας τον άνθρωπο στην κορυφαία εξελικτική κλίμακα μετά τους πιθήκους), συντέλεσαν αποφασιστικά στη σκέψη του Lombroso και στις μετέπειτα έρευνές του, με αποτέλεσμα να ιδρύσει μαζί με τους ***Raffaele Garofalo*** *και* ***Enrico Ferri*** την *Ιταλική Θετική Σχολή*. Κυρίαρχη άποψη αυτής της σχολής είναι ότι το έγκλημα συνιστά ένα παθολογικό φαινόμενο που μπορεί να μετρηθεί και να προβλεφθεί μιας και τα αίτια αναζητούνται στα εξωτερικά φυσικά χαρακτηριστικά του ατόμου.

Σύμφωνα με τον ***Lombroso***, ο εγκληματίας, είναι ένα ιδιαίτερο ανθρωπολογικό είδος που δεν είχε ομαλή βιολογική εξέλιξη και για αυτό έμεινε σε προγενέστερο στάδιο. Η εγκληματική συμπεριφορά του οφείλεται στον αταβισμό, σε κληρονομικό εκφυλισμό ή σε ψυχική νόσο και ο «γενημμένος εγκληματίας» είναι ένα κατώτερο βιολογικά είδος[8]. Συγκεκριμένα, με τη δημοσίευση των ερευνών του στα βιβλία «*Ο εγκληματίας άνθρωπος*» (1876) και «*Εγκληματική Ανθρωπολογία*» (1895) υποστήριξε ότι:

- οι *απατεώνες* ξεχωρίζουν από τα μεγάλα τους σαγόνια και τα έντονα ζυγωματικά,
- οι *εμπρηστές* έχουν μακριά άκρα, μικρό κεφάλι και βάρος κάτω του συνηθισμένου,
- οι *βιαστές* έχουν κοντά χέρια και στενό μέτωπο, λίγα μαλλιά και δυσμορφίες στα γεννητικά τους όργανα,
- οι *δολοφόνοι* έχουν προεξέχοντα σαγόνια, πυκνά σκούρα μαλλιά, αραιά γένια και χλωμό πρόσωπο.

[8] Lombroso, C., (1876), *L' Uomo delinquente*, σελ.33, Milano: Hoepli, σύμφωνα με Γιωτοπούλου – Μαραγκοπούλου, (1984), σελ. 87-88.

Αυτή η φυσιογνωμική προσέγγιση της εγκληματογένεσης - αν και πρωτοποριακή για την εποχή της - δέχθηκε τα πυρά πολλών (για παράδειγμα από τη *Σχολή της Λυών*), οι οποίοι την χαρακτήρισαν υπεραπλουστευτική. Αυτό το γεγονός οδήγησε τον *Lombroso* να αναθεωρήσει ή έστω να μετριάσει την κλειστή αιτιοκρατική του άποψη ότι η εγκληματική προσωπικότητα δεν μπορεί να καθοριστεί απλώς με βάση τα εξωτερικά χαρακτηριστικά ενός ατόμου. Για αυτόν τον λόγο, εστίασε στα κοινωνικο-οικονομικά αίτια του εγκλήματος και πως το 1/3 μόνο των εγκληματιών που είχαν επισημανθεί ανήκαν στους «εκ γενετής»[9]. Το δεύτερο μέλος της *Ιταλικής Σχολής, ο* ***Garofalo*** (1852-1934), δημοσιεύοντας το βιβλίο «Εγκληματολογία» (1885), διαχώρισε τα εγκλήματα σε «φυσικά - πραγματικά» και σε «νομικά - συμβατικά». Τα πρώτα αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι κάθε πολιτισμένης κοινωνίας και προσβάλλουν τα στοιχειώδη ηθικά συναισθήματα (οίκτου και εντιμότητας) και εκείνοι που τα διαπράττουν πάσχουν από οργανικές ανωμαλίες, συνεπώς είναι ανίκανοι να προσαρμοστούν στο περιβάλλον τους. Οι «φυσικοί – πραγματικοί» εγκληματίες επομένως, είναι βίαιοι από τη φύση τους γι' αυτό και πρέπει να εξουδετερωθούν μέσω της επιβολής της θανατικής ποινής, ώστε να εξαλειφθεί η επικινδυνότητά τους[10]. Ο ***Ferri*** (1856-1929) τέλος, υπήρξε πιο ανθρωπιστής και διέκρινε τους εγκληματίες σε πέντε βασικές κατηγορίες, εστιάζοντας κυρίως στους κοινωνικούς και ψυχολογικούς παράγοντες της εγκληματικότητας. Με τη διατύπωση του νόμου του «**εγκληματικού κορεσμού**» στο βιβλίο του «*Εγκληματική Κοινωνιολογία*» (1892) υπογράμμισε ότι το μέγεθος της εγκληματικότητας βρίσκεται κατ' αναλογία με τους όρους του φυσικού και κοινωνικού περιβάλλοντος καθώς και στις εγγενείς τάσεις και ορμές του ατόμου. Αυτό σημαίνει ότι σε ορισμένο κοινωνικό περιβάλλον διαπράττεται ένας σχεδόν ορισμένος αριθμός εγκλημάτων – ούτε ένα λιγότερο ή περισσότερο – και αυτό διότι επέρχεται κορεσμός. Συνολικά, παρά την πιο ανθρωπιστική άποψή του ότι σε κάθε εγκληματία πρέπει να επιβάλλονται μέτρα οικονομικού και πολιτισμικού χαρακτήρα, δεν ξέφυγε από το πρότυπο της Σχολής του ότι το έγκλημα είναι ένα ανώμαλο κοινωνικό φαινόμενο που οφείλεται σε δυσλειτουργικές βιολογικές καταβολές των ατόμων που το διαπράττουν[11].

---

[9] Lombroso, C., (1876), *L' Uomo delinquente*, σελ. 65, σύμφωνα με Innes, (2004), σελ. 12.
[10] Garofalo R., (1885), *Criminologia*, sel. 54, Napoli, σύμφωνα με Χάιδου, (1996), σελ. 28.
[11] Ferri, E., (1892), *Sociologia criminale* sel. 15, Torino, σύμφωνα με Χάιδου, (19), σελ. 23.

ii. **Σωματική τυπολογία και χαρακτηριστικά**

Η βιολογική θεώρηση της σχέσης των σωματικών χαρακτηριστικών του ανθρώπου με την ιδιοσυγκρασία και τη συμπεριφορά του, βρήκε απήχηση και σε μεταγενέστερους επιστήμονες, όπως ο ψυχίατρος ***Ernst Kretschmer*** (1921) και ο ανθρωπολόγος ***William Sheldon*** (1949). Οι δυό τους, μελετώντας τη σχέση σωματικής διάπλασης και συμπεριφοράς σε ψυχικά νοσούντα άτομα διέκρινε τους κάτωθι ιδεατούς τύπους ανθρώπων:

- Τους ***πυκνικούς ή ενδομορφικούς***[12], οι οποίοι είναι μετρίου ύψους, εύσωμοι, με φαρδύ πρόσωπο και κοντό λαιμό. Είναι τύποι κυκλοθυμικοί και η ψυχική αρρώστια που συνήθως τους προσβάλλει είναι η μανιοκαταθλιπτική ψύχωση.
- Τους ***αθλητικούς ή μεσομορφικούς***[13], οι οποίοι ξεχωρίζουν για το γεροδεμένο σώμα, τον χοντρό σκελετό τους και την έντονη μυϊκή διάπλαση. Έχουν ισχυρή προσωπικότητα και τείνουν κάποιες φορές να είναι επιθετικοί και εκρηκτικοί. Ψυχολογικά εμφανίζουν επιληπτικές κρίσεις.
- Τους ***λεπτόσωμους ή εξωμορφικούς*** *τύπους*, που διακρίνονται για τον λεπτό σκελετό τους και το χλωμό δέρμα. Χαρακτηρίζονται και ως σχιζοειδείς προσωπικότητες καθώς, είναι ψυχροί, ντροπαλοί, υπερευαίσθητοι και ακοινώνητοι.

Από την εγκληματολογική σκοπιά, η ιδιοσυγκρασία των μεσομορφικών ατόμων οδηγεί στη διάπραξη εγκλημάτων βίας και σεξουαλικών εγκλημάτων. Οι πυκνικοί-ενδομορφικοί τύποι ελάχιστα ενδιαφέρουν τους εγκληματολόγους, μιας και σπάνια εκδηλώνουν εγκληματική συμπεριφορά, αλλά ακόμη και όταν γίνεται αυτό, έχουν περισσότερες πιθανότητες επανένταξης σε σύγκριση με τους άλλους δύο. Οι εξωμορφικοί τύποι τέλος, διαπράττουν κυρίως απάτες και κλοπές και είναι σχετικά ακίνδυνοι αφού αποφεύγουν τις συναναστροφές.

Από το 1939 έως το 1949 μελετήθηκαν διακόσιες περιπτώσεις νεαρών εγκληματιών που συγκρίθηκαν με μια ομάδα φοιτητών κολλεγίου. Στην ομάδα των εγκληματιών ο W. *Sheldon* εντόπισε υψηλό αριθμό μεσόμορφων ανηλίκων και χαμηλό εξώμορφων

---

[12] Kretschmer, E., (1921), *Korperbau und Charakter*, σελ.32, Berlin: Springer, σύμφωνα με Πανούση, (2003), σελ.167.

[13] Βλ. ό. π., (2003), σελ. 171.

γεγονός που επιβεβαιώθηκε και σε μεταγενέστερες έρευνες από τον ***Hans Joachim Schneider*** (1987) ο οποίος, διαπίστωσε ότι επικρατούσε και πάλι ο μεσόμορφος τύπος ανθρώπου[14]. Τα αποτελέσματα, πάντως, των ερευνών αμφισβητήθηκαν, αφενός διότι το δείγμα δεν ήταν αντιπροσωπευτικό, αφετέρου διότι παραβλέφθηκε ο σκοτεινός αριθμός εγκληματικότητας της ομάδας ελέγχου. Τελικό συμπέρασμα ήταν ότι η εφηβική εγκληματικότητα είχε να κάνει με έναν συνδυασμό βιολογικών, περιβαλλοντικών και ψυχολογικών παραγόντων.

Ενδεχομένως, οι θεωρίες αυτές να χρησιμοποιήθηκαν ως μοχλός εδραίωσης της ρατσιστικής βιολογικής θεώρησης που ήταν ιδιαίτερα δημοφιλής στο ολοκληρωτικό καθεστώς της ναζιστικής Γερμανίας, με απώτερο στόχο την «δικαιολογημένη» εξόντωση των βιολογικά κατώτερων ομάδων (για παράδειγμα Εβραίοι, Πολωνοί, τσιγγάνοι) που συνιστούσαν απειλή για την άρια φυλή[15]. Επιπλέον επικρίσεις που διατυπώθηκαν, είναι πως οι σωματικοί τύποι που επισημάνθηκαν δεν κατανέμονται εξίσου σε όλους τους λαούς, διότι είναι γνωστό πως σε ορισμένους υπερεκπροσωπούνται οι πυκνικοί τύποι (για παράδειγμα στους Βαυαρούς), ενώ σε κάποιους άλλους (Άγγλους, Ινδούς) οι λεπτόμορφοι. Εξάλλου, κατά κανόνα, οι άνθρωποι είναι λεπτοί και αθλητικοί στα νιάτα τους ενώ όσο προχωρά η ηλικία γίνονται πυκνικοί. Τέλος, υπάρχουν και άλλοι παράγοντες που επηρεάζουν την μορφή του σώματος, όπως για παράδειγμα οι επιταγές της μόδας, το είδος της διατροφής ή η επίδοση στον αθλητισμό[16].

---

[14]Schneider, H. J., (1987), *Kriminologie*, sel. 23, BerlinQ Walter de Gruyter, σύμφωνα με Χάιδου, (1996), σελ. 61.

[15] Βλ. Χάιδου, (1996), σελ. 33.

[16] Βλ. Αλεξιάδης, (1996), σελ. 58-59.

iii. Κληρονομικότητα - Ανθρωπομετρία

Ο ***Alphonse Bertillon*** (1853-1914), δημιούργησε ένα σύστημα εξακρίβωσης της ταυτότητας των εγκληματιών, το οποίο βασιζόταν στις αρχές της ανθρωπομετρίας και μελετούσε στοιχεία του ανθρώπινου σώματος όπως τατουάζ, ουλές, σημάδια κεφαλιού κ.λπ. Επίσης, φωτογράφιζε τους συλληφθέντες υπόπτους και τους τόπους εγκλήματος. Μάλιστα, η μέθοδος της ανθρωπομετρίας εξελίχθηκε σε αυτό που ονομάζουμε σήμερα δακτυλοσκόπηση.

Ο ***Benedict Auguste Morel*** (1857), δημοσίευσε το βιβλίο «*Εγχειρίδιο των εκφυλισμών του ανθρώπινου είδους*»[17] και διατυπώνει την έννοια του σωματικού εκφυλισμού, ο οποίος προέρχεται από αρρώστιες ή κληρονομικά στίγματα των γονέων. Αυτός ο εκφυλισμός, τόνισε ότι είναι κληρονομικός και μπορεί να αποτελέσει εγκληματογόνο παράγοντα.

Η ***Γαλλική Ψυχιατρική Σχολή***, κυρίως οι ψυχίατροι *Fere, Magnan και Laurent*, αποκρούοντας την αταβιστική εξήγηση, διατυπώνουν τη θεωρία του εκφυλισμού που έχει ως βάση της την θεωρία της κληρονομικότητας, η οποία διατείνεται ότι ο εκφυλισμός μπορεί να προέρχεται από αρρώστιες των γονέων, για παράδειγμα σύφιλη, βλάβες του νευρικού συστήματος από τον αλκοολισμό ή άλλες βαριές περιπτώσεις τοξικής προέλευσης, ή ακόμη και από κληρονομικά στίγματα που πηγάζουν από τους προγόνους τους και μπορεί να είναι εγκληματογόνα. Η παράλληλη εξέλιξη της Βιολογίας και η εδραίωση της Στατιστικής ως μεθοδολογικού εργαλείου, προβλημάτισαν ακόμη περισσότερο τους επιστήμονες σχετικά με την κληρονομούμενη ροπή προς το έγκλημα. Ο ***Charles Goring*** (1870-1919), ασχολήθηκε επισταμένως με αυτό το θέμα, οπότε και ανέπτυξε τη θεωρία της «εγγενούς φυσικής και ψυχολογικής κατωτερότητας του εγκληματία» στο βιβλίο του «*Ο Άγγλος κατάδικος*» (*The English Convict*) το 1913[18]. Όντας γιατρός των αγγλικών φυλακών, πραγματοποίησε ανθρωπομετρικές μελέτες επί δώδεκα συναπτά έτη σε κατάδικους βαρέων εγκλημάτων, συγκρίνοντάς τους με ομάδα ελέγχου απαρτιζόμενη από στρατιώτες, φοιτητές και τρόφιμους νοσοκομείων. Παρόλον που ο ίδιος πίστευε ότι η εγκληματικότητα κληρονομείται, ήθελε να καταρρίψει την αταβιστική θεωρία του *Lombroso* περί ιδιότυπης φυσιογνωμίας του εγκληματία,

---

[17] Morel, B. A., (1864), *Sur la formation des types*, sel. 43, σύμφωνα με Χάιδου, (1996), σελ. 25.
[18] Goring, G., (1913), *The English convict*, σελ. 14, London, σύμφωνα με Χάιδου, (1996), σελ. 37.

πράγμα που ολοκλήρωσε με επιτυχία[19]. Δεν παρατήρησε κάποια ειδικά σωματικά χαρακτηριστικά, παρά μόνο, την εγκληματική προδιάθεση, με διαφορετική όμως διαβάθμιση. Βασικό του συμπέρασμα, ήταν ότι η ροπή προς το έγκλημα προκύπτει από τον συνδυασμό κοινωνικών και βιολογικών μεταβλητών και όχι μονομερώς[20]. Εν προκειμένω στο δείγμα του, διαπίστωσε ότι οι κρατούμενοι προέρχονταν από τα κατώτερα κοινωνικο - οικονομικά στρώματα και παρουσίαζαν μεγάλα ποσοστά διανοητικών και ψυχικών παθήσεων, οι οποίες εξηγούνται –ως ένα βαθμό- από αυτό που ο *Goring* όρισε ως «*μοναχικό λύκο*»[21]. Πρόκειται γι' αυτόν που αισθάνεται απομονωμένος και ζει στο περιθώριο με αποτέλεσμα να ακολουθεί τους δικούς του κανόνες συμπεριφοράς.

Για την απόδειξη του ρόλου της κληρονομικότητας στην διάπραξη εγκλήματος, η μελέτη στράφηκε στις **έρευνες διδύμων**. Πρωτοπόροι σε αυτές ήταν οι ***Johannes Lange*** (1929), ***Friedrich Stumpfl*** (1936) και ***Heinrich Kranz*** (1936) οι οποίοι κατέληξαν ότι η αναλογία στην εγκληματική συμπεριφορά και των δύο αδελφών των μονοζυγωτικών διδύμων είναι μεγαλύτερη από την αντίστοιχη στους διζυγωτικούς[22].

Οι έρευνες αυτές αν και αξιόλογες παρουσίασαν αρκετές μεθοδολογικές αδυναμίες, αφού δεν έλαβαν υπόψη τον σκοτεινό αριθμό εγκληματικότητας, όπως και την επίδραση που ασκεί ο περιβαλλοντικός παράγοντας. Τέλος, βασίστηκαν σε ανεπαρκές δείγμα των διδύμων. Είναι επομένως, σχετικά αυθαίρετο το συμπέρασμα πως το έγκλημα οφείλεται στην ιδιοσυστασία του ατόμου όπως αυτή διαμορφώνεται από την κληρονομικότητα. Εξάλλου, μένει αναιτιολόγητο ένα αξιόλογο ποσοστό περιπτώσεων όπου ο δεύτερος αδερφός των μονοζυγωτικών διδύμων δεν προβαίνει στο έγκλημα.

Ακόμη και η έρευνα του βιοκοινωνιολόγου ***Karl Christiansen*** (1974), σε μια προσπάθεια να ξεπεράσει τις μεθοδολογικές αδυναμίες των προκατόχων του και χρησιμοποιώντας ένα αρκετά μεγαλύτερο δείγμα διδύμων, δεν κατάφερε να αποδείξει αν η υιοθέτηση εγκληματικής συμπεριφοράς και των δύο αδελφών είναι

---

[19] Lombroso, C., (1876), *L' Uomo delinquente* σελ. 56, Milano: Hoepli, σύμφωνα με Φαρσεδάκη, (1990), σελ.199.

[20] Βλ. Innes, (2004), σελ. 17-18.

[21] Ο Goring μεταποίησε την έννοια της «*αλλοτρίωσης*» και του «*αλλοτριωμένου ανθρώπου*» που διατύπωσε ο Marx. Η έννοια της *αλλοτρίωσης* παίζει εξέχοντα ρόλο στις εκτιμήσεις των ψυχολόγων για την εγκληματικότητα.

[22] Pervin & Oliver, (2001), σελ. 361.

φυσικό επακόλουθο της κληρονομικότητας και όχι ζήτημα κοινωνικό (λόγου χάρη της ανατροφής ή της διαπαιδαγώγησης) ή ψυχολογικό (συναισθηματική ταύτιση λόγω φυσικής ομοιότητας)[23].

Όσον αφορά τους **υιοθετημένους**, η μελέτη των *Mednick*, *Gabrielli* και *Hutchings* (1984) σε αρχικό δείγμα 14.427 υιοθετημένων και γονέων (βιολογικών και θετών), βασίστηκε στη μελέτη των υιοθεσιών στη Δανία από το 1924 έως το 1947. Συγκεκριμένα, διαπιστώθηκε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό καταδικών εμφανίζεται στα παιδιά των οποίων οι φυσικοί και όχι οι θετοί γονείς ήταν εγκληματίες. Ανάλογα ήταν και τα πορίσματα της έρευνας των *Cloninger*, *Bohman*, *Sigvardsson*, και *Von Knorring* (1982) για τον αλκοολισμό και την επιθετικότητα. Αυτό που διαπίστωσαν ήταν ότι όταν οι φυσικοί γονείς είχαν επιθετικό ιστορικό ή χρήση αλκοόλ, είχαν τέσσερις φορές μεγαλύτερη πιθανότητα να στραφούν και τα παιδιά τους (αγόρια) εκεί. Μάλιστα παρουσιάζουν αυτήν την προδιάθεση και μετά την υιοθεσία τους[24]. Ωστόσο, μεταγενέστερες έρευνες σε υιοθετημένους, δεν κατάφεραν να αποδείξουν την κυριαρχία των γενετικών παραγόντων επί των περιβαλλοντικών στην εγκληματογένεση, αλλά ότι επενεργούν συνδυαστικά στην τέλεση του εγκλήματος[25].

---

[23] Christiansen, K., (1974), Seriousness of criminality and concordance among Danish twins, σελ. 26, New York: Free Press, σύμφωνα με Αλεξιάδη, (1996), σελ. 60-61.

[24] Βλ. Χάϊδου, (1996), σελ. 40-42.

[25] Βλ. ό. π., (1996), σελ. 49-50.

iv. **Βιοχημικές και Ενδοκρινικές δυσλειτουργίες**

Στα μέσα της δεκαετίας του '60, η Ιατρική και η Γενετική κατέλαβαν σημαντική θέση στον επιστημονικό χώρο.

Ένα από τα είκοσι τρία (23) ζεύγη χρωμοσωμάτων που βρίσκονται στον κυτταρικό πυρήνα του ατόμου και ελέγχουν τα γονίδια (καθοριστικά για το χρώμα των μαλλιών, των ματιών κ.λπ.), προσδιορίζει το φύλο του ατόμου. Στους μεν άνδρες αποτελείται από Χ και Υ χρωμοσώματα, ενώ στις γυναίκες από ΧΧ. Ωστόσο, σε κάποιους άνδρες παρουσιάζεται ένας συνδυασμός τριών χρωμοσωμάτων, είτε ΧΧΥ είτε ΧΥΥ. Εφόσον το Υ προέρχεται από τον πατέρα και καθορίζει τα ανδρικά χαρακτηριστικά, οι άνδρες με χρωμοσωματική δομή ΧΥΥ θεωρήθηκαν «υπερ – αρρένες»[26]. Ένας άνδρας με αυτά τα χρωμοσώματα έχει την προδιάθεση να είναι πιο επιθετικός, περισσότερο αντικοινωνικός, με μεγάλη σωματική διάπλαση και πιθανόν εγκληματίας[27].

Τα παραπάνω πορίσματα διαπιστώθηκαν από μια έρευνα που διεξήχθη στους τρόφιμους των φυλακών υψίστης ασφαλείας στη Σκωτία από την ***Patricia Jacobs*** (1965). Συγκεκριμένα, επτά από τους εκατόν ενενήντα έξι (3,6%), βρέθηκαν να έχουν τη χρωμοσωματική ανωμαλία ΧΥΥ, ποσοστό αρκετά υψηλό συγκρινόμενο με αυτό της ομάδας ελέγχου. Μάλιστα, παρατηρήθηκε και ότι ο μέσος όρος ύψους τους ήταν πάνω από 1,83cm. Τα αποτελέσματα των ερευνών που δημοσιεύτηκαν, χρησιμοποιήθηκαν από τους συνήγορους υπεράσπισης, οι οποίοι υποστήριζαν ότι οι πελάτες τους έπρεπε να αθωωθούν, μιας και το έγκλημά τους ήταν απόρροια της χρωμοσωματικής τους δομής, συνεπώς αίρουν τον καταλογισμό. Συγκεκριμένα, στη Γαλλία το 1968, ένας συνήγορος υπεράσπισης υποστήριξε στο δικαστήριο ότι ο πελάτης του έπρεπε να αθωωθεί διότι είχε την χρωμοσωματική ανωμαλία ΧΥΥ[28], επομένως δεν ήταν υπεύθυνος για τις πράξεις του. Ωστόσο, επόμενες μελέτες, όπως αυτή των ***Theodore Sarbin*** και ***Jacob Miller*** (1970), δεν απέδειξαν ότι τα άτομα με τη χρωμοσωματική ανωμαλία ΧΥΥ οδηγούνται ευκολότερα σε εγκληματική διάπραξη σε σχέση με τα φυσιολογικά άτομα (με ΧΥ χρωμοσώματα), όπως επίσης, ότι το ύψος και η μεγάλη σωματική διάπλαση των ατόμων με την χρωμοσωματική δομή

---

[26] Κουράκης, (1989), σελ. 27.
[27] Levitt & Manson (2007), 33–40.
[28] Βλ. επ'αυτού Χάϊδου, (1996), σελ. 56-57.

ΧΥΥ να δημιουργούν μια τρομακτική εικόνα, η οποία να προδιαθέτει αρνητικά τους δικαστές[29].

Στις αρχές της δεκαετίας του 1910, η προσοχή στρέφεται και στην επίδραση των ορμονικών διαταραχών στη συμπεριφορά. Γίνονται αρκετές απόπειρες υιοθέτησης των βιοχημικών θεωριών γύρω από τους ενδοκρινείς αδένες για την εξήγηση της εγκληματικής συμπεριφοράς. Για πρώτη φορά το έγκλημα εξηγείται ως συναισθηματική διαταραχή προερχόμενη από κάποια ορμονική δυσλειτουργία.

Στο δεύτερο μισό του 20ου αιώνα οι ερευνητές εξετάζουν την πιθανότητα σύνδεσης κάποιας ανισορροπίας των σεξουαλικών ορμονών με την εγκληματικότητα. Για να γίνει περισσότερο αντιληπτό, η ανδρική ορμόνη τεστοστερόνη που εμφανίζεται στα υψηλότερα ποσοστά της κατά την περίοδο μετά την εφηβεία, έχει συσχετιστεί με την επιθετικότητα, και κατά συνέπεια με εγκλήματα όπως ο φόνος ή ο βιασμός. Η υπόθεση αυτή οδήγησε πολλές ευρωπαϊκές χώρες στις δεκαετίες 1920 και 1930 να νομιμοποιήσουν τον ευνουχισμό των κακοποιών των σεξουαλικών αδικημάτων. Η αποτελεσματικότητα αυτού του εγχειρήματος δεν αποδείχτηκε ποτέ, το ίδιο και η μετέπειτα εναλλακτική φαρμακευτική χορήγηση (με ορμόνες) σε κάποιους εγκληματίες. Με άλλα λόγια, μπορεί η τεστοστερόνη να επηρεάζει τμήματα του εγκεφάλου που ελέγχουν την οργή, το μίσος, τη ζήλια, ποτέ όμως δεν έχει αποδειχτεί άμεση σχέση της εγκληματικής συμπεριφοράς με τα επίπεδα των σεξουαλικών ορμονών και κατ' επέκταση, την δυσλειτουργία των ενδοκρινών αδένων στην εγκληματογένεση[30].

Τέλος, ανάλογες μελέτες που πραγματοποιήθηκαν για να μετρήσουν την εγκεφαλική δραστηριότητα των εγκληματιών (χρησιμοποιώντας τον ηλεκτρο – εγκεφαλογράφο) έδωσαν διαφορετικά αποτελέσματα, γεγονός που συνηγορεί υπέρ του ότι ούτε οι ορμονικές διαταραχές, ούτε οι έρευνες επί των χρωμοσωμάτων δύνανται να θεμελιώσουν μια ξεκάθαρη αιτιώδη σχέση μεταξύ βιολογίας και εγκληματικής συμπεριφοράς. Το έγκλημα άλλωστε, αφορά ένα κοινωνικο – πολιτικό θέμα και η πολύπλοκη φύση του χρήζει εξήγησης εκτενέστερης από την βιολογική.

---

[29] Ό. π., (1996), σελ. 56.
[30] Innes, (2004), σελ.209.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙ

Η ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗ ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΗΣ ΒΙΑΙΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ

i. Ψυχαναλυτική ερμηνεία

Το θέμα της βίας και της επιθετικότητας έχει απασχολήσει μια πληθώρα ερευνών και θεωριών στον χώρο της Ψυχολογίας, με αφετηρία την φροϋδική σκέψη. Ο πατέρας της Ψυχανάλυσης ***Sigmund Freud*** (1856-1939) καθιέρωσε αρχικά μια μέθοδο ιατρικής θεραπείας των νευρώσεων που έδωσε όμως αργότερα πολύ ενδιαφέρουσες απόψεις σχετικά με την αιτιολογία της εγκληματικής συμπεριφοράς.

Δεδομένου ότι το έργο του είναι εκτεταμένο και η ορολογία που χρησιμοποίησε αρκετά δυσνόητη, για καθαρά πρακτικούς λόγους, θα επιχειρήσω να αναφερθώ στα κυριότερα σημεία του και με όσο το δυνατόν μεγαλύτερη σαφήνεια.

Η εγκληματική ενέργεια - υπό την ψυχαναλυτική οπτική[31]- εξηγείται μέσα από την ψυχική εξέλιξη του ατόμου, από την εμβρυακή ζωή μέχρι την στιγμή της εγκληματικής απόφασης. Μια εξέλιξη που συνίσταται στα βιώματα του ατόμου, τις ορμητικές του τάσεις, τις ισχυρές συναισθηματικές πιέσεις και κυρίως με το **φαινόμενο της *απώθησης***: της διαδικασίας δηλαδή εκείνης κατά την οποία ανικανοποίητες επιθυμίες της γενετήσιας σφαίρας, δυσάρεστες εμπειρίες της παιδικής ηλικίας, ηθικά αποδοκιμαζόμενες επιθυμίες, παραμένουν στο ασυνείδητο και δημιουργούν συγκρούσεις στον ψυχικό κόσμο του ατόμου, το οποίο για να τις εκτονώσει μπορεί να καταφύγει στη διάπραξη εγκλήματος. Η διατάραξη της ισορροπίας –σύμφωνα με τον Freud – μεταξύ του «*Εγώ*»[32] , του «*Υπερεγώ*»[33] και

---

[31] Η Ψυχανάλυση δίνει έμφαση στις άλογες, στις παράλογες, στις ασυνείδητες διαδικασίες, στα κίνητρα, στις επιθυμίες και τις κινητήριες πλευρές της ασυνείδητης λειτουργίας.

[32] «Εγώ»: Λειτουργεί σύμφωνα με την αρχή της πραγματικότητας. Η ικανοποίηση των ενστίκτων αναβάλλεται ως τη στιγμή που είναι εφικτή η μεγαλύτερη δυνατή ευχαρίστηση με τον λιγότερο δυνατό πόνο ή τις λιγότερο δυνατές αρνητικές επιπτώσεις. Το «εγώ» διαχωρίζει την επιθυμία από την φαντασίωση, υπομένει την ένταση και τον συμβιβασμό και αλλάζει με το πέρασμα του χρόνου. Η λειτουργία του, τέλος εκφράζει την ανάπτυξη των αντιληπτικών και γνωστικών δεξιοτήτων, την ικανότητα να αντιλαμβανόμαστε περισσότερα και να κάνουμε πιο ρεαλιστικές και πιο σύνθετες σκέψεις. Βλ. επ' αυτού, Pervin & Oliver, (2001), σελ. 135.

[33] «Υπερεγώ»: Αντιπροσωπεύει το ηθικό μέρος της λειτουργίας μας, τα ιδανικά για τα οποία αγωνιζόμαστε και τις τιμωρίες που περιμένουμε όταν κάνουμε κάτι ενάντια στον ηθικό μας κώδικα. Αυτή η δομή ελέγχει την συμπεριφορά σύμφωνα με τους κοινωνικούς νόμους, ανταμείβοντας (περηφάνεια – έπαρση) την καλή συμπεριφορά και τιμωρώντας (ενοχή, αισθήματα κατωτερότητας, ατυχήματα) την «κακή» συμπεριφορά. Βλ. Pervin & Oliver (2001), σελ. 134.

του «*Αυτό*»[34], από την παιδική κιόλας ηλικία, προκαλεί αντιπαλότητα στον συνειδητό και ασυνείδητο κόσμο του ατόμου, η οποία επιζητά κάποια διέξοδο (συχνότερα εγκληματική συμπεριφορά και σπανιότερα κάποια κοινωνικά παραδεκτή συμπεριφορά).

Βασικός άξονας στη θεωρία του *Freud* είναι η **ερμηνεία των ενστίκτων ή ενορμήσεων**, τα οποία, αποτελούν πηγή της ψυχικής ενέργειας του ατόμου και επιδιώκουν την έκφραση, την μείωση της έντασης και την ικανοποίηση. Στους ανθρώπους τα ένστικτα διαχωρίζονται σε δύο κατηγορίες: *το ένστικτο της ζωής και το ένστικτο του θανάτου*. Κάθε διαδικασία στην ψυχαναλυτική θεωρία περιγράφεται με βάση την κατανάλωση ενέργειας σε ένα αντικείμενο ή με βάση την απαγόρευση κατανάλωσης ενέργειας για την ικανοποίηση των ενστίκτων. Μιλάμε δηλαδή για μια διαντίδραση ανάμεσα στην εξωτερίκευση και τη χαλιναγώγηση των ενστίκτων. Η χαλιναγώγηση επειδή ακριβώς αναστέλλει την ικανοποίηση, μπορεί να προκαλέσει ανία και άγχος.

Το **άγχος**, ως έννοια κλειδί στη θεωρία του, ο *Freud* το περιέγραψε σαν μια οδυνηρή συναισθηματική εμπειρία, ένα τραυματικό βίωμα που αντιπροσωπεύει για το άτομο μια απειλή ή έναν κίνδυνο χωρίς όμως να γνωρίζει ποιά είναι η πηγή της έντασης αυτής. Για τον λόγο αυτό, ο Freud απέδωσε το άγχος σε ανεκπλήρωτες σεξουαλικές παρορμήσεις («*αποκλεισμένη λίμπιντο*») και στη σύνδεσή του με παλαιότερους κινδύνους – βιώματα της παιδικής ηλικίας, που τώρα «βγαίνουν στην επιφάνεια». Για παράδειγμα, το άτομο να νιώθει άγχος με την ανάγκη του (ή τάση του) να πράξει μια επιθετική ενέργεια για τον λόγο του ότι έχει τιμωρηθεί (από τους γονείς) στην παιδική του ηλικία για παρόμοια συμπεριφορά. Επομένως, ο Freud έκανε λόγο για την σύγκρουση που επέρχεται μεταξύ της ώθησης των ενστίκτων του «Αυτό» και της απειλής τιμωρίας από το «Υπερεγώ»[35].

---

[34] «Αυτό»: Λειτουργεί σύμφωνα με την αρχή της ηδονής και αντιπροσωπεύει την πηγή ενέργειας των ενορμήσεων. Η ενέργεια για την λειτουργία ενός ατόμου βρίσκεται αρχικά στη ζωή και τον θάνατο ή στα σεξουαλικά και επιθετικά ένστικτα. Το ένστικτο αναζητά την εκτόνωση της διέγερσης, της ενέργειας και δεν ανέχεται την ματαίωση ή τις αναστολές. Δεν έχει λογική, αξίες, ήθη ή ηθική. Είναι τέλος, παρορμητικό, τυφλό, παράλογο, αντικοινωνικό, εγωιστικό και αγαπά τις απολαύσεις. Βλ. Pervin & Oliver (2001), σελ. 134.

[35] Freud, S., (1933), *New introductory lectures on psychoanalysis*, σελ. 59, New York: Norton, σύμφωνα με Pervin & Oliver, (2001), σελ. 157.

Ο ***Alfred Adler*** (1870 – 1937), μαθητής του *Freud*, συνδύασε την Ψυχιατρική με την Ψυχολογία και τα Παιδαγωγικά, και διατύπωσε ότι βασική δύναμη είναι η τάση για **απόκτηση δύναμης και υπεροχής**, τάση για να αναγνωριστεί το άτομο και να αποκτήσει αξία. Οι ρίζες του εγκλήματος αναπτύσσονται στα πρώτα 5 χρόνια ζωής του ανθρώπου και ενεργοποιούνται όταν το άτομο νιώσει το αίσθημα κατωτερότητας λόγω χαμηλής κοινωνικο – οικονομικής τάξης και άλλων παραμέτρων[36]. Για να αποβάλει αυτό το αίσθημα της μειονεξίας λοιπόν, εκδηλώνει με αντικοινωνικό τρόπο την επιβολή του στους άλλους και όχι σπάνια με την κατάληξη στο έγκλημα.

Η βίαιη συμπεριφορά επιχειρήθηκε να εξηγηθεί και από τον **Carl *Jung*** (1875 – 1961), ο οποίος έκανε λόγο για προδιαθέσεις – «**αρχέτυπα**». Με τον όρο αυτό, εννοούσε τα θεμέλια της συνειδητής ψυχής που είναι κρυμμένα στα βάθη της ψυχής του ανθρώπου, είτε θετικά είτε αρνητικά. Όταν τα αρνητικά αρχέτυπα επικρατήσουν των θετικών, τότε το άτομο θα αποξενωθεί από την εξωτερική πραγματικότητα και θα επιβληθεί στους άλλους επειδή θέλει να είναι «ο μοναδικός». Ο εσωστρεφής αυτός τύπος (όπως τον χαρακτήρισε ο Jung) είναι αυτός που μπορεί να καταφύγει ακόμη και στην εγκληματική πράξη[37].

Οι ροπές – τάσεις στην Ψυχανάλυση συνδέονται με την κατάσταση αδυναμίας που βιώνει το παιδί στα πρώτα χρόνια ζωής του και τις προσπάθειες να την αντιμετωπίσει. Η επιθετικότητα είναι και αυτή μια ορμή, η οποία πρέπει να εκτονωθεί και να προσανατολισθεί εκτός του ατόμου βρίσκοντας ένα ερέθισμα, διότι σε αντίθετη περίπτωση θα επαυξήσει την επιθετικότητα του ατόμου προς τον ίδιο του τον εαυτό. Σύμφωνα με τον *Freud*, το *ένστικτο του θανάτου* είναι αυτό το οποίο ευθύνεται για ενέργειες που στοχεύουν στον περιορισμό της ζωής. Το *ένστικτο της ζωής*, αντίθετα, στοχεύει στην διατήρηση της ζωής και κατευθύνει το ένστικτο του θανάτου προς τον εξωτερικό κόσμο. Επομένως, η καταστροφικότητα, είτε του ίδιου του εαυτού, είτε των συνανθρώπων του, ανάγεται σε πρωταρχικό ζήτημα της ζωής και αποτελεί μια αναπότρεπτη παρόρμηση, η οποία εμφανίζεται σε όλους τους ανθρώπους και συνιστά ένα «κανονικό» φαινόμενο[38].

---

[36] Adler, A., (1947), *Menschenkenntnis*, σελ. 88, Wien, σύμφωνα με Φαρσεδάκη, (1990), σελ. 405.

[37] Jung, C. G., (1939), *The intergration of the personality New York*: Farrar & Rinehart σύμφωνα με Χάϊδου, (1996), σελ. 102-104.

[38] Freud S., (1949), *Civilization and its discontents*, σελ. 273-278, London: Hogarth Press, σύμφωνα με Βλάχου, (2008), σελ. 38-40.

Αξιόλογες είναι και οι θεωρίες των ***Etienne De Greeff, Olof Kinberg και David Abrahamsen***, οι οποίοι τόνισαν τη σημασία των ***κινήτρων*** **και των** ***αντικινήτρων*** προκειμένου κάποιος να φτάσει στην εγκληματική πράξη. Προσέγγισαν ψυχαναλυτικά το θέμα του περάσματος στη πράξη, και διατύπωσαν ότι όταν τα *κίνητρα*, τα οποία προέρχονται από το «Αυτό» νικήσουν τα *αντικίνητρα* που προέρχονται από το «Υπερεγώ», τότε στο άτομο θα επικρατήσει η εγκληματική απόφαση. Είναι δηλαδή θέμα ώθησης και αντίστασης. Ο *De Greeff* υποστήριξε πως για να φτάσει κάποιος να εγκληματίσει θα πρέπει να προηγηθούν οι εξής φάσεις[39]:

- ***Αδιαμόρφωτη συναίνεση,*** όπου οι δισταγμοί του ελαττώνονται κατά την διαδικασία ελέγχου του «υπερεγώ».
- ***Διαμορφωμένη συναίνεση***, όπου υπερνικώνται οι ανασχετικές επιδράσεις του «υπερεγώ» και πείθεται από τα κίνητρα εγκληματικής πράξης.
- ***Κρίση***.
- ***Οριστική απόφαση***.

Νεότεροι ψυχαναλυτές αμφισβήτησαν το ένστικτο επιθετικότητας και την αναζήτησαν στις εμπειρίες και τα βιώματα του ατόμου από την παιδική ηλικία. Η **απόρριψη**, για παράδειγμα των γονέων, οι τιμωρητικές και υπερβολικά αυστηρές τους πρακτικές στα παιδιά ή η υπερπροστατευτική συμπεριφορά, είναι κάποιες από τις συμπεριφορές που επηρεάζουν αρνητικά την ψυχολογία του παιδιού και που, όχι σπάνια, καταλήγουν σε υιοθέτηση επιθετικών και παραβατικών ρόλων στο μέλλον. Σύμφωνα με αυτήν την άποψη δηλαδή, η επιθετική συμπεριφορά δεν έχει ενστικτώδεις ρίζες, αλλά είναι μάλλον μια αντίδραση σε ορισμένες καταστάσεις[40].

Αναντίρρητα, η ψυχαναλυτική θεωρία κάλυψε ένα ευρύ φάσμα συμπεριφορών και επεχείρησε να ερμηνεύσει τη λειτουργία του ατόμου ως «όλου», δεδομένου ότι η ανθρώπινη συμπεριφορά είναι εξαιρετικά πολύπλευρη και πολύπλοκη στην ανάλυσή της. Επίσης, υπογράμμισε πως η φαινομενικά όμοια συμπεριφορά είναι δυνατόν να έχει πολύ διαφορετική προέλευση και πως πολύ όμοια κίνητρα μπορεί να οδηγήσουν σε πολύ διαφορετική συμπεριφορά.

---

[39] Βλ. Φαρσεδάκης, (2005), σελ. 386–387.
[40] Βλ. ό.π., σελ. 105–106.

Παρολαυτά, η θεωρία δέχτηκε και αρκετές επικρίσεις μεταξύ των οποίων περί επιστημονικού κύρους. Έτσι, ενώ κάποιοι κριτικοί, όπως ο ***Stephen Edelson*** (1984), υποστηρίζουν ότι οι παρατηρήσεις πάνω σε ασθενείς που υποβάλλονται σε ψυχανάλυση επαρκούν για να επαληθεύσουν τις ψυχαναλυτικές έννοιες, άλλοι, όπως ο ***Hans Jurgen Eysenck*** (1953), δυσπιστούν απέναντι στα κλινικά δεδομένα λέγοντας ότι είναι ανεπαρκή για να επαληθεύσουν τη θεωρία, και ότι οι όροι της ψυχανάλυσης (όπως το εκείνο, το εγώ, το υπερεγώ) είναι διφορούμενοι και περιγραφικοί, κατά συνέπεια είναι δύσκολο να αποδοθούν με τις αντίστοιχες παρατηρήσεις της συμπεριφοράς[41].

Εκτός από την αμφισβήτηση του επιστημονικού κύρους, η Ψυχανάλυση δέχτηκε και τις επικρίσεις των ανθρωπιστών και των υποστηρικτών της υπαρξιστικής θεώρησης στην Ψυχολογία και την Ψυχιατρική, σύμφωνα με τις οποίες, το άτομο δεν είναι απλώς ένα ενεργειακό σύστημα που αναπτύσσει εσωτερικές δυνάμεις, αλλά δέχεται και δυνάμεις που αναπτύσσονται εντός της οικογένειας και της ευρύτερης κοινωνίας[42].

ii. Θεωρίες των χαρακτηριστικών

Οι μεταγενέστεροι θεωρητικοί της Ψυχανάλυσης έφεραν στο προσκήνιο το ζήτημα των χαρακτηριστικών της προσωπικότητας. Βασική τους υπόθεση ήταν ότι οι άνθρωποι συμπεριφέρονται με ορισμένους τρόπους λόγω κάποιων γενικών προδιαθέσεων, των λεγόμενων χαρακτηριστικών. Εκείνα τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας που είναι σταθερά στο πέρασμα του χρόνου και στις διάφορες περιστάσεις και αποτελούν τους θεμελιώδεις δομικούς λίθους της ανθρώπινης προσωπικότητας είναι τα *γνωρίσματα*. Κύριος εκφραστής αυτής της άποψης ήταν ο **Hans Jurgen Eysenck** (1982), ο οποίος αντιτάχθηκε στην Ψυχανάλυση, κατηγορώντας την ως μη επιστημονική κατεύθυνση από την στιγμή που δεν μπορεί να διαψευστεί ή επαληθευτεί. Επίσης, διατεινόταν ότι η παθολογική συμπεριφορά αντιπροσωπεύει αποκτημένες δυσπροσαρμοστικές αντιδράσεις και όχι συγκαλυμμένες εκδηλώσεις ασυνείδητων συγκρούσεων.

---

[41] Eysenck, (1953), σελ. 229.
[42] Βλ. Pervin & Oliver (2001), σελ. 228-230.

Οι βασικές διαστάσεις της προσωπικότητας κατά τον Eysenck, είναι η διαδρομή από την εξωστρέφεια στην εσωστρέφεια και η άλλη από την σταθερότητα στην αστάθεια. Κατ' εκείνον υπάρχουν τέσσερις τύποι προσωπικότητας: α) *ο* ***εξωστρεφής έως ασταθής*** (χολερικός τύπος), ο οποίος προχωρά προς την αστάθεια μέσω της παρορμητικότητας (ευσυγκινησία, επιθετικότητα και νευρωτικότητα και μπορεί να είναι υπερβολικά ευερέθιστος), β) ο ***εσωστρεφής έως ασταθής*** (μελαγχολικός), ο οποίος παρουσιάζει σημάδια αντικοινωνικότητας, απαισιοδοξίας, άγχος και κακοκεφιά. Αυτές οι δύο κατηγορίες βρέθηκαν ανάμεσα σε εγκληματίες. Οι άλλες δύο: γ) ο ***σταθερός έως εξωστρεφής***, είναι ομιλητικός, κοινωνικός, γεμάτος ζωντάνια και με ηγετικές ικανότητες και δ) ο ***σταθερός έως εσωστρεφής***, τέλος, είναι ήρεμος, ισορροπημένος και ευγενικός. Οι δύο τελευταίες κατηγορίες βρέθηκαν ανάμεσα μόνο σε μη εγκληματίες[43].

Η θεραπεία σύμφωνα με τον *Eysenck*, στηρίζεται τόσο στις αρχές της θεωρίας της μάθησης όσο και στη σημασία των γενετικών παραγόντων. Για παράδειγμα, ένα άτομο αναπτύσσει νευρωτικά συμπτώματα λόγω του συνδυασμού του βιολογικού συστήματος και των εμπειριών, τα οποία θα οδηγήσουν το άτομο να μάθει να αντιδρά συναισθηματικά έντονα κάθε φορά που έρχεται αντιμέτωπο με ερεθίσματα που του προκαλούν φόβο. Η προδιάθεση, επομένως, του ατόμου, καθορίζεται γενετικά και το κάνει να συμπεριφέρεται με ορισμένο τρόπο. Κάθε άνθρωπος, συνεχίζει, διαφέρει γενετικά ως προς τις ικανότητες εκμάθησης και ιδιαίτερα στην ικανότητα να ανταποκρίνεται στα ερεθίσματα του περιβάλλοντος.

Η εκδήλωση αντικοινωνικής και εγκληματικής συμπεριφοράς κατά τον *Eysenck*, εξηγείται από το γεγονός ότι τα άτομα αυτά δε μαθαίνουν εύκολα τους κοινωνικούς κανόνες, είναι νευρωτικά[44] και μπορούν να γίνουν υπερβολικά ευερέθιστα. Το έγκλημα μπορεί να αποτελέσει μια φυσική, λογική επιλογή γι' αυτά τα άτομα, δεδομένης της δυνατότητάς τους να μεγιστοποιήσουν την ικανοποίηση και να ελαχιστοποιήσουν τον πόνο[45].

Η επιστημονική συνεισφορά του *Eysenck* στην Εγκληματολογία, τη Γενετική, την Ψυχοπαθολογία και άλλους συναφείς κλάδους, ήταν αδιαμφισβήτητα σημαντική.

---

[43] Innes, (2004), σελ. 207.

[44] Νευρωτισμός: Κατά την θεωρία του *Eysenck*, είναι μια διάσταση της προσωπικότητας που ορίζεται από σταθερότητα και μειωμένο άγχος στο ένα άκρο και από αστάθεια και αυξημένο άγχος στο άλλο. (Βλ. επ' αυτού Pervin & Oliver, (2001), σελ. 321.)

[45] Innes, (2004), σελ. 207-208.

Κατάφερε να συνδέσει τις μεταβλητές της προσωπικότητας με μεθόδους μέτρησης, τη θεωρία για την λειτουργία του νευρικού συστήματος και την μάθηση με μια θεωρία για την Ψυχοπαθολογία και την αλλαγή συμπεριφοράς. Τόσο ο ***Hans Jurgen Eysenck*** όσο και ο ***Cattell Raymond*** (1979), τόνισαν την κληρονομική πλευρά των χαρακτηριστικών. Επιπλέον, υποστήριξαν ότι τα γονίδια επηρεάζουν μεν την προσωπικότητα με άμεσο τρόπο (μέσω της βιολογικής κατασκευής του ατόμου), αλλά την επηρεάζουν και έμμεσα, με τον τρόπο που το άτομο επιλέγει, τροποποιεί και δημιουργεί περιβάλλοντα. Η σημαντικότερη συμβολή και των δύο έγκειται στο γεγονός πως δεν θα πρέπει να τοποθετούμαστε σε ακραίες θέσεις από τον απλοϊκό περιβαλλοντισμό έως την βιολογικά καθορισμένη συνιστώσα. Αμφότεροι οι γενετικοί και οι περιβαλλοντικοί παράγοντες ασκούν μεγάλη επιρροή στη διαμόρφωση τόσο της κοινωνικής, όσο και της αντικοινωνικής προσωπικότητας και αν επιτευχθεί η γεφύρωση του χάσματος θα οδηγηθούμε σε ασφαλέστερα και χρησιμότερα συμπεράσματα για την μελέτη της προσωπικότητας.

iii. Θεωρίες της Μάθησης και της Συμπεριφοράς

Σύμφωνα με την συμπεριφορική άποψη[46], η παθολογική συμπεριφορά δεν είναι ασθένεια, αλλά ένας τύπος αντιδράσεων που μαθαίνει κανείς σύμφωνα με τις ίδιες αρχές συμπεριφοράς όπως και όλοι οι τύποι αντιδράσεων. Τα άτομα που δεν αντιδρούν κατάλληλα στα ερεθίσματα δεν αποτελούν «αρρωστημένες» προσωπικότητες, αλλά ότι είτε δεν κατόρθωσαν να μάθουν μια αντίδραση, είτε μαθαίνουν μια «δυσπροσαρμοστική αντίδραση». Βασικός εκπρόσωπος αυτής της άποψης είναι ο ***Burrhus Frederic Skinner*** (1904-1990), ο οποίος θεωρούσε ότι η ανθρώπινη συμπεριφορά ήταν αποτέλεσμα μάθησης, η οποία πραγματωνόταν από τις εξωτερικές συνδέσεις ερεθισμάτων και αντιδράσεων. Εισάγοντας τις έννοιες της *θετικής – αρνητικής ενίσχυσης* και της *τιμωρίας – συνεπειών*, υποστήριξε ότι η πιθανότητα επανάληψης μίας συμπεριφοράς εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την ποσότητα της ευχαρίστησης (ή του πόνου) που προξένησε η ίδια συμπεριφορά στο άτομο. Με άλλα λόγια, οι άνθρωποι μαθαίνουν να συμπεριφέρονται μέσω μίας διαδικασίας δοκιμής και σφάλματος, όπου θυμούνται με ποιές συμπεριφορές

[46]Συμπεριφορισμός είναι μία προσέγγιση της ψυχολογίας, η οποία περιορίζει την έρευνα στην φανερή και παρατηρήσιμη συμπεριφορά.

αποκόμισαν θετικά αποτελέσματα και με ποιές αρνητικά. Με αυτόν τον τρόπο, ο Skinner, διατύπωσε τη θεωρία της *Συντελεστικής Εξαρτημένης Μάθησης,* κατά την οποία η συμπεριφορά μπορεί να διαμορφωθεί με την ύπαρξη ή την έλλειψη της ενίσχυσης. Επηρεαζόμενος από τον Ρώσο ψυχολόγο *Ivan Pavlov* (1849 -1936) και τη θεωρία της *Κλασσικής Εξαρτημένης Μάθησης*, ο Skinner, προσπάθησε να ερμηνεύσει την συμπεριφορά αυστηρά στα πλαίσια των ερεθισμάτων, υποστηρίζοντας την ύπαρξη μιας αιτιώδους σχέσης ανάμεσα στο ερέθισμα και την αντίδραση. Γι' αυτόν τον λόγο, εφάρμοσε τη θεωρία του σε μια ευρεία κλίμακα συμπεριφορών, σε ανθρώπους και ζώα. Κάνοντας πειράματα σε περιστέρια, τα οποία εκπαιδεύονταν ώστε να ανταποκρίνονται με συγκεκριμένο τρόπο σε συγκεκριμένα ερεθίσματα, κατέληξε ότι, όπως και τα ζώα έτσι και οι άνθρωποι μαθαίνουν να επαναλαμβάνουν συμπεριφορές που ενισχύουν (ανταμοιβή) και να απορρίπτουν αυτές που είναι επίπονες (τιμωρία). Για παράδειγμα, όπως η πρόκληση πόνου ή ενός δυνατού θορύβου μπορεί να προκαλέσει ανεπιθύμητες παρενέργειες στα ζώα, έτσι και στους ανθρώπους, η σωματική τιμωρία, ο φυσιολογικός περιορισμός, η απομόνωση και άλλες αποστροφικές συνέπειες, τους οδηγούν στην αποφυγή των προσώπων που χρησιμοποιούν αυτές τις καταστάσεις ή ακόμα και την επιθετικότητα εναντίον τους.

Η συμπεριφορά ενός ατόμου εξελίσσεται με βάση το βίωμα των συνεπειών της και με τη σταδιακή απόκτηση πείρας. Η *δυσπροσαρμοστική αντίδραση* είναι η εκμάθηση μιας αντίδρασης που δεν ευνοεί την προσαρμογή ή δεν γίνεται αποδεκτή από τους ανθρώπους του περιβάλλοντος[47]. Κατά συνέπεια, η παθολογική συμπεριφορά των ατόμων οφείλεται στην ελαττωματική ενίσχυση των κοινωνικών δεξιοτήτων κατά την διαδικασία της κοινωνικοποίησης στα πρώτα χρόνια ζωής.

Η θεωρία του *Skinner* για την «Συντελεστική Εξαρτημένη Μάθηση», τον τοποθέτησε ως τον σημαντικότερο υποστηρικτή μιας ακραίας συμπεριφορικής θεώρησης, καθώς έδωσε έμφαση στην «*περιστασιακή συγκεκριμενοποίηση*», σύμφωνα με την οποία η συμπεριφορά ποικίλλει ανάλογα με την περίσταση. Μείωσε στο ελάχιστο την σπουδαιότητα της γενετικής προδιάθεσης για την αντίδραση στα ερεθίσματα του εξωτερικού περιβάλλοντος και υποστήριξε ότι οι περιστασιακές και οι περιβαλλοντικές μεταβλητές κατέχουν σπουδαίο ρόλο στην ανθρώπινη

[47] Skinner, B. F., (1953), *Science and human behavior*, σελ. 97, New York, σύμφωνα με Pervin & Oliver, (2001), σελ. 414-418.

συμπεριφορά. Αυτή η άποψη, ήρθε σε αντίθεση με τους θεωρητικούς των χαρακτηριστικών, οι οποίοι διατείνοταν ότι η ανθρώπινη συμπεριφορά παραμένει σταθερή στις διάφορες περιστάσεις.

Η Συμπεριφορική θεωρία, ωστόσο, έχει και κάποια μειονεκτήματα, μεταξύ των οποίων, είναι η παραμέληση σημαντικών φαινομένων όπως για παράδειγμα η κατανόηση της γνωστικής συμπεριφοράς, η οποία αφορά στον τρόπο με τον οποίο το άτομο μέσα από εσωτερικές διεργασίες προσλαμβάνει, οργανώνει και μεταδίδει πληροφορίες. Έπειτα, η γνωστική επανάσταση που προκλήθηκε από την συνοδευόμενη επανάσταση των ηλεκτρονικών υπολογιστών την δεκαετία του 1970, έκαναν την θεραπεία της συμπεριφοράς να χάσει λίγη από την αίγλη της, διότι στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος των ψυχολόγων ήρθε ο τρόπος με τον οποίο οι άνθρωποι σκέφτονται και επεξεργάζονται τις πληροφορίες[48].

Επιπλέον μειονέκτημα είναι η υπεραπλούστευση της προσωπικότητας, του ατομικού δηλαδή παράγοντα, και ότι εμμένει στην αυστηρότητα της εργαστηριακής έρευνας. Η θεωρία του *Skinner* τέλος, δέχτηκε τις επικρίσεις πολλών θεωρητικών της ψυχολογίας, σύμφωνα με τους οποίους οι άνθρωποι δέχονται πληθώρα ερεθισμάτων σε σύγκριση με τα ζώα ώστε να ικανοποιηθούν, και το γεγονός ότι μαθαίνουν από τις εμπειρίες τους δεν αποδίδεται απαραίτητα στα εξαρτημένα τους αντανακλαστικά, αλλά (και) στις εμπειρίες που αποκτούν από τις συνέπειες των πράξεών τους.

[48] Innes, (2004), σελ. 203.

iv. Κοινωνικο – Γνωστικές θεωρίες προσωπικότητας

Οι θεωρίες αυτές δίνουν βαρύτητα στον τρόπο με τον οποίο τα άτομα προσλαμβάνουν και επεξεργάζονται τις πληροφορίες σχετικά με τον κόσμο. Κύριος εκφραστής αυτών των θεωριών ήταν ο ***George Kelly*** (1905 – 1966), ο οποίος εισήγαγε την έννοια των ***«νοητικών κατασκευών»***, τον τρόπο δηλαδή αντίληψης και ερμηνείας των γεγονότων σε σχέση με τις ήδη υπάρχουσες δομές. Ο *Kelly* έδωσε βαρύτητα στο άτομο ως όλον, στις ατομικές διαφορές και την σταθερότητα της συμπεριφοράς μέσα στο χρόνο και τις διαφορετικές περιστάσεις[49]. Οι έννοιες που εισήγαγε, μεταξύ άλλων, και που παρουσιάζουν κάποιο ενδιαφέρον από εγκληματολογική σκοπιά είναι αυτές του άγχους, της απειλής, του φόβου, της επιθετικότητας και της εχθρότητας:

Το ***άγχος***, επέρχεται όταν κάποιος αναγνωρίσει ότι τα γεγονότα που αντιμετωπίζει βρίσκονται έξω από το σύστημα νοητικών κατασκευών, όταν δηλαδή έχει χάσει την έως τότε δομημένη αντίληψη των γεγονότων.

Ο ***φόβος***, είναι αποτέλεσμα της «γνωριμίας» του ατόμου με μια νέα νοητική κατασκευή, την οποία πρέπει να εντάξει στο σύστημα σκέψης του.

Η ***απειλή***, παρουσιάζεται όταν το άτομο έχει επίγνωση μιας ριζικής αλλαγής στο σύστημα των νοητικών κατασκευών. Για παράδειγμα, όταν το άτομο πιστεύει ότι ο θάνατος τον πλησιάζει.

Οι παραπάνω έννοιες παίζουν καταλυτικό ρόλο στη θεωρία του *Kelly* για την ψυχοπαθολογία. Η ψυχοπαθολογία, ορίζεται ως διαταραγμένη λειτουργία του συστήματος νοητικών κατασκευών. Με άλλα λόγια, είναι η προσπάθεια του ατόμου να επαναφέρει την αίσθηση ότι είναι σε θέση να διαχειριστεί τις καταστάσεις και να προβλέψει τα γεγονότα.

Η έμφαση που έδωσε ο *Kelly* στις έννοιες *εχθρότητα και επιθετικότητα,* παρουσιάζουν κάποιο εγκληματολογικό ενδιαφέρον. Η ***επιθετικότητα*** είναι μια προσπάθεια επέκτασης του συστήματος νοητικών κατασκευών ενός ατόμου που όμως δεν εμποδίζει την λειτουργία των άλλων ανθρώπων. Αντίθετα, η ***εχθρότητα*** εμφανίζεται όταν κάποιος προσπαθεί να κάνει τους άλλους να συμπεριφερθούν με

[49]Kelly, G., (1955), *The psychology of personal constructs*, σελ. 109, New York: Norton, σύμφωνα με Pervin & Oliver, (2001), σελ. 453.

έναν αναμενόμενο τρόπο, χωρίς όμως να έχει πρόθεση να προξενήσει κάποιο κακό, αλλά αυτό το κάνει για να προστατεύσει το σύστημα των νοητικών του κατασκευών. Για παράδειγμα, κάποιος εκφοβίζει έναν άλλο επειδή περιμένει απ' αυτόν ότι θα τον υπακούσει. Έτσι το εχθρικό άτομο επαληθεύει το σύστημα των νοητικών κατασκευών του.

Η κοινωνικο–γνωστική θεωρία υποστηρίζει ότι η συμπεριφορά εξηγείται από την αλληλεπίδραση του ατόμου με το περιβάλλον, μια διαδικασία που ο ***Albert Bandura*** απεκάλεσε «***αμοιβαίο προκαθορισμό***». Επίσης, η θεωρία αυτή αντιτάχθηκε στην ψυχαναλυτική ερμηνεία των ενστίκτων και των ενορμήσεων, καθώς τις θεωρούσε έννοιες ασαφείς και ανεπαρκείς στην εξήγηση και την πρόβλεψη της συμπεριφοράς. Ιδιαίτερη βαρύτητα έδωσε στις γνωστικές ικανότητες που καθιστούν το άτομο ικανό να δίνει λύσεις στα προβλήματα της καθημερινής ζωής. Το άτομο έχει προσωπική αντίληψη για τον εαυτό του και διεργασίες αυτοελέγχου για να αντιμετωπίζει συγκεκριμένες περιστάσεις (*αυτεπάρκεια*). Η αντίληψη που έχει το άτομο για την ικανότητά του να επιτυγχάνει στόχους παίζει μεγάλο ρόλο στα συναισθήματα που του προκαλούνται. Για παράδειγμα, το άγχος και η κατάθλιψη εμφανίζονται όταν το άτομο έχει χαμηλή αυτεπάρκεια και πιστεύει ότι δεν μπορεί να ανταποκριθεί σε δύσκολες καταστάσεις[50].

Επίσης, η κοινωνικο – γνωστική θεωρία έδωσε μεγάλη σημασία στη διαδικασία αναπαραγωγής της συμπεριφοράς που μαθαίνεται με την παρατήρηση των άλλων (***μίμηση προτύπου***). Μάλιστα, έκανε διάκριση ανάμεσα στις συμπεριφορές που αποκτώνται χωρίς να υπάρχουν ανταμοιβές (ενισχύσεις) και αυτές που εξαρτώνται από τις αναμενόμενες *αμοιβές ή τιμωρίες*. Η δυσπροσαρμοστική συμπεριφορά, επομένως ως δείγμα ψυχοπαθολογίας, είναι αποτέλεσμα δυσλειτουργικής μάθησης κατά την έκθεση του ατόμου σε ανεπαρκή ή άρρωστα πρότυπα. Η ψυχοπαθολογία αναπτύσσεται όταν οι ίδιοι οι γονείς αποτελούν πρότυπα μορφών ανώμαλης συμπεριφοράς στα παιδιά, η οποία μεταδίδεται μέσω της άμεσης παρατήρησης και της μέσω υποκατάστατου ενίσχυσης (εκμάθηση συναισθηματικών αντιδράσεων μέσα από την παρατήρηση των συναισθηματικών αντιδράσεων των άλλων).

---

[50] Bandura, A., (1988), *Self- efficacy in changing societies*, σελ. 43, New York: Cambridge, σύμφωνα με Pervin & Oliver, (2001), σελ. 555-563.

Συνολικά, ο ***Bandura,*** υποστήριξε ότι υπάρχει μια σχέση αμοιβαίας αλληλεπίδρασης ανάμεσα στα άτομα και τις περιστάσεις, καθώς, επίσης, ανάμεσα στις σκέψεις, τα συναισθήματα και τη συμπεριφορά. Οι άνθρωποι, επομένως, επηρεάζουν τις περιστάσεις και επηρεάζονται από αυτές, σε βαθμό που οι περιστάσεις να είναι σε θέση να αλλάξουν τις αντιλήψεις του ατόμου και τις γνωστικές λειτουργίες του. Από αυτήν την άποψη, η κοινωνικο – γνωστική παρουσιάζει αρκετές ομοιότητες με τη θεωρία της μάθησης, ως προς την έμφαση που δίνεται στην έρευνα, την παρατήρηση, τη σημασία που έχει η επίκτητη συμπεριφορά, όπως επίσης και την επίδραση που ασκούν οι αμοιβές στη συμπεριφορά. Παρολαυτά, της ασκήθηκε κριτική διότι δεν είναι ακόμη μια συστηματική θεωρία και χρειάζεται να μελετήσει τομείς, όπως τα κίνητρα και την οργάνωση της προσωπικότητας, καθώς επίσης να αποδείξει την χρησιμότητά της σε ένα ευρύ φάσμα ψυχολογικών προβλημάτων.

Μια τελευταία γνωστική προσέγγιση για την προσωπικότητα που αξίζει να αναφερθεί είναι αυτή που βλέπει το άτομο σαν ένα σύνθετο, εξειδικευμένο – αν και επιρρεπές σε λάθη – επεξεργαστή πληροφοριών. Οι υποστηρικτές αυτής της άποψης, θεωρούν ότι τα σχήματα εαυτού αποτελούν κίνητρο για το άτομο να επεξεργαστεί τις πληροφορίες με συγκεκριμένους τρόπους και να στοχεύσει στη δράση.

Υπάρχουν δύο κίνητρα σε σχέση με την έννοια του εαυτού: **το *κίνητρο για επιβεβαίωση ή αυτοεπαλήθευση*** **και το *κίνητρο για αυτοανύψωση***. Οι άνθρωποι επιζητούν αποδείξεις αυτοεπιβεβαίωσης από τους άλλους και παρουσιάζουν τον εαυτό τους ώστε να αποσπούν τέτοιες αποδείξεις. Αυτό συμβαίνει διότι έχουν ανάγκη από προβλεψιμότητα και σταθερότητα[51]. Η αυτοεπιβεβαίωση προσδίδει ένα βαθμό προβλεψιμότητας και ελέγχου, ο οποίος δεν είναι δυνατός όταν η ανατροφοδότηση από τους άλλους παραβιάζει τα σχήματα για τον εαυτό. Επιπλέον, τα άτομα αναζητούν να καθιερώσουν και να διατηρήσουν θετική εικόνα για τον εαυτό τους. Η ανάγκη για αυτοανύψωση, χωρίς απαραίτητα να θεωρείται ναρκισσιστικό, τους κάνει να υπερεκτιμούν τις θετικές τους ιδιότητες και να υποτιμούν τις αρνητικές. Ωστόσο, υπάρχουν κάποια άτομα τα οποία επιζητούν την αυτοεπιβεβαίωση ακόμη και όταν έχουν αρνητικά σχήματα. Δηλαδή ένα άτομο με αρνητικό σχήμα εαυτού, θα αναζητήσει πληροφορίες και κοινωνική ανατροφοδότηση που επιβεβαιώνουν το αρνητικό σχήμα εαυτού, για να γίνει έτσι ο χειρότερος εχθρός

[51] Pervin & Oliver, (2001), σελ. 609.

του εαυτού του. Με άλλα λόγια, ένα άτομο προτιμά την αρνητική ανατροφοδότηση όταν έχει αρνητική εικόνα για τον εαυτό του. Αυτό έχει ως συνέπεια, ακόμη και τα θετικά γεγονότα που συμβαίνουν στη ζωή ενός ατόμου, τα οποία δεν συμφωνούν με την αντίληψη που έχει για τον εαυτό του, να καταστούν επιβλαβή για την σωματική και ψυχολογική υγεία του. Αυτό συμβαίνει επειδή επέρχεται σύγκρουση μεταξύ των θετικών καταστάσεων και της αρνητικής έννοιας εαυτού[52].

Σύμφωνα με τους ***Albert Ellis*** *και* ***Aaron Beck*** **(1987)**, η ψυχοπαθολογία είναι αποτέλεσμα γνωστικών διαστρεβλώσεων και δυσπροσαρμοστικών γνωστικών λειτουργιών. Οι παράλογες πεποιθήσεις που έχουν τα άτομα για τον εαυτό τους, οι αρνητικές δηλώσεις που κάνουν και οι ψυχολογικές δυσκολίες που αντιμετωπίζουν όσον αφορά την αυτοεκτίμησή τους, σχηματίζουν αρνητικές εικόνες για τον εαυτό τους. Συνεπώς, η εκτίμηση, ότι είναι ανεπαρκή, ανάξια και ανεπιθύμητα τα άτομα αυτά, μπορεί να συντελέσει στην κατάθλιψη, η οποία περιλαμβάνει την εσφαλμένη επεξεργασία πληροφοριών (πεποίθηση πως τον απορρίπτουν)[53].

Ανακεφαλαιώνοντας, οι ψυχολογικές θεωρίες που παρουσιάστηκαν παραπάνω, αντιπροσωπεύουν την προσπάθεια των ψυχολόγων να συστηματοποιήσουν τις γνώσεις σχετικά με την ανθρώπινη προσωπικότητα και να προβλέψουν την συμπεριφορά. Μεταξύ των θεωριών αυτών υπήρχε μια άδηλη ομοιότητα και σε καμιά περίπτωση μία θεωρία δεν αποκλείει την άλλη. Κάθε μια προσπαθεί να φωτίσει διαφορετικές πτυχές της ανθρώπινης συμπεριφοράς και όλες μαζί να συμπληρώσουν το περίπλοκο «πάζλ» που ονομάζεται προσωπικότητα. Όλες οι θεωρίες προσπαθούν να οργανώσουν αυτό που γνωρίζουμε και να αυξήσουν τις γνώσεις μας για αυτό που δεν γνωρίζουμε ακόμη. Η προσωπικότητα συνιστά μια σύνθετη ολότητα, οπότε και οι εκάστοτε ψυχολογικές θεωρίες προτείνουν διαφορετικά αλλά χρήσιμα ζητήματα προς διερεύνηση, αξιολόγηση και ερμηνεία.

---

[52] Βλ. ό. π., σελ. 610.
[53] Beck, (1987), σελ. 2-27.

Α. Οικογενειακές παράμετροι στην εκδήλωση βίαιης συμπεριφοράς

Αρκετοί ψυχολόγοι στις αρχές του 20ου αιώνα ασχολήθηκαν με την επίδραση που ασκούν οι οικογενειακές μεταβλητές στην εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς του παιδιού. Μεταξύ άλλων, ο ***August Aichhorn*** τόνισε, ότι οι γονείς αποτελούν πρότυπα συμπεριφοράς και οι έννοιες του καλού και του κακού που θα μεταδώσουν στα παιδιά είναι μείζονος σημασίας για την μετέπειτα κοινωνικο – ψυχολογική τους εξέλιξη. Όταν για παράδειγμα η αποδοκιμασία από μέρους των γονιών είναι υπερβολική και αδικαιολόγητη, τότε θα οδηγήσει σε καταπίεση των επιθυμιών του παιδιού. Οι αποστερήσεις αυτές, σε συνδυασμό με την αποτυχημένη ταύτιση των παιδιών με τους γονείς, όταν λόγου χάρη δεν ακολουθούν κοινή γραμμή στο παιδί ή όταν για την ίδια συμπεριφορά άλλοτε το επαινούν και άλλοτε το τιμωρούν, ακόμη και όταν το παιδί δεν πεισθεί ότι οι γονείς έχουν καλές προθέσεις απέναντί του, διαταράσσουν την ισορροπία του με αποτέλεσμα να αποκτήσει το παιδί εγωϊστικές τάσεις και να σχηματίσει αντικοινωνική προσωπικότητα. Κάτω από τις κατάλληλες συνθήκες δεν αποκλείεται να εκδηλωθεί στο μέλλον και παραβατική συμπεριφορά[54].

Επιπλέον, μεταξύ των ψχολόγων που ασχολήθηκαν με την μελέτη των οικογενειακών παραγόντων στην εκδήλωση παραβατικότητας στο παιδί είναι και οι ***Michael Rutter*** *και* ***Roger Giller*** (1985), οι οποίοι απέδωσαν μεγάλη σπουδαιότητα στις οικογενειακές σχέσεις και στην αγωγή κατά τα πρώτα χρόνια ζωής του παιδιού. Η **διαπαιδαγώγηση** και η **κοινωνικοποίηση** θα το βοηθήσουν να αναπτύξει έναν εσωτερικοποιημένο ηθικό έλεγχο, ως αποτέλεσμα της επιτυχούς ταύτισης με τους γονείς. Αυτό θα πραγματοποιηθεί μόνο όταν το περιβάλλον του σπιτιού είναι ζεστό και στηρίζει την ψυχική ισορροπία του παιδιού[55]. Αντίθετα, όταν οι γονείς εμφανίζουν τιμωρητική στάση και δεν είναι στοργικοί, αυτό, θα διαδραματίσει κάποιο ρόλο στην εκμάθηση επιθετικής συμπεριφοράς. Στο σημείο αυτό, οι ειδικοί δεν προτείνουν την έλλειψη πειθαρχίας ή την υπερβολικά χαλαρή στάση απέναντι στο παιδί, γιατί αυτό μπορεί να την εισπράξει και ως αδιαφορία εκ μέρους των γονιών του, με συνέπεια, να συμβάλει στην εμφάνιση του αισθήματος ανασφάλειας[56].

---

[54] Βλ. Χάϊδου, (1996), σελ. 109.
[55] Βλ. Φαρσεδάκης, (2005), σελ. 105.
[56] Βλάχου, (2008), σελ. 48-50.

Ο ***Daniel Lagache*** από τη μεριά του, απέδωσε την αντικοινωνική συμπεριφορά στην αποτυχημένη κοινωνικοποίηση του παιδιού κατά την διαδικασία ταύτισης με τους γονείς, η οποία θα οδηγήσει στην δημιουργία εγωιστικών τάσεων και στην υιοθέτηση ανεύθυνων πρακτικών στο μέλλον. Το παιδί επειδή δεν κατάφερε να σχηματίσει τις έννοιες του καλού και του κακού, γίνεται εγωκεντρικό και επιδιώκει να ικανοποιήσει τις επιθυμίες του ακόμη και σε βάρος των άλλων. Έτσι, δεν θα είναι σε θέση να χαλιναγωγήσει τις ορμητικές του τάσεις με αποτέλεσμα να προχωρήσει ακόμη και σε παραβατική συμπεριφορά[57].

Β. Η σημασία της «Ματαίωσης» και του «Ναρκισσισμού» στη συμβολή της βίαιης συμπεριφοράς

Η σύνδεση της αποστέρησης με την επιθετικότητα υπήρξε ο πυρήνας της θεωρίας της ***«σχετικής αποστέρησης»*** *(relative frustration)*, των ***John Dollard*** *και* ***Neal Miller*** *(*1939) και της *Σχολής του Yale*. Η αποστέρηση υποστηρίζεται ότι είναι προϊόν των εμποδίων που παρεμβάλλονται στην επίτευξη ενός σκοπού. Σύμφωνα με τη θεωρία αυτή, κάθε επιθετικότητα είναι το αποτέλεσμα μιας αποστέρησης (μια αντίδραση στη ματαίωση), ενώ κάθε αποστέρηση οδηγεί σε μια επίθεση. Όταν δηλαδή διαψεύδεται μια ζωτική για το άτομο ανάγκη, ή όταν εκείνο αισθανθεί ότι οι έξοδοι κινδύνου είναι παγιδευμένοι, ή όταν νιώσει ότι δεν μπορεί να αλλάξει τους δυσμενείς όρους ζωής του, τότε επέρχεται η ματαίωση, η οποία αποτελεί την ρίζα της βίας ως μοναδικής διεξόδου.

Ο ***Chappell*** (1971), βασιζόμενος στη θεωρία της *«σχετικής αποστέρησης»* του *Dollard*, υποστήριξε ότι σημαντικό ρόλο παίζει το αίσθημα της **απόρριψης** του ατόμου από κάποιον άλλον στην εκδήλωση επιθετικότητας. Στη ρίζα κάθε επιθετικής συμπεριφοράς υπάρχει η ματαίωση μιας βασικής για τον άνθρωπο ανάγκης. Για παράδειγμα, όταν ο άνδρας απορρίπτεται από μια γυναίκα, σε μια σεξουαλικά φιλελεύθερη κοινωνία, βιώνει πολύ πιο έντονα την αποστέρηση αυτή, απ' ότι εάν η ίδια απόρριψη συνέβαινε σε μια συντηρητική κοινωνία. Αυτό συμβαίνει, γιατί στην συντηρητική κοινωνία, η απόρριψη θα εκλογικευτεί και θα αποδοθεί στην ισχύουσα κοινωνική κατάσταση. Αντίθετα, εάν η απόρριψη συμβεί σε μια φιλελεύθερη

[57] Lagache, D., (1951), *La psychocriminogenese*, Revue francaise de psychanalyse, XI, σύμφωνα με Χάϊδου, (1996), σελ. 111.

κοινωνία, αυτή θα αποδοθεί στην ανεπάρκεια του ίδιου του ατόμου. Έτσι, πλήττεται ο ναρκισσισμός του και υπονομεύεται η αυτοεκτίμησή του. Μια τέτοια αποστέρηση αποτελεί γενεσιουργό παράγοντα της βίας, ικανή να οδηγήσει ακόμη και στον βιασμό[58].

Όσον αφορά το ενδιαφέρον για τις διαταραχές του αυτοαισθήματος, η ψυχανάλυση, με βασικό εκπρόσωπο τον ***Heinz Kohut*** (1977)[59] εστίασε την προσοχή της ιδιαίτερα στη έννοια του ναρκισσισμού και της **ναρκισσιστικής προσωπικότητας**. Στην ανάπτυξη του υγιούς αυτοαισθήματος, το άτομο έχει ένα ξεκάθαρο αίσθημα του εαυτού του, ένα ικανοποιητικό επίπεδο αυτοεκτίμησης, αντλεί περηφάνια από τα επιτεύγματά του και ανταποκρίνεται τόσο στις δικές του ανάγκες όσο και τις ανάγκες των άλλων. Στη ναρκισσιστική προσωπικότητα, το αυτοαίσθημα διαταράσσεται, το άτομο είναι ευάλωτο στα πλήγματα που δέχεται η αυτοεκτίμησή του και έχει ανάγκη το θαυμασμό των άλλων, χωρίς όμως να συμμερίζεται τα δικά τους συναισθήματα και τις ανάγκες. Η ναρκισσιστική διαταραχή είναι ένα γνώρισμα της ανθρώπινης επιθετικότητας της οποίας, υπέρτατη έκφραση αποτελεί η ανθρωποκτονία. Το πλήγμα που δέχεται η αυτοεκτίμηση του ατόμου, τα αμφιθυμικά συναισθήματα μεγαλείου και απαξίας, η αίσθηση ότι τον υποτιμούν, αποτελούν κινητήρια δύναμη εκδήλωσης ακραίας επιθετικής συμπεριφοράς ως αντίδρασης - ισοζυγίου στην παντοδυναμία που (πιστεύει ότι) έχει χάσει. Μάλιστα, η υπερβολική βιαιότητα του φόνου, ενδεχομένως να συνδέεται με την επείγουσα ανάγκη εκφόρτισης της συσσωρευμένης εχθρότητας, την απορριπτική στάση του θύματος, καθώς και με το αδύναμο «εγώ» που επιτρέπουν την εκδήλωση ενός παροξυσμού οργής. Όπως επισημαίνει και ο *Daniel Lagache*[60]: ***«επειδή η επιθετικότητα στοχεύει να υποτάξει και να εξουσιάσει, συνδέεται με τον σαδομαζοχισμό...ναρκισσισμός και σαδομαζοχισμός είναι φαινόμενα αδιαχώριστα».***

Παρά την σημαντική συμβολή στην έρευνα της επιθετικότητας, η θεωρία των *Dollard και Miller* προκάλεσε μια σειρά πολύτιμων κριτικών που διάνθησαν και εμπλούτισαν ακόμη περισσότερο τη θεωρία αυτή. Ειδικότερα ο ***Leonard Berkowitz***, επεσήμανε τη σημασία της **διαμεσολάβησης του *άγχους*** ανάμεσα στην αποστέρηση και την επιθετικότητα. Η αποστέρηση δηλαδή, δεν προκαλεί με άμεσο τρόπο την

[58] Τσαλίκογλου, (1989), σελ. 104.
[59] Kohut, (1977), σελ. 89.
[60] Βλ. Τσαλίκογλου, (2007), σελ. 372.

επιθετικότητα αλλά η τελευταία ενεργοποιείται μέσα από τον μηχανισμό του άγχους[61]. Το άγχος είναι μια κατάσταση δυσφορίας, ανησυχίας και φόβου που βιώνει το άτομο όταν αντιμετωπίζει απειλητικά (για εκείνο) γεγονότα. Το αγχώδες άτομο μπορεί να εστιάσει τη προσοχή του στην επικείμενη καταστροφή και στην ανικανότητά του να την αντιμετωπίσει. Η αντίληψη για την ανικανότητα να αντιμετωπίσει την απειλητική κατάσταση το άτομο, μπορεί να οδηγήσει στον πανικό και σε κάποιες περιπτώσεις στην επιθετικότητα.

Όσον αφορά τους κατά συρροή δολοφόνους, έχουν διατυπωθεί αρκετές υποθέσεις σχετικά με τα έντονα αισθήματα **θυμού και μίσους** που έχουν βιώσει εκείνοι από τις στενές διαπροσωπικές τους σχέσεις, πρωτίστως από το οικογενειακό τους περιβάλλον. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση του ***Ted Bundy***, ο οποίος είχε υποστεί σωματική κακοποίηση από τη μητέρα του στην παιδική ηλικία, γεγονός που εξηγεί τα αισθήματα οργής που μετέφερε –διαπράττοντας ειδεχθείς δολοφονίες - σε άγνωστες γυναίκες, οι οποίες έμοιαζαν έστω μορφολογικά με το σημαντικό γι' αυτόν πρόσωπο.

Η δολοφονική μανία αυτής της ιδιαίτερης κατηγορίας δραστών εξηγείται –σύμφωνα με τους ψυχολόγους- από την «**μετατόπιση θυμού**» και οργής σε άγνωστα πρόσωπα λόγω της έντονης απογοήτευσης που βίωσαν σε νεαρότερη ηλικία από το στενό τους περιβάλλον. Αυτό, συμπληρώνουν, δεν τους καθιστά απαραίτητα ψυχοπαθείς, αλλά μάλλον άτομα αντικοινωνικά, επιθετικά, επικίνδυνα, με τάσεις ναρκισσισμού και απουσία τύψεων και ενσυναίσθησης[62].

Επιπροσθέτως, όπως εύστοχα σημείωσε και ο ***Maurice Cusson*** (2002), αυτό που διακρίνει την εγκληματική προσωπικότητα από την φυσιολογική είναι ο **εγωκεντρισμός**, η τάση δηλαδή να συσχετίζει κανείς τα πάντα με τον εαυτό του και να αδυνατεί να κρίνει ένα πρόβλημα με διαφορετική άποψη πέραν της δικής του. Ο εγωκεντρισμός, όπως τονίζει, αντιδρά στην ματαίωση μέσα από το πείσμα και πείθει τον εαυτό του για την νομιμότητα της παράβασής του[63].

Κάποια χρόνια νωρίτερα, Οι ***De Greeff*** **(1948),** ***Mailloux*** **(1971) και** ***Lemay*** **(1973)**, κατέληξαν σε παρόμοια συμπεράσματα, ότι δηλαδή οι εγκληματίες που διαπράττουν

[61] Berkowiitz, (1962), σελ. 360.
[62] Giannangelo, (1996), σελ. 11.
[63] Cusson, (2002), σελ. 132.

βαριά εγκλήματα βίας **έχουν την τάση να αποδίδουν τα λάθη σε τρίτους** και να δικαιολογούν τις πράξεις τους, επικαλούμενοι την ανάγκη να υπερασπισθούν τα δικαιώματά τους[64]. Μάλιστα, το αίσθημα της ματαίωσης που υφίστανται, το αποδίδουν στην εχθρότητα και τη δυσφορία που (θεωρούν ότι) νιώθουν οι άλλοι απέναντί τους. Για τον λόγο αυτό αισθάνονται εξουσιοδοτημένοι να την ανταποδώσουν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΨΥΧΙΑΤΡΙΚΗΣ ΣΤΗΝ ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΗΣ ΒΙΑΙΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ

i. Ψυχώσεις και φόνος: μύθος ή πραγματικότητα;

Η σχιζοφρένεια ανήκει στην κατηγορία των ενδογενών ψυχώσεων[65], κύρια χαρακτηριστικά της οποίας είναι η αλλοίωση της προσωπικότητας του ατόμου, απουσία της επαφής με την πραγματικότητα και η ανικανότητα διάκρισης του εαυτού από τους άλλους.

Τα ψυχικά διαταραγμένα άτομα που διαπράττουν βίαια εγκλήματα χαρακτηρίζονται από το άγχος της αποπροσωποποίησης, εκείνης δηλαδή της βιωματικής κατάστασης που κυριαρχεί η αίσθηση απώλειας της ταυτότητας και η αδυναμία ελέγχου της κατάστασής τους. Αυτή η κατάσταση εκδηλώνεται με ταχυκαρδία, ιδρώτα, πονοκέφαλο, απομόνωση, αφόρητο φόβο και συνιστά σημαντικό εγκληματογόνο παράγοντα. Στην κατηγορία των ενδογενών ψυχώσεων ανήκουν επίσης οι μανιοκαταθλιπτικές ψυχώσεις[66] και η γνήσια επιληψία[67], τις οποίες δεν θα αναλύσουμε περαιτέρω αφού δεν παρουσιάζουν αξιόλογο εγκληματολογικό ενδιαφέρον.

Ο όρος «σχιζοφρένεια», ονομάστηκε έτσι από τον ***Eugene Bleuler, διότι*** «σχίζεται» ο ψυχικός κόσμος, η νόηση, το συναίσθημα και η βούληση. Η αντίληψη, η μνήμη και η προσοχή των σχιζοφρενών μένουν ανέπαφες. Διακρίνονται τέσσερα είδη

[64] Βλ. ό. π., σελ. 145.

[65] Απόρροια όχι κάποιας οργανικής βλάβης αλλά κάποιας εσωτερικής ψυχικής σύγκρουσης του ατόμου.

[66] Ως μανιοκαταθλιπτικές ή κυκλοθυμικές ψυχώσεις, ορίζονται εκείνες οι καταστάσεις όπου το άτομο από την υπερβολική ευφορία και δραστηριότητα μεταπίπτει στην υπερβολική κατάπτωση και αδράνεια.

[67] Η γνήσια επιληψία διαφέρει από την συμπτωματική επιληψία. Η πρώτη, εκδηλώνεται με ψυχικές εκρήξεις, ενώ η δεύτερη με σπασμική επιληψία.

σχιζοφρένειας: η ***απλή*** (ήπια συμπτώματα), η ***ηβηφρενική*** (παρατηρείται κατάπτωση), η ***κατατονική*** (είτε κατάσταση υπερκινητικότητας και αυτοματισμού, είτε καταληψίας, το οποίο σημαίνει μη αλλαγή στάσης για μεγάλο χρονικό διάστημα), και η ***παρανοϊκή,*** η οποία παρουσιάζει και το μεγαλύτερο εγκληματολογικό ενδιαφέρον, αφού είναι η πιο επικίνδυνη μορφή σχιζοφρένειας, η οποία συνοδεύεται από παραισθήσεις, φαντασιώσεις και βαριές συναισθηματικές διαταραχές. Η έντονη και αγωνιώδης κατάσταση που βιώνουν μπορεί άλλοτε να εκδηλωθεί με απομόνωση και απομάκρυνση από τον περίγυρο, άλλοτε με την βίαιη εγκληματική συμπεριφορά[68]. Επιπλέον, κάτι που χαρακτηρίζει τους σχιζοφρενείς ανθρωποκτόνους είναι η ναρκισσιστική διαταραχή. Εξαιτίας αυτής της διαταραχής, οι σχιζοφρενείς είναι περισσότερο ευάλωτοι σε διάφορα εξωτερικά ερεθίσματα, τα οποία είναι μικρής σημασίας για τα φυσιολογικά άτομα. Έτσι, ασήμαντα εκ πρώτης όψεως ερεθίσματα, λόγου χάρη υποτιμητικές ματιές, άγριος τόνος ομιλίας, μετασχηματίζονται σε επώδυνες γι'αυτούς αποστερήσεις. Ο κόσμος τους γεμίζει από μίσος, επιθετικότητα, φόβο, γι' αυτό μπορεί να βρει εκτόνωση στην εγκληματική δραστηριότητα. Βέβαια, αυτό δε σημαίνει απαραίτητα ότι το παρανοϊκό – σχιζοφρενικό άτομο θα εγκληματίσει συχνότερα από το μη σχιζοφρενικό, όμως, στις μεμονωμένες περιπτώσεις που θα προβεί σε εγκληματική διάπραξη, τα εγκλήματά του θα είναι βίαια (κυρίως ανθρωποκτονίες).

Το αξιοπερίεργο είναι ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των εγκλημάτων βίας των σχιζοφρενών δεν τελείται κατά την διάρκεια ενός ψυχωσικού επεισοδίου και ότι ένα ποσοστό 50% σχιζοφρενών δραστών προσχεδιάζει το έγκλημα. Δεν μπορούμε λοιπόν να μιλάμε με βεβαιότητα για αιτιώδεις σχέσεις σχιζοφρένειας και ανθρωποκτονίας, παρά μόνο για κάποιες αποσπασματικές συσχετίσεις.

Η παραπάνω άποψη δεν βρίσκει σύμφωνους ορισμένους ερευνητές όπως οι ***Wolker και McCube***, οι οποίοι, μεταξύ των ανθρωποκτόνων, εντόπισαν μεγάλο ποσοστό σχιζοφρενών. Συγκεκριμένα, βρήκαν ότι ανάμεσα σε ψυχωσικά άτομα που διέπραξαν εγκλήματα βίας εναντίον άλλων προσώπων, το 52,8% ήταν σχιζοφρενείς[69].

---

[68] Βλ. Χάϊδου, (1996), σελ. 74-75.
[69] Βλ. Τσαλίκογλου, (2007), σελ. 159.

Βέβαια, η άποψη που συνυφαίνει την εγκληματικότητα με την σχιζοφρένεια, ενδέχεται να μην ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα, διότι υπεισέρχονται αρκετοί παράγοντες, όπως για παράδειγμα το **φαινόμενο της θεατότητας**. Αν δηλαδή κάποιος διαπράξει ανθρωποκτονία είναι πολύ πιο πιθανό να υποβληθεί σε ψυχιατρική εξέταση και να του δοθεί η διάγνωση της σχιζοφρένειας απ' ότι αν διαπράξει μια μικροκλοπή (οπότε και δεν υποβάλλεται σε ψυχιατρική εξέταση). Εξίσου σημαντικό ρόλο διαδραματίζει και η προσωπικότητα του δράστη, η οποία απορρέει από την αλληλεπίδραση του ατόμου με το περιβάλλον του. Η προσωπικότητα αυτή, βρίσκεται σε ένα διαρκές δυναμικό γίγνεσθαι από την αρχή της ζωής έως το πέρασμα στην εγκληματική πράξη.

Η σχιζοφρένεια είναι μια ψυχική νόσος και ο φόνος που διαπράττεται είναι η αντανάκλαση αυτής της νόσου. Ο ψυχισμός του ατόμου κατακλύζεται από τις νοσηρές διαδικασίες της αποδιοργάνωσης, και κυριεύεται από τις προσταγές μιας ανεξέλεγκτης παθολογικής κατάστασης, η οποία «απαιτεί» να εκφορτιστεί. Οι σχιζοφρενείς καθοδηγούνται από εσωτερικά ερεθίσματα και ψευδαισθησιακές προσταγές (για παράδειγμα κάποιος φονεύει για να προστατεύσει τον εαυτό του από μια φανταστική απειλή ή για να εκπληρώσει μια θεϊκή αποστολή που του «ανατέθηκε»).

Ωστόσο, η εγκληματικότητα των ατόμων με σχιζοφρένεια δεν παρουσιάζει πάντα αποκλίσεις από αυτήν των φυσιολογικών ατόμων. Έρευνες, όπως αυτή του ***Virkunnen***[70], έδειξαν ότι η απορριπτική και εχθρική στάση του θύματος (κυρίως μέλος της οικογένειας) ήταν ο καταλύτης για τη βίαιη πράξη του δράστη.

Ο σχιζοφρενής ανθρωποκτόνος χαρακτηρίζεται από μια **ψυχρότητα και αδιαφορία** κατά τη διάρκεια και μετά το πέρας της εγκληματικής διάπραξης. Αυτή η συναισθηματική κατάσταση, πιθανώς οφείλεται σε μια ψυχοπαθητική έλλειψη ενοχής και στην «επιπέδωση» του συναισθήματος που χαρακτηρίζει τα άτομα με ψύχωση. Το φαινόμενο της απάθειας είναι αποκύημα της διαταραγμένης επαφής με την πραγματικότητα και την απουσία αυτοελέγχου.

[70] Βλ. ό. π., (2007), σελ. 175-177.

Σύμφωνα με την ψυχοδυναμική σκοπιά όμως, **η απάθεια μετά το έγκλημα, δεν συνεπάγεται την απουσία συναισθημάτων, αλλά περισσότερο την ενεργοποίηση του ασυνείδητου αμυντικού μηχανισμού που προστατεύει το αδύναμο «εγώ» από την εισροή ενοχών και τύψεων στον ψυχισμό του σχιζοφρενούς**. Το άτομο με σχιζοφρένεια επιχειρεί να δικαιολογήσει το αδίκημά του όπως ακριβώς και το φυσιολογικό, διότι επιδιώκει και εκείνο να διατηρήσει τους δεσμούς του με την ευρύτερη κοινωνική ομάδα και τους κανόνες που διέπουν την λειτουργία της[71].

Ο φόνος του σχιζοφρενούς ως ακραία εκδήλωση βίας, είναι ένα εξαιρετικά πολύπλοκο φαινόμενο, επομένως είναι αφελής η θεώρησή του ως αναίτιου ή παρακινούμενου από ασήμαντα αίτια. Οι συνθήκες μέσα στις οποίες βρίσκεται ο σχιζοφρενής δράστης (υποκειμενικές ή αντικειμενικές) πρέπει να μελετώνται ισόποσα. Ένα γεγονός που είναι μηδαμινό για ένα άτομο, για ένα άλλο ενδέχεται να αποτελεί ένα ιδιαίτερα συναισθηματικά φορτισμένο ερέθισμα, συνεπώς να ασκήσει μεγάλη επίδραση στον ψυχισμό του δράστη. **Δεν μπορούμε να μιλάμε για σαφή και ευδιάκριτα όρια που να διαφοροποιούν τον φόνο των σχιζοφρενών από αυτόν των φυσιολογικών**. Επιπλέον, το ψυχωσικό άτομο που θα διαπράξει κάποιο έγκλημα δεν χαρακτηρίζεται για τον **ωφελιμιστικό του χαρακτήρα**, αντιθέτως, η πράξη αυτή αποδίδεται σε κάποια ενστικτώδη ενέργεια. Στους ψυχωσικούς παρατηρούνται κυρίως εγκλήματα βίας συμπεριλαμβανομένων και του εμπρησμού και των σεξουαλικών εγκλημάτων.

Στον επιστημονικό χώρο, υπάρχουν αμφιλεγόμενες απόψεις σχετικά με το μέγεθος της εγκληματικότητας των ατόμων με σχιζοφρένεια. Άλλοτε υποστηρίζεται ότι οι σχιζοφρενείς είναι περισσότερο βίαιοι και επικίνδυνοι από τον γενικό πληθυσμό, άλλοτε ότι αυτή η ψυχική νόσος δεν τους καθιστά περισσότερο ευάλωτους στην βίαιη συμπεριφορά σε σύγκριση με τα ψυχικά υγιή άτομα. Κάποιες απόπειρες ποσοτικής αποτίμησης της σχιζοφρένειας κατέληξαν σε απλή συσχέτιση της βίας με την ψυχική νόσο, κάποιες άλλες όμως σε σχέσεις νομοτελειακές.

---

[71] Βλ. ό. π., σελ. 296-297.

Αρκετές μελέτες στα τέλη του 20ου αι. συνδέουν συχνότερα τη σχιζοφρένεια με τη βία. Η πλειοψηφία αυτών κατέληξε ότι τα ψυχικά διαταραγμένα άτομα έχουν περισσότερες πιθανότητες να προβούν σε βίαιες πράξεις[72].

Η επιστήμη της Ψυχιατρικής με το ***Στατιστικό Εγχειρίδιο Διάγνωσης*** (*Diagnostic Statistical Manual / DSM*), στη προσπάθειά της να καταχωρήσει, να καταγράψει και να ταξινομήσει κάθε εκδήλωση συμπεριφοράς της ψυχικής υγείας ή της ψυχικής ασθένειας, διαπίστωσε ότι δεν υπάρχουν σαφώς προδιαγεγραμμένα όρια για τον προσδιορισμό της ψυχικής διαταραχής και ότι ο ορισμός του παθολογικού (προϊόν οργανικής βλάβης) εμπεριέχει πολλές ελλείψεις και ασάφειες.

Η ψυχιατρική πρακτική δεν ξέφυγε από το κλειστό θετικιστικό πλαίσιο και τα δεδομένα των ψυχικών ασθενειών που χρησιμοποίησε (ονόματι «συμπτώματα») κατέληξαν να εξηγούν την ίδια τη ψυχική ασθένεια. Για παράδειγμα, το «παραλήρημα» αποδίδεται στην παράνοια, ενώ σύμπτωμα της παράνοιας είναι το παραλήρημα. Πρόκειται δηλαδή για μια ταυτολογικού τύπου πρακτική, η οποία δεν μπορεί να διαψευστεί από την εμπειρική πραγματικότητα[73].

Επομένως, εφόσον δεν υπάρχουν αντικειμενικά κριτήρια που να διαφοροποιούν το φυσιολογικό από το παθολογικό, και εφόσον οι έρευνες δεν βασίζονται σε αντιπροσωπευτικά δείγματα, **οι υποθέσεις περί εγκληματικής προδιάθεσης στον ψυχασθενή δεν μπορούν να επαληθευτούν**. Έπειτα, το αν και κατά πόσο μια συμπεριφορά θα κριθεί ομαλή ή παθολογική είναι στενά συνυφασμένη με τις κοινωνικές συνθήκες, τα ήθη, τα έθιμα μιας κοινωνίας σε συγκεκριμένη χρονική περίοδο όπως επίσης και με τον τρόπο που αυτή η συμπεριφορά προσλαμβάνεται και αντιμετωπίζεται από το περιβάλλον[74]. Έπειτα, πρέπει να λάβουμε υπόψη το γεγονός πως οι ψυχικά διαταραγμένοι δράστες βίαιων εγκλημάτων εντοπίζονται ευκολότερα από τις διωκτικές αρχές, κατά συνέπεια έχουν μεγαλύτερες πιθανότητες να συλληφθούν και να στιγματισθούν ως εγκληματίες[75]. Επιπροσθέτως, μεταξύ των ψυχικών ασθενειών που αξίζει να αναφέρουμε είναι και οι **ψυχοπάθειες**, των οποίων τα όρια είναι συγκεχυμένα. Άλλοτε ταυτίζουν τον ψυχοπαθή με τον κοινωνικά απροσάρμοστο, άλλοτε με τον υστερικό.

---

[72] Βλ. Τσαλίκογλου, (2007), σελ. 149.
[73] Βλ. ό.π., (2007), σελ. 227-228.
[74] Γιωτοπούλου – Μαραγκοπούλου, (1979), σελ. 100.
[75] Χάϊδου, (1996), σελ. 68.

Αυτό που παρουσιάζει ενδιαφέρον είναι η κατηγοριοποίηση του ***Kurt Schneider*** για τις ψυχοπαθητικές προσωπικότητες, με σκοπό να διευκολύνει τη διάγνωση των κινήτρων της συμπεριφοράς των ψυχοπαθών από τους ειδικούς. Συγκεκριμένα, στο βιβλίο του *«Κλινική Ψυχοπαθολογία»*, τους ταξινομεί ως εξής:

- **Υπερθυμικοί** (υπερδραστήριοι και εύθυμοι).
- **Καταθυμικοί** (μελαγχολικοί και απαισιόδοξοι).
- **Ανασφαλείς** (στερούμενοι εμπιστοσύνης και εσωτερικής ασφάλειας).
- Οι **έχοντες ανάγκη αυτοπροβολής** (κάνουν οτιδήποτε προκειμένου να αποκτήσουν αίγλη και προβολή).
- Οι **ασταθούς διάθεσης** (δείχνουν αδικαιολόγητη μεταβολή διάθεσης).
- Οι **άβουλοι** (επηρεάζονται εύκολα –κυρίως από τις ισχυρές προσωπικότητες).
- Οι **ασθενικοί** (δυσκολεύονται να ανταποκριθούν στις δυσκολίες της ζωής).
- Οι **εκρηκτικοί** (υπερβολικά οξύθυμοι και ξεσπούν με την παραμικρή αφορμή και μάλιστα σε παθολογικό βαθμό. Καταφεύγουν στη διάπραξη εγκλημάτων βίας, συχνές όμως είναι και οι φθορές ξένης ιδιοκτησίας).
- Οι **ψυχροί ή συναισθηματικά αναίσθητοι**: Από εγκληματολογική άποψη είναι η σοβαρότερη κατηγορία, διότι είναι ικανοί να διαπράξουν σοβαρά εγκλήματα αρκεί να πεισθούν για το ωφελιμιστικό της υπόθεσης, οπότε μπορεί να πράξουν χωρίς καμιά τύψη ή ενοχή. Είναι παθολογικά εγωκεντρικοί και είναι άτομα που δεν κατάφεραν να κοινωνικοποιηθούν.
- Οι **φανατικοί:** είναι άτομα που είναι σε θέση να εγκληματίσουν προκειμένου να προασπιστούν τις αξίες τις δικές τους ή της ομάδας στην οποία ανήκουν. Μάλιστα, διακατέχονται από τέτοιο πάθος για τις ιδέες που πρεσβεύουν που είναι ικανοί ακόμη και να θυσιαστούν για αυτές (ακόμη και αν αυτό σημαίνει τη διάπραξη φόνου).[76]

Συνολικά, η ύπαρξη και μόνο μιας ψυχοπαθητικής κατάστασης δεν αρκεί για να ωθήσει το άτομο στο έγκλημα. Πρέπει να συντρέξουν και οι βιοψυχοκοινωνικοί όροι. Ο τρόπος δράσης, τα κίνητρα και οι αντιδράσεις του φυσιολογικού ατόμου σχετικά με το έγκλημα που διέπραξε, ίσως τελικά να μην απέχει και πολύ από την δράση, τα κίνητρα και την αντίδραση του ψυχικά ασθενούς.

---

[76] Schneider, K., (1946), *Klinische Psychopathologie*, σελ. 123, Stuttgart, σύμφωνα με Χάϊδου, (1996), σελ. 86-89.

Συγκεφαλαιώνοντας όλα τα παραπάνω, **η σχιζοφρένεια του ανθρωποκτόνου, είναι ένα πολυδιάστατο ανθρώπινο φαινόμενο που δεν μπορεί να εξηγηθεί μέσα από τα ασφυκτικά - αιτιώδη - πλαίσια περιχαράκωσής της**, ήτοι τα βιολογικά, κοινωνικά, ψυχολογικά. Η πολυπλοκότητά της, όπως και αυτή της ανθρώπινης συμπεριφοράς είναι απόρροια της βιοψυχοκοινωνικής ενότητας του ατόμου, επομένως, κάθε μονόπλευρη απόπειρα εξήγησης της παραποιεί την πραγματικότητά της.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV
Η ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΗΣ ΒΙΑΙΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ

Η ερμηνεία της βίαιης συμπεριφοράς διαφωτίζεται με την αναφορά σε παράγοντες όπως το χαμηλό βιοτικό επίπεδο ορισμένων γεωγραφικών περιοχών που παρουσιάζουν υψηλό δείκτη εγκληματικότητας, την ένταξη ενός ατόμου σε μια αντικοινωνική ομάδα όπου διδάσκεται τα δικά της αντικοινωνικά πρότυπα συμπεριφοράς, τις συγκρούσεις που γεννά η συνύπαρξη δύο διαφορετικών πολιτισμών, για παράδειγμα οι μετανάστες ή οι φυλετικές μειονότητες και τέλος, ο ανομικός χαρακτήρας των σύγχρονων κοινωνικών δομών όπου κυριαρχεί σύγχυση ως προς το τί είναι θεμιτό και τί όχι. Η μέχρι τώρα ιδιότυπη ψυχολογική περίπτωση αντικαθίσταται από την ιδιότυπη κοινωνική περίπτωση και το άτομο ως φορέας μιας κοινωνικής δυσλειτουργίας. Ας δούμε όμως, συνοπτικά, κάποιες από τις βασικότερες θέσεις που διατυπώθηκαν στην απόπειρα εξήγησης της εγκληματικής δράσης του ατόμου.

Ειδικότερα, σύμφωνα με την ***Οικολογική Σχολή του Σικάγου*** (1924), η ατομική βίαιη εγκληματική παρέκκλιση είναι προϊόν κοινωνικής αποδιοργάνωσης. Για παράδειγμα, στην πόλη του Σικάγου, οι οικολογικές συνθήκες μιας περιοχής προκαλούν και ερμηνεύουν τον υψηλό δείκτη εγκληματικότητας της περιοχής αυτής, ανεξαρτήτως της εθνικής προελεύσεως των κατοίκων της. Οι εκπρόσωποι της *Οικολογικής Σχολής,* ***Clifford Shaw*** *και* ***Henry McKay*** (1929), υποστήριξαν ότι η εγκληματική δραστηριότητα είχε την τάση να συμβαίνει σε έναν χαρακτηριστικό τύπο περιοχής. Η περιοχή καθαυτή ήταν συνδεδεμένη με το έγκλημα και την παραβατική συμπεριφορά και όχι η φυλή, το χρώμα ή η εθνικότητα.

Η κοινωνική δομή αυτών των περιοχών μπορεί να αποτελέσει την αιτία σχηματισμού υποπολιτισμικών ομάδων, οι οποίες μπορεί να οδηγήσουν στην εκδήλωση παράνομων δραστηριοτήτων[77]. Αδυναμία αυτής της θεωρίας, ήταν ότι δε μπόρεσε να ερμηνεύσει την εγκληματική συμπεριφορά των ατόμων μέσα στις εγκληματικές περιοχές, ούτε και την εγκληματικότητα εκτός των περιοχών αυτών.

Η θεωρία του ***«Διαφορικού Συγχρωτισμού»,*** από την άλλη, του ***Edwin Sutherland*** (1934) υποστήριξε πως ένα άτομο γίνεται εγκληματικό όταν μαθαίνει να ορίζει μια κατάσταση με όρια μάλλον παράβασης του νόμου παρά συμμόρφωσης με αυτόν[78].

Η εγκληματική συμπεριφορά δηλαδή διδάσκεται σε αλληλεπίδραση με άλλα άτομα μέσα από διαδικασία επικοινωνίας που διαδραματίζεται στο πλαίσιο στενών προσωπικών ομάδων, τα μέλη των οποίων συνδέονται με προσωπικούς δεσμούς. Κατά τον ***Christian Debuyst***, **η εγκληματική συμπεριφορά θα εκδηλωθεί όταν η τύχη θα φέρει ένα άτομο σε συχνή και έντονη επαφή με εγκληματικά πρότυπα**[79]. Αυτό που μπορεί να καταλογίσει κανείς σε αυτή τη θεωρία είναι η παράβλεψη των εξατομικευμένων αντιδράσεων του ατόμου, των διαφορετικών κινήτρων και των εξορθολογικά σχεδιασμένων πράξεων του κάθε ατόμου. Επίσης, παράβλεψε το γεγονός ότι τα άτομα που συγχρωτίστηκαν με υποπολιτισμικές ομάδες δεν εξελίχθηκαν σε εγκληματίες.

Ο ***Thorsten Sellin*** (1938) με την σειρά του, απέδωσε την γένεση της εγκληματικής συμπεριφοράς στην **σύγκρουση διαφορετικών πολιτισμών** και κανόνων συμπεριφοράς[80]. Ο Sellin ερμήνευσε την υπερεκπροσώπηση της εγκληματικότητας των μεταναστών έναντι των ντόπιων ως αποτέλεσμα σύγκρουσης του πολιτισμού του τόπου καταγωγής τους με εκείνη του καινούριου τόπου διαμονής τους. Αδυναμία αυτής της θεωρίας είναι πως ο *Sellin* εστίασε κυρίως στην αμερικάνικη κοινωνία και εγκληματικότητα των Αφροαμερικανών, και γενικότερα, δεν εξάντλησε την μελέτη των πολύπλοκων εγκληματογόνων παραγόντων[81].

---

[77] Shaw C. R., (1929), *Delinquency areas*, σελ. 65, Chicago: Unversity of Chicago Press, σύμφωνα με Χάιδου, (1996), σελ. 139.

[78] Sutherland, E., (1947), *Principles of Criminology*, σελ. 67, Philadelphia: Lippincott, σύμφωνα με Χάιδου, (1996), σελ. 192.

[79] Βλέπε Debuyst, (1982), σελ. 182-183.

[80] Sellin, T. (1938), *Culture, conflict and crime*, σελ. 106, New York: Social Science Research Council, σύμφωνα με Χάιδου, (1996), σελ. 228.

[81] Βλ. Φαρσεδάκης, (2005), σελ. 114.

Η **Ανομία** που διατυπώθηκε αρχικά από τον ***Emile Durkheim*** και διαμορφώθηκε σε σύγχρονη θεωρία αργότερα από τον ***Robert Merton*** (1968), προσέγγισε με τον εξής τρόπο την ερμηνεία της εγκληματικής συμπεριφοράς: η βία και η εγκληματικότητα αναπτύσσονται στην προσπάθεια του ατόμου να πραγματοποιήσει ακόμη και με αθέμιτους τρόπους τους επιθυμητούς κοινωνικούς στόχους. Ανομία επομένως, τείνει να εμφανισθεί όταν υπάρχει μεγάλη απόσταση μεταξύ πολιτισμικών στόχων (για παράδειγμα απόκτηση πλούτου) και νόμιμων οδών για την επίτευξή τους. Ο *R. Merton*, θεώρησε ότι η ώθηση στο έγκλημα εξηγείται μέσα από την κουλτούρα και όχι από την ανθρώπινη φύση. Η φτώχεια είναι το λάθος του συστήματος μέσα στο οποίο ανήκει το άτομο, και μεταχειρίζεται άδικα πολλούς από τους πολίτες, με το να τους αρνείται τη δυνατότητα για ίσες ευκαιρίες. Συνολικά, η συμβολή της στην εξήγηση της βίαιης εγκληματικότητας, αδυνατεί να καλύψει ολόκληρο το φάσμα του φαινομένου, όπως τις βιολογικές και τις ψυχολογικές παραμέτρους[82].

ΚΕΦΑΛΑΙΟ V

ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΕΣ ΕΡΜΗΝΕΙΕΣ ΤΗΣ ΒΙΑΣ

Στην κλασσική ηθική φιλοσοφία, βλέπουμε ότι η **αρετή** είναι ένα προσόν με διαχρονική αξία και σπουδαιότητα για την προσωπικότητα του ατόμου. Ως αρετή, μεταξύ άλλων, ορίζεται η τήρηση των υποσχέσεων και η διεκπεραίωση των όσων έχει αναλάβει το άτομο. Επίσης, είναι η **εγκράτεια** να ελέγχει τις επιθυμίες του, τις ορμές του και να αντιστέκεται σε πειρασμούς. Αυτή η απουσία της αυτοκυριαρχίας και της **αρχής της δικαιοσύνης** ώστε να διακρίνει κάποιος ανάμεσα στο «δικό του» και το «ξένο» είναι που απουσιάζουν από τον χρόνιο εγκληματία[83].

Μια ολόκληρη παράδοση αρχαίων και νεότερων ιδεών, από τον ***Πλάτωνα*** έως τον ***Βέμπερ***, στηρίχτηκε στην πεποίθηση ότι η δύναμη συμπορεύεται με την βία. Η μία πυροδοτεί την άλλη και είναι αλληλεπικαλυπτόμενες. Βία και δύναμη πορεύονται χέρι – χέρι, ισχυριζόταν και ο ***Σάρτρ***, ο οποίος διατεινόταν πως ο άνθρωπος αισθάνεται πιο κοντά στην φύση του όταν επιβάλλεται στους άλλους και τους κάνει όργανα της θέλησής του, πράγμα που του δίνει μεγάλη ευχαρίστηση. Παρόμοιο σκεπτικό είχε και

[82] Βλ. ό. π., σελ. 101–102.
[83] Cusson, (2002), σελ. 151.

ο ***Βολταίρος***, σύμφωνα με τον οποίο η δύναμη συνίσταται στο να «*κάνω τους άλλους να πράττουν όπως εγώ επιλέγω*». Εν γένει, οι περισσότεροι στοχαστές ορίζουν τη βία σαν την πιο κατάφωρη εκδήλωση δύναμης.

Αυτήν την άποψη ήρθε να ανατρέψει η ***Hannah Arendt*** (2000), σύμφωνα με την οποία: «***Η προσφυγή στη βία προϋποθέτει την απώλεια δύναμης. Η βία εκδηλώνεται όταν απουσιάζει η πραγματική δύναμη.***»[84] Βέβαια, οι κύριες θεωρήσεις της Arendt αφορούν την πολιτική εξουσία και την σχέση εξουσιαστή - εξουσιαζόμενου, κυρίαρχου – υπηκόου, άρχοντος – αρχόμενου, ωστόσο θα μπορούσαμε να μεταφέρουμε αυτή την φιλοσοφική θεώρηση και στην σχέση δράστη – θύματος.

Αρκετοί δράστες αιχμαλωτίζουν το θύμα με απώτερο ενδόμυχο σκοπό να το υποτάξουν και να το ελέγξουν ολοκληρωτικά, ώστε να επιβεβαιώσουν με αυτόν τον τρόπο ότι διαθέτουν **δύναμη, ισχύ και κύρος**. Ειδικά το κύρος, απαιτεί αναντίρρητη υπακοή, την οποία στηρίζει ο σεβασμός και η αναγνώριση. Έτσι, όταν το άτομο νιώσει να το υποτιμούν, να το περιφρονούν και να το απαξιώνουν, τότε δέχεται ισχυρό πλήγμα ο εγωισμός του και καταφεύγει στη βία, προκειμένου να επανακτήσει το κύρος και τη χαμένη δύναμη του «εγώ» του.

Τα βίαια άτομα είναι τα πιο αδύναμα όντα, που μην έχοντας την δύναμη να διεκδικήσουν, να αγωνιστούν και να επιβληθούν ασκούν βία (σωματική και ψυχολογική). Η προσφυγή σε αυτήν όταν κανείς βρίσκεται αντιμέτωπος με εξοργιστικά γεγονότα και συνθήκες, είναι μεγάλος πειρασμός λόγω της αμεσότητας και ταχύτητας επιβολής της. «***Κάθε μείωση δύναμης είναι μια ανοιχτή πρόσκληση στη βία***»[85], με την αιτιολογία ότι αυτοί που έχουν την δύναμη και την νιώθουν να «γλιστράει» από τα χέρια τους, το βρίσκουν δύσκολο να αντισταθούν στον πειρασμό, οπότε και την αντικαθιστούν με τη βία.

Η βία και η δύναμη, για την Arendt, αποτελούν διακριτά μεταξύ τους φαινόμενα. «***Η βία είναι βουβή και αρχίζει εκεί που σταματάει ο λόγος***»[86]. Ο χαρακτήρας της είναι καθαρά εργαλειακός και υπηρετεί συγκεκριμένους σκοπούς. Μάλιστα, την θεωρεί αναπόφευκτη κάποιες φορές, επειδή είναι απαραίτητη για την βιοτική μέριμνα

---

[84] Arendt, (1969), σελ. 42.
[85] Arendt, (1969), σελ. 48.
[86] Βλ. ό. π. , σελ. 43-44.

των ανθρώπων (για παράδειγμα πρέπει να «σκοτώσουμε» ένα δέντρο για να αποκτήσουμε ξυλεία). Φυσικά, κάθε άλλο παρά εννοούμε ότι δικαιολογείται στις περιπτώσεις των ανθρωποκτονιών και των αποτρόπαιων εγκληματικών πράξεων.

Αν ανατρέξουμε ιστορικά θα δούμε πως η βία συναντάται στην προπολιτική σφαίρα, εκεί που η συζήτηση και η πειθώ υπαναχωρούν μπροστά τον καταναγκασμό και την προσταγή του δεσπότη προς τον δούλο, του άνδρα προς την υποταγμένη σύζυγο, του πατέρα προς τα ανήλικα παιδιά του. Στην ανθρώπινη επαφή, όταν καταργείται η δυνατότητα της συνομιλίας, έρχεται η επιβολή της βίας. Το τυρρανικό καθεστώς για παράδειγμα, ξεχωρίζει για την **εγωπάθεια του τυρράνου**, ο οποίος επειδή ακριβώς είναι αδύναμος να συνδιαλλαγεί, επιβάλλεται με βιαιοπραγίες.

Ενδιαφέρον τέλος, παρουσιάζει και η άποψη της συγγραφέως ότι η βία εξηγείται όχι μόνο από την οργή, αλλά και από **την άκριτη αναισθησία**, την ανικανότητα δηλαδή ενός ατόμου να συγκινείται μπροστά σε αβάσταχτες καταστάσεις[87]. Αυτή η παγερή αδιαφορία, εξηγείται και από την υπόθεση των ***David Canter*** *και* ***Rupert Heritage*** (1990) σχετικά με τους βιαστές, ότι δηλαδή χρησιμοποιούν τα θύματά τους ως «εργαλείο» έκφρασης της οργής, της δυσαρέσκειας και των αισθημάτων ματαίωσης, τα οποία τους κάνουν να δρουν με απύθμενο μίσος[88].

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VI

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΩΝ ΘΕΩΡΙΩΝ ΤΗΣ ΒΙΑΙΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ

Όπως διαπιστώσαμε, έχει διατυπωθεί πλήθος θεωριών που ανάγουν τη βία είτε στην ανθρώπινη φύση και το ένστικτο είτε στις παθολογικές κοινωνικές δομές. Στις **βιολογικές θεωρήσεις**, είδαμε πως η βία εξηγείται από την φυσική εξέλιξη και με βάση τους βιολογικούς νόμους. Αδύνατη, όμως, πλευρά των θεωριών του βιολογισμού, είναι ότι αγνοούν σε κάποιες περιπτώσεις την οντογένεση, την φυσική δηλαδή ανάπτυξη του κάθε ατόμου, όπως επίσης και την επίκτητη μάθηση[89].

Σύμφωνα με τους ανθρωπολόγους, δεν υπάρχει στον άνθρωπο αιτιώδης σχέση μεταξύ των γενετικών προδιαθέσεων και των συμπεριφορών, γιατί έχουν

[87] Arendt, (1969), σελ. 47–50.
[88] Canter, & Heritage, (1990), σελ. 185–212.
[89] Δημητρίου, (2003), σελ. 52.

διαφορετική κατανομή και ανήκουν σε διαφορετικά κοινωνικά συστήματα. Η φυσική επιλογή έχει εξάρτηση από την κουλτούρα και η ανθρώπινη συμπεριφορά υπάγεται στον κοινωνικό κώδικα και όχι στον γενετικό. Η βία, όπως το όρθιο βάδισμα αποτελεί δυνατότητα η οποία, θα μαθευτεί από την παιδική ηλικία, επομένως, δεν συνιστά φυσική επιλογή. Κάθε άνθρωπος έχει την πιθανότητα να γίνει δολοφόνος, όπως και να γίνει θρήσκος ή άθεος. Αυτό δεν οφείλεται στη φύση του, αλλά στις κοινωνικές σχέσεις που αναπτύσσει.

Συνοπτικά, η βασικότερη κριτική που ασκείται στις βιολογικές θεωρίες έγκειται στην υποτίμηση της φυσικής ανάπτυξης του ατόμου κατά την διαδικασία συνδυασμού σώματος και σκέψης (οντογένεση). Το βιολογικό «πεπρωμένο» απομονώνει τη βία στο στενό πλαίσιο της διάπραξής της αγνοώντας την αξία των διαπροσωπικών - κοινωνικών σχέσεων και της πολιτισμικής πλαστικότητας της συμπεριφοράς. Το κυρίαρχο συμπέρασμα είναι πως υπάρχει ένα πλέγμα αιτιών που βρίσκονται σε διαρκή αλληλόδραση. Για τον λόγο αυτό, τα βιολογικά κίνητρα δεν καθίστανται επαρκή να εξηγήσουν την όξυνση βίας και δη στις σύγχρονες κοινωνίες που διακρίνονται από μετανάστευση, κοινωνικές διακρίσεις, χαλάρωση του κοινωνικού ιστού και εξασθένιση της συλλογικότητας.

Οι **ατομοκεντρικές προσεγγίσεις της βίας** διαμορφώνουν την λανθασμένη αντίληψη ότι, το άτομο είναι ένας παθητικός δέκτης ξένων δυνάμεων όπου αναπτύσσεται σε ένα *vacuum*, δηλαδή σε ένα εργαστηριακό χώρο κενό ερεθισμάτων (δίχως ο ίδιος να μπορεί να τις ελέγξει ή μεταβάλλει) και, ότι η επικινδυνότητά του αποτελεί εγγενή ιδιότητα της συμπεριφοράς του. Με αυτόν τον τρόπο, παρακάμπτεται η σημασία που διαδραματίζουν οι περιβαλλοντικοί και περιστασιακοί παράγοντες στην πρόκληση μιας καταστροφικής συμπεριφοράς. Απροσδόκητα γεγονότα, τυχαίες συγκυρίες, απροσδιόριστοι παράγοντες παίζουν συχνά καταλυτικό ρόλο στην πρόκληση βίας. **Η ανθρώπινη συμπεριφορά συναρτάται και με την δυναμική που διαδραματίζουν συγκυριακά γεγονότα. Επομένως, καθίσταται απρόβλεπτη και δεν εντάσσεται σε ασφαλείς κατηγοριοποιήσεις και στεγανά**.

Οι **ψυχολογικές ερμηνείες** από την άλλη μεριά, είναι περισσότερο περιγραφικές παρά αιτιολογικές – εξηγητικές. Η απόδοση της βίας στο ασυνείδητο αφενός μειώνει την ευθύνη του δράστη αφετέρου αποκρύπτει την κοινωνικο-πολιτική της διάσταση. Οι ψυχολογικοί όροι «οργή, ζήλια, μίσος» αφορούν περισσότερο στην περιγραφή

των αντιδράσεων του ατόμου παρά την ερμηνεία τους. Εξάλλου, η εμφάνιση και οι μορφές της βίας διαφέρουν ανάλογα με τις κοινωνικο-ιστορικές συνθήκες και διεξάγονται με όρους και κανόνες συγκεκριμένου πολιτισμικού πλαισίου.

Επιπρόσθετα, η προσωπικότητα δεν είναι απλώς μια ιδιότητα του ατόμου, όπως διατείνεται η Κλασσική Ψυχολογία, αλλά περισσότερο ένα αίνιγμα που μας προκαλεί να το αποκρυπτογραφήσουμε. Όπως επισημαίνει και η ***Marisa Zavalloni*** (1996), η **προσωπικότητα** συνιστά μία ψυχο–κοινωνική ταυτότητα, η οποία αποτελεί την συνθετική διαμεσολάβηση, το σημείο συνάντησης του ατομικού με το συλλογικό, της ατομικής ιστορίας με την κοινωνική, της προσωπικότητας με τον πολιτισμό[90]. Η δημιουργία της ταυτότητας δεν είναι αποκλειστικά μια ατομική υπόθεση. Αντίθετα, είναι παράγωγο πολλαπλών κοινωνικών αλληλεπιδράσεων που δεν αφορούν μόνο πρόσωπα αλλά ιδεολογικές μεταβλητές και πολιτιστικούς παράγοντες. Ο **Karl Marx**, χρησιμοποίησε τον όρο «μάσκα» του χαρακτήρα, με την έννοια ότι ο χαρακτήρας είναι προϊόν δράσης εξωατομικών κοινωνικών δυνάμεων που διαπερνούν την προσωπικότητα του ατόμου. Για αυτήν την πολυπλοκότητά της πρέπει να προσεγγίζουμε την προσωπικότητα ολιστικά.

Επιπλέον, στη σύνδεση της **αποστέρησης με την επιθετικότητα** που αναλύσαμε παραπάνω, λίγοι είναι οι ψυχολόγοι σήμερα που δέχονται αυτή την αιτιώδη σχέση. Η απογοήτευση και το αίσθημα της ματαίωσης ενός ατόμου δεν εκδηλώνεται πάντα μέσα από την επιθετική στάση του. Η πιθανότητα πραγμάτωσης της επιθετικότητας εξαρτάται από την παρουσία ή απουσία περιορισμών της εχθρικής πράξης και δεν προϋποθέτει πάντα την απογοήτευση. Όπως επεσήμανε και ο *Berkowitz,* τα εξωτερικά ερεθίσματα, πολλές φορές είναι ισοδύναμα με τους κοινωνικούς παράγοντες στην διαδικασία της μάθησης και την εκδήλωση των αντιδράσεων στην απογοήτευση, γεγονός που αμφισβητεί την αυστηρή και μηχανιστική άποψη των *Dollard* και των συνεργατών του για τον συνδετικό κρίκο μεταξύ της απαγόρευσης και εκδήλωσης της επιθετικότητας (που μπορεί να καταλήξει στην ανθρωποκτονία)[91]. Αντιστοίχως, οι συγγραφείς υπογραμμίζουν πως τα άσχημα βιώματα της παιδικής ηλικίας και το **αίσθημα της απόρριψης**, συνιστούν έναν επιπλέον μύθο σχετικά με την μετέπειτα εγκληματική πορεία στην ενήλικη ζωή τους. Υπάρχουν απεριόριστες περιπτώσεις, υποστηρίζουν, όπου παιδιά παρότι απορρίφθηκαν, κακοποιήθηκαν και

[90] Zavalloni & Guerin, (1996), σελ. 39.
[91] Wolfgang & Ferracuti, (1967), σελ. 269-270.

υπέστησαν βάναυση συμπεριφορά από τους γονείς, κοινωνικοποιήθηκαν και εξελίχθησαν σε νομοταγή άτομα[92].

Η **κοινωνιολογική υπόθεση**, τέλος, που προσπάθησε να εντάξει την επιθετικότητα μέσα στο πλαίσιο των κοινωνικών δομών, θεωρείται ότι είναι ανεπαρκής στο να εξηγήσει ένα τόσο μεταβλητό φαινόμενο όπως είναι η εγκληματική συμπεριφορά. Οι απόψεις περί κοινωνικής αποδιοργάνωσης ως αιτιολογικού σχήματος για το έγκλημα παρουσιάζουν αρκετές αδυναμίες. Η έννοια της παθολογίας μεταφέρεται στην ομάδα και όχι στο άτομο. Η άποψη ότι, η παρέκκλιση ήταν το αποτέλεσμα της άνισης ανάπτυξης της κοινωνίας όπου επικρατούν ραγδαίες κοινωνικές αλλαγές και έντονες συγκρούσεις επικρίθηκε, διότι επικεντρώθηκε στην εγκληματικότητα των κατώτερων κοινωνικο-οικονομικών στρωμάτων, αγνοώντας την αντίστοιχη εγκληματικότητα των μεσαίων και ανώτερων στρωμάτων. Για παράδειγμα, η φτώχεια και το έγκλημα μπορεί να συνυπάρχουν, χωρίς όμως να συνδέονται με αιτιολογική σχέση. Έπειτα, όπως τόνισε ο ***Gunther Kaiser*** (1980), κάθε εξηγηματική απόπειρα του εγκληματικού φαινομένου μέσα από την κοινωνιολογική σκοπιά, δεν ασχολείται διεξοδικά με τα αίτια της ροπής προς το έγκλημα. Οι αναφορές στις θεωρίες της ανομίας ή της πολιτισμικής σύγκρουσης, θα μπορούσαν να αποτελέσουν το επεξηγηματικό πλαίσιο για διάφορες μορφές εγκλημάτων με ωφελιμιστικό χαρακτήρα, κυρίως εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας, δεν είναι όμως σε θέση να ερμηνεύσουν τα εγκλήματα βίας[93].

---

[92] Fox, J. A & Levin J., (1985), *Serial murder, popular myths and empirical realities,* σελ.85, New York: Plenum, σύμφωνα με Smith M. D. & Zahn M. A., (1999), *Homicide, a sourcebook of social research,* σελ. 169-172, Thousand Oaks: Sage.

[93] Kaiser G., (1980), *Kriminologie*, Ein Lehrbuch, σελ.43, Heidelberg: Muller Verlag, σύμφωνα με Χάιδου, (1996), σελ. 156.

ΜΕΡΟΣ Β

ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΙ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗΣ ΤΗΣ ΒΙΑΙΗΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ Η ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΟΥΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι

ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΟΙ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΜΕΘΟΔΟΥ ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΣΗΣ ΠΡΟΦΙΛ

Σε αυτό το μέρος της εργασίας, θα αναλυθεί η μέθοδος σκιαγράφησης που χρησιμοποιούν οι ειδικοί. Αυτή η μέθοδος δεν ανταποκρίνεται σε μια συγκεκριμένη θεωρία, υπάρχουν διάφορες τάσεις τις οποίες ακολουθούν οι ειδικοί. Πάντως, το σταθερό σημείο είναι η τυποποίηση των κατά συρροή εγκληματιών βίας σε ομάδες με βάση τον τρόπο διάπραξης του αδικήματος και τα ειδικά χαρακτηριστικά του δράστη. Εάν ο ειδικός καταφέρει να προσδιορίσει τις λεπτομέρειες του συγκεκριμένου αδικήματος, κατά συνέπεια και της ομάδας στην οποία εντάσσεται ο παραβάτης, τότε θα γίνουν αντιληπτά και τα χαρακτηριστικά του συγκεκριμένου παραβάτη[94].

Τί σημαίνει όμως σκιαγράφηση του προφίλ του εγκληματία; Ο,τιδήποτε έχει αντλήσει κάποιος από τις τηλεοπτικές σειρές και ταινίες, οι οποίες υπονοούν ότι η σκιαγράφηση του εγκληματολογικού προφίλ είναι τεχνική αλάνθαστη στον εντοπισμό του δράστη, είναι άστοχο. Η μέθοδος βοηθά στην εξακρίβωση της ταυτότητας ενός εγκληματία, όμως υπάρχουν και περιπτώσεις που αποτυχαίνει. Αυτή η μέθοδος επιχειρεί να αξιολογήσει τα φυσικά στοιχεία που συλλέγονται και αναλύονται από μια ομάδα ερευνητών (ακόμη και από διαφορετικές κατευθύνσεις), με σκοπό να «ανακατασκευάσουν» τη σκηνή του εγκλήματος, να αναπτύξουν στρατηγικές οι οποίες θα βοηθήσουν να συλληφθεί ο παραβάτης και τέλος, να συνεισφέρουν στη διεξαγωγή της δίκης[95].

Η «σκιαγράφηση του ψυχολογικού προφίλ» (ή «profiling» ή «σκιαγράφηση του προφίλ του κακοποιού» ή «ανάλυση της συμπεριφοράς»), εφεξής σκιαγράφηση, αφορά την συστηματοποιημένη εφαρμογή της μεθόδου πρωτίστως με υποθέσεις

[94] Muller, (2009), σελ. 10.
[95] McCann, (1992), σελ. 473.

δολοφονιών, απαγωγών, βιασμών και δευτερευόντως με άλλες μορφές εγκλήματος. Η σκιαγράφηση δημιουργήθηκε από την Μονάδα Επιστημών Συμπεριφοράς (*Behavioral Sciences Unit, BSU*) του Ομοσπονδιακού Γραφείου Ερευνών (*Federal Bureau of Investigations / FBI*) των ΗΠΑ το 1972. Η μέθοδος εμπλουτίσθηκε με το Προγράμμα Σύλληψης Βίαιων Εγκλημάτων (*Violent Criminal Apprehension Program, ViCAP*) που δημοσιεύθηκε το 1984. Το *ViCAP,* είναι σχεδιασμένο για ηλεκτρονική επεξεργασία και συνδέεται online με όλα τα αστυνομικά τμήματα. Περιλαμβάνει 189 ερωτήσεις που πρέπει να απαντηθούν από τους ειδικούς. Σχεδιάστηκε για να δίνει τη γενική εικόνα της ανεξιχνίαστης υποθέσης. Συγκεκριμένα παρέχει όλες τις διαθέσιμες πληροφορίες για την υπόθεση, φωτογραφίες από τον τόπο του εγκλήματος, στοιχεία από την αυτοψία που έγινε, αλλά και φωτογραφίες, καταθέσεις μαρτύρων και πληροφορίες για το παρελθόν του θύματος.

Η διαμόρφωση ψυχολογικών προφίλ έγινε γνωστή στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής την δεκαετία του 1970, όταν ψυχολόγοι οι οποίοι εργάζονταν με το FBI χρησιμοποιούσαν ερωτηματολόγια για να προβούν σε συνεντεύξεις με έγκλειστους (κατά συρροή) δολοφόνους. Οι απαντήσεις των τελευταίων χρησιμοποιήθηκαν σαν βάση για τη δημιουργία προφίλ μελλοντικών δολοφόνων. Οι ψυχολογικές θεωρίες που διατυπώθηκαν από τους ***Freud, Adler*** και ***Jung***, εφαρμόσθηκαν για πρώτη φορά από τους ***Howard Teten, Pat Mullary*** και ***Robert Ressler,*** οι οποίοι τις συνδύασαν με άλλες θεωρίες καθώς και με στοιχεία που συνέλεξαν από τον τόπο του εγκλήματος.

Η ανάλυση της συμπεριφοράς, αρχικά ήταν έργο των ψυχιάτρων και των ψυχολόγων, βασιζόμενη κυρίως στη **διαίσθηση και την κλινική εμπειρία**. Οι ψυχολόγοι, πριν να συσταθεί η Μονάδα των Επιστημών της Συμπεριφοράς του FBI, προσέφεραν τις υπηρεσίες τους στις αστυνομικές δυνάμεις των ΗΠΑ σχηματίζοντας ένα προφίλ με τα χαρακτηριστικά των εγκληματιών. Η εμπλοκή των ψυχολόγων στην αστυνομικό και δικαστικό έργο αφορούσε αφενός την αξιολόγηση των υποψηφίων να εργασθούν στο αστυνομικό σώμα και αφετέρου την παροχή συμβουλών για θέματα ψυχικής υγείας που αφορούσαν τους ύποπτους δράστες. Στην πορεία, η μέθοδος σκιαγράφησης του προφίλ του FBI αναπτύχθηκε σε ένα σύστημα που χρησιμοποιείται από το Ομοσπονδιακό Γραφείο Ερευνών, με σκοπό να ανιχνεύσει και να κατηγοριοποιήσει τα κυριότερα χαρακτηριστικά της συμπεριφοράς ενός

ατόμου μέσα από την ανάλυση του εγκλήματος ή των εγκλημάτων που διαπράττει. Η πρακτική αυτή χρησιμοποιείται, ως επί το πλείστον, από ειδικούς στο Ηνωμένο Βασίλειο, την Ολλανδία και άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Επίσης χρησιμοποιείται στον Καναδά, από την Έφιππη Βασιλική Αστυνομία, η οποία μάλιστα δημιούργησε ένα νέο έντυπο, το *Σύστημα Σύνδεσης Βίαιων Εγκλημάτων – ViCLAS,* το 1985. Το έντυπο αυτό, λειτούργησε ως ηλεκτρονική τράπεζα δεδομένων, ωστόσο έως το 1990 δεν είχε επιτευχθεί κανένας συσχετισμός μεταξύ των καταγεγραμμένων εγκλημάτων. Αυτή η αποτυχία ήταν η αιτία να βελτιωθεί το πρόγραμμα με τον εμπλουτισμό του εντύπου με περισσότερες ερωτήσεις. Μάλιστα, εκτός από τις κατηγορίες εγκλημάτων που λάμβανε υπόψη το ViCAP, το έντυπο ViCLAS συμπεριλάμβανε και τις σεξουαλικές επιθέσεις. Τα δεδομένα που συγκεντρώθηκαν από αυτό το ερωτηματολόγιο ταξινομήθηκαν σε ένα ηλεκτρονικό σύστημα (MaCROS), το οποίο περιλάμβανε περίπου 20.000 υποθέσεις. Μέσα σε χρονικό διάστημα επτά ετών είχαν συσχετισθεί μεταξύ τους περισσότερες από 3.000 υποθέσεις[96].

Στη Βρετανία, δημιουργήθηκαν τα ηλεκτρονικά συστήματα *HOLMES* και *CATCHEM* ύστερα από την αποτυχία συλλογής στοιχείων με συμβατικό τρόπο στην υπόθεση του «*Αντεροβγάλτη του Γιόρκσαϊρ*» και το παράδειγμα του FBI ακολούθησαν και άλλες χώρες[97]. Το κλειδί της επιτυχίας βρίσκεται στην προσεκτική συναρμολόγηση των δεδομένων που προκύπτουν από τις έρευνες. Στις μέρες μας, το σύστημα αυτό έχει διευρυνθεί και χρησιμοποιείται επίσης στη σκιαγράφηση προφίλ βάσει γεωγραφικών δεδομένων που θα αναλυθεί σε επόμενο κεφάλαιο.

Μεταξύ των συγγραφέων που επιχείρησαν να δώσουν ορισμούς στη σκιαγράφηση προφίλ του υπόπτου, ήταν ο ***John Douglas***[98]**,** ο οποίος διετέλεσε πράκτορας του FBI. Αυτός και οι συνεργάτες του, όρισαν τη σκιαγράφηση ως «*μια μέθοδο όπου τα κύρια χαρακτηριστικά της προσωπικότητας και τα δείγματα συμπεριφοράς του ατόμου διαφαίνονται από τον τρόπο διάπραξης του εγκλήματός του*»[99]. Πρόκειται δηλαδή για μια απόπειρα των αστυνομικών αρχών να συνάγουν μια περιγραφή του άγνωστου δράστη η οποία, βασίζεται στην εκτίμηση εξονυχιστικών λεπτομερειών που θα συλλέξουν από την σκηνή εγκλήματος, το θύμα και άλλα διαθέσιμα αποδεικτικά στοιχεία.

---

[96] Innes, (2004), σελ. 97-99.
[97] Βλ. ό. π., σελ. 6-7.
[98] Ντάγκλας & Ολσέϊκερ, (2004), σελ.11.
[99] Douglas, Ressler, Burgess & Hartman, (1986), σελ. 405.

Το **FBI** την ορίζει ως «*Ερευνητική Ανάλυση Εγκλήματος*» (*Criminal Investigation Analysis*), η οποία προσδιορίζει τα κύρια χαρακτηριστικά της προσωπικότητας του δράστη βασιζόμενη στα εγκλήματα που διέπραξε. Σκοπός της μεθόδου είναι να προβλέψει τα χαρακτηριστικά του υπόπτου μέσα από μια λεπτομερή εξέταση της σκηνής εγκλήματος, του θύματος, καθώς και μέσα από πληροφορίες που έχει συλλέξει ο ερευνητής από παρόμοιες υποθέσεις του παρελθόντος[100].

Ο ***Theodore Blau*** (1994), περιγράφει τη μέθοδο σαν «*μια **απόκρυφη τέχνη** η οποία συνδυάζει τη ψυχοδιαγνωστική αξιολόγηση και την ψυχολογική βιογραφία με τα αποδεικτικά στοιχεία περιπτώσεων, με απώτερο σκοπό να σχηματισθεί η εικόνα του πιθανού δράστη*»[101].

Ο ***Brent Turvey*** (1999), ορίζει την μέθοδο profiling περισσότερο σαν μια ικανότητα – δεξιότητα, παρά σαν μια τέχνη ή επιστήμη[102]. Και αυτό διότι η ανάλυση προφίλ χρησιμοποιεί μεθοδολογίες και αρχές που προέρχονται από διαφορετικές πειθαρχίες και επιστημονικές κατευθύνσεις, ήτοι την κλινική και την γνωστική ψυχολογία, την περιβαλλοντική ή την κοινωνική ψυχολογία, καθεμιά από τις οποίες συνεισφέρουν στην εξέλιξη της εν λόγω μεθόδου.

Ο ***David Canter*** (2000), ορίζει την τεχνική σκιαγράφησης ως την *Εξίσωση Δ – Χ* (Δράσεις – Χαρακτηριστικά), της οποίας αντικείμενο είναι να προσδιορίσει ποιές συμπεριφορές του τόπου εγκλήματος προβλέπουν τα χαρακτηριστικά του παραβάτη. Μέσα από την ***Ερευνητική Ψυχολογία*** (*Investigative Psychology*), επεχείρησε να παράσχει πληροφορίες και εμπειρικά δεδομένα για διαφορετικούς τύπους παραβατών και είδη εγκλημάτων (σεξουαλικές επιθέσεις, ληστείες, κλοπές, ανθρωποκτονίες). Χρησιμοποιώντας την *Πολυπαραγοντική Ανάλυση*, η Ερευνητική Ψυχολογία (ως μέρος της εφαρμοσμένης ψυχολογίας), προσπάθησε μέσα από έγκυρες και αξιόπιστες στατιστικές μεθόδους να προσθέσει το δικό της λιθαράκι στην εγκληματολογική έρευνα και ειδικότερα στην μέθοδο της σκιαγράφησης του προφίλ[103].

---

[100] Farrington, (2007), σελ. 486–487.
[101] Όπως αναφέρεται στο: Canter, (2004), σελ. 3.
[102] Turvey, (1999), σελ. 1533.
[103] Canter, (2004), σελ. 1.

Στη σύγχρονη εγκληματολογία, η σκιαγράφηση προφίλ του δράστη θεωρείται το «**τρίτο κύμα**» της ερευνητικής επιστήμης:

- το «πρώτο κύμα» ήταν η μελέτη των ενδείξεων (ίχνη), που εφαρμόστηκε από την *Scotland Yard* στη διάρκεια του 19ου αιώνα
- το «δεύτερο κύμα» ήταν η μελέτη του εγκλήματος καθεαυτού (είδη, συχνότητα, κ.λπ.) και,
- το «τρίτο κύμα» αφορά την μελέτη της ψυχοσύνθεσης (ψυχής) του εγκληματία[104].

Η διαδικασία ανάλυσης της συμπεριφοράς βασίζεται στην πεποίθηση πως η εξωτερική εμφάνιση, η ηλικία, η μόρφωση, η κοινωνική θέση και άλλοι παράγοντες, μπορούν να παράσχουν στον ερευνητή χρήσιμες πληροφορίες για την εξακρίβωση της ταυτότητας ενός εγκληματία. Η μελέτη της προσωπικότητας του τελευταίου είναι πολύ σημαντική, καθώς, η διείσδυση στο μυαλό του αποτελεί ένα εξαιρετικά χρήσιμο εργαλείο στον αγώνα ενάντια στο έγκλημα. Για τον λόγο αυτόν η μέθοδος εστιάζει στην ανάλυση της φύσης του εγκλήματος, του τρόπου με τον οποίο έχει διαπραχθεί, και της αναγνώρισης των χαρακτηριστικών (διανοητικών, συναισθηματικών, συμπεριφορικών) του εγκληματία.

Η ψυχογράφηση του δράστη περιλαμβάνει έρευνα των ειδικών πάνω στα κίνητρα και το ιστορικό δράσης του προκειμένου να αναλύσουν τη συμπεριφορά του, η οποία θα οδηγήσει στον εντοπισμό του. Όσον αφορά τους κατά συρροή δολοφόνους ή βιαστές, η ανάλυση εστιάζεται στις συνήθειες και την τελετουργία που ακολουθήθηκε από τα προηγούμενα εγκλήματά τους για να ανιχνευθούν οι ομοιότητες του τρόπου δράσης τους[105]. Όσον αφορά την **εγκληματική καριέρα** του δράστη, η ***Donna Youngs*** (2004) τονίζει, ότι αυτός μαθαίνει και εξελίσσει τις τεχνικές στο πέρασμα του χρόνου. Μάλιστα, τα πιο πρόσφατα εγκλήματά του, λένε πολύ περισσότερα για τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας ή την πείρα που διαθέτει, σε σύγκριση με αυτά που διέπραξε στο παρελθόν.[106] Παρόμοια, πιθανολογείται και η ηλικία του δράστη, η οποία είναι ιδιαιτέρως δύσκολη στο να καθοριστεί επακριβώς. Τέλος, οι ειδικοί του FBI εφόσον κατατάξουν στην ανάλογη κατηγορία το έγκλημα, προσπαθούν να

[104] Βλ., http://en.wikipedia.org/wiki/Offender_profiling#cite_note-7.
[105] Βλ., http://library.thinkquest.org/04oct/00206/text_nts_psychological_profiling.htm.
[106] Youngs, (2004), σελ. 1.

προσδιορίσουν τα **κίνητρα**, με άλλα λόγια να διαπιστώσουν εάν ήταν σεξουαλικό, οικονομικό, προσωπικό ή αφορούσε ψυχική διαταραχή το αρχικό κίνητρο.

Η σκιαγράφηση εφαρμόστηκε για πρώτη φορά το 1956 στη Νέα Υόρκη, με αφορμή την περίπτωση του ***George Metesky («τρελός βομβιστής»)*** ο οποίος εντοπίστηκε από τις αρχές ύστερα από τις επιτυχημένες περιγραφές που έδωσε ο ψυχίατρος ***James Brussel.*** Συγκεκριμένα, χρησιμοποίησε ψυχαναλυτικές τεχνικές για να ερμηνεύσει τόσο τους τόπους δράσης του βομβιστή, όσο και τα γράμματα που άφηνε πίσω του. Ανάμεσα σε πολλές προβλέψεις κατέληξε πως πρόκειται για έναν άντρα ογκώδη, μεσήλικα, άγαμο που ζει με τα αδέλφια του, και που συνήθως φοράει ένα κοστούμι κουμπωμένο ως επάνω[107]. Έπρεπε να περάσουν πολλά χρόνια για να διαπιστωθεί η εύστοχη περιγραφή του Brussel από τις αστυνομικές αρχές η οποία κατέληξε στην σύλληψη του βομβιστή. Το γεγονός αυτό τράβηξε την προσοχή του FBI με αποτέλεσμα να εξερευνήσουν την μέθοδο σκιαγράφησης με πιο συστηματικό τρόπο.

Πέρα όμως από την διαδεδομένη πρακτική ανάλυσης της συμπεριφοράς, η οποία βοηθά σε σημαντικό βαθμό τις ανακρίσεις και την εξαγωγή συμπερασμάτων, υπάρχουν και άλλες προσεγγίσεις που μπορεί να συμβάλουν στη κατανόηση της προσωπικότητας και του τρόπου σκέψης του άγνωστου κακοποιού. Οι μέθοδοι της ψυχογλωσσολογίας της ανάλυσης κειμένων ή της ανάλυσης του γραφικού χαρακτήρα (γραφολογία) είναι κάποιες από αυτές τις οποίες αρκετές υπηρεσίες υιοθετούν (θα αναλυθούν παρακάτω). Επιπλέον, υπάρχουν πολλοί ιδιώτες οι οποίοι προσφέρουν τις εξειδικευμένες γνώσεις τους στις αστυνομικές και δικαστικές αρχές.

Είναι σκόπιμο να αναφέρουμε, ότι η μέθοδος σκιαγράφησης παρότι προσφέρεται κυρίως για υποθέσεις κατά συρροή ανθρωποκτονιών και βιασμών, τα τελευταία χρόνια έχει παρατηρηθεί η συχνή εφαρμογή της σε εγκλήματα βίας, όπως ο εμπρησμός, η τρομοκρατία και οι ληστείες. Το γεγονός αυτό έχει «αποδεσμεύσει» τους ειδικούς από το ασφυκτικό πλαίσιο των επαγγελματιών ψυχικής υγείας, αφού έχει μετατοπίσει το ενδιαφέρον από την ατομική παθολογική συμπεριφορά στα κοινωνικά δίκτυα και τις σχετικές ψυχολογικές διαδικασίες[108].

---

[107] Jackson & Bekerian, (1999), σελ. 3.
[108] Canter, (2004), σελ. 4.

Η σκιαγράφηση είναι (ή πρέπει να είναι) μια **διεπιστημονική** εγκληματολογική πρακτική που απαιτεί εφαρμοσμένη γνώση στην εγκληματολογία, τη ψυχολογία και την ιατροδικαστική επιστήμη. Ως εκ τούτου, αυτό που απαιτεί είναι καλά καταρτισμένους ερευνητές που θα διαθέτουν αυτογνωσία, κριτική και αφαιρετική σκέψη, καθώς και την ικανότητα να καταλαβαίνουν τις εκάστοτε ψυχολογικές ανάγκες που πρέπει να «ικανοποιήσει» ο δράστης, τις φαντασιώσεις του, το βαθμό του ρίσκου που παίρνει, τον προσχεδιασμό ή μη της πράξης του κ.λπ.

i. Αντικείμενο της μεθόδου και ρόλος των ειδικών αναλυτών

Η μέθοδος της σκιαγράφησης ανήκει στην κλινική ή εφαρμοσμένη εγκληματολογία, η οποία όπως αναφέραμε έκανε την επίσημη εμφάνισή της –ως δομημένη τεχνική – τον 20ο αιώνα. Μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε διάφορες εγκληματικές ενέργειες, όπως είναι οι κατά συρροή δολοφονίες, οι εκσπλαχνισμοί, τα σεξουαλικά εγκλήματα και πιο πρόσφατα στις τρομοκρατικές επιθέσεις[109]. Η εν λόγω τεχνική, κίνησε το ενδιαφέρον των αστυνομικών ερευνητών και επαγγελματιών ερευνητών, όπως είναι οι ***Philip Jekins, Ronald Holmes, David Canter***, καθώς και εκείνων που ασχολήθηκαν ως ελεύθεροι επαγγελματίες όπως ο ***Brent Turvey*** (στην μέθοδο των οποίου θα αναφερθούμε διεξοδικότερα παρακάτω).

Ένας ειδικός σκιαγράφησης εγκλήματος πρέπει να είναι ταυτόχρονα σύμβουλος, συντονιστής, και «διερμηνέας». Για τον λόγο αυτόν, η αξία της ομαδικής συνεργασίας και συντονισμού είναι ζωτικής σημασίας για να εξαχθεί ένα επιτυχημένο προφίλ. Τα διάφορα τραύματα που μπορεί να φέρει στο σώμα του το θύμα, θα πρέπει να εξετάζονται και από τους ειδικούς ιατροδικαστές αλλά και από πολλαπλούς δικαστικούς ερευνητές, ώστε η εικόνα να αλληλοσυμπληρώνεται και να γίνεται πιο ολοκληρωμένη.

Οι κατά συρροή δολοφόνοι δρουν με τρόπο απρόβλεπτο ώστε να «ξεγελούν» τις μεθόδους της αστυνομίας. Τις περισσότερες φορές δεν γνωρίζουν τα θύματά τους, μετακινούνται και χτυπούν τυχαία, ακολουθώντας τις παρορμήσεις τους. Για τον εντοπισμό τους δεν αρκούν οι παραδοσιακές – ορθολογικές μέθοδοι που χρησιμοποιούν οι αστυνομικές αρχές. Πρέπει να καταφέρουν να αναλύσουν το

[109] Holmes & Holmes, (1996), σελ. 13.

μυαλό του εγκληματία, να αναζητήσουν όχι μόνο το δακτυλικό αποτύπωμα του δολοφόνου αλλά να προχωρήσουν πέρα από αυτό και να εξερευνήσουν το «αποτύπωμα της ψυχής» του.

Οι αναλυτές δεν ακολουθούν κοινή γραμμή, ούτε έχουν τα ίδια μεθοδολογικά πλαίσια ανάλυση. **Τα μοντέλα σκιαγράφησης είναι δύο**:

- Αυτό που υιοθετείται από την Μονάδα Ανάλυσης Συμπεριφοράς (Behavioral Analysis Unit) στο FBI από το 1970, με κύριους εκπροσώπους τους ***Douglas, Ressler & Burgess.***
- Αυτό που υιοθετείται από τους Βρετανούς ψυχολόγους από το 1980 και μετά, με κύριο εκφραστή τον ***Canter***.

Ουσιαστικές διαφορές ως προς τον τρόπο προσέγγισης δεν υπάρχουν. Η κύρια διαφοροποίηση έγκειται περισσότερο στον τρόπο διαχείρισης του διαθέσιμου υλικού. Συγκεκριμένα, όσοι χρησιμοποιούν την πρώτη κατεύθυνση, δεν ακολουθούν κάποιο συγκεκριμένο επιστημονικό κώδικα ή δεοντολογία. Η προσέγγισή τους βασίζεται στην πρόβλεψη των χαρακτηριστικών της προσωπικότητας του δράστη όπως προκύπτει από τη σκηνή του εγκλήματος. Οι ερευνητές αυτού του ρεύματος, στηρίζονται περισσότερο στη **διαίσθηση και την εμπειρία τους μέσω της παρατήρησης**, κάτι που περιορίζει την επιστημονική εγκυρότητα και αξιοπιστία της έρευνας. Ειδικότερα, θεωρούν πως το τρίπτυχο επιτυχίας ενός αναλυτή, πρέπει να είναι η **διαίσθηση, η κοινή λογική και η ικανότητα να απομονώνει τα συναισθήματά του** σχετικά με το έγκλημα, τον εγκληματία και το θύμα. Επίσης, θα πρέπει να έχει την ικανότητα να αξιολογεί πολύ αναλυτικά τη συμπεριφορά του δράστη και να μπορεί να μπει στο μυαλό του[110]. Τέλος, εμπλέκονται αποκλειστικά και μόνο στο στάδιο πριν από τη δίκη και δεν ασκούν κάποια επιρροή στα στάδια καταδίκης. Βασική τους πεποίθηση είναι ότι η σκιαγράφηση ενδεχομένως να μην αποτελεί μια άμεσα προσδιορισμένη και ομοιογενή οντότητα με αμιγές επιστημονικό περιεχόμενο, ωστόσο συνιστά μια επαγγελματική εργασία – αρωγό των αστυνομικών ερευνών.

[110] Hazelwood, Ressler, Depue & Douglas, (1987), σελ. 137-149.

Την δεύτερη κατεύθυνση ακολουθούν οι κλινικά προσανατολισμένοι επιστήμονες. Ο *Canter* (1986), καθηγητής ψυχολογίας και εγκληματολογίας στο Πανεπιστήμιο του Surrey, κλήθηκε από τις αστυνομικές αρχές να συνθέσει το προφίλ ενός εγκληματία, του λεγόμενου ***«Δολοφόνου του Σιδηροδρόμου» (John Duffy)***, που έσπειρε τον πανικό στα νότια της Αγγλίας. Η σκιαγράφησή του ήταν επιτυχής, αφού προέβλεψε δεκατρία από τα δεκαεπτά χαρακτηριστικά της προσωπικότητας του εν λόγω δράστη. Από τότε και μετά, η μέθοδος του Canter χρησιμοποιήθηκε συστηματικά από τις αστυνομικές αρχές και υιοθετήθηκε ευρέως από τους Βρετανούς ψυχολόγους. Η προσέγγιση αυτή εστιάζει στα δεδομένα που προκύπτουν από την **στατιστική και κλινική ανάλυση**. Οι τεχνικές ανάλυσής τους πλαισιώνονται από έννοιες που παραπέμπουν στην πειραματική ψυχολογία και στηρίζονται στις γνωστικές θεωρίες, τα διαπολιτισμικά δεδομένα, τους νοητικούς χάρτες και τις θεωρίες για τη μνήμη. Η προσέγγιση αυτή θεωρείται από τους υποστηρικτές της ***David Farrington & Simon Lambert***, ότι είναι ο πλέον ενδεδειγμένος επιστημονικός τρόπος για να προωθηθεί περαιτέρω η μέθοδος[111].

ii. Στάδια της μεθόδου σκιαγράφησης

Οι ειδικοί της σκιαγράφησης βασίζονται στην πεποίθηση πως η συμπεριφορά αντανακλά την προσωπικότητα. Μέσα από υποθέσεις ανθρωποκτονιών ή βιασμού, προσπαθούν να συλλέξουν «κομμάτια» για να φτιάξουν το πάζλ της προσωπικότητας του δράστη. Η διαδικασία που ακολουθείται είναι αρκετά εκλεπτυσμένη και δεν βασίζεται μόνο στις ψυχολογικές θεωρίες προσωπικότητας αλλά και στις αδιάκοπες μελέτες των διαφόρων περιπτώσεων.

Εν προκειμένω, διακρίνεται από τα εξής στάδια:

- Το πρώτο στάδιο περιλαμβάνει όλες τις διαθέσιμες πληροφορίες που συγκεντρώνονται από τη σκηνή του εγκλήματος, το θύμα, τους ενδεχόμενους μάρτυρες και προχωρά σε διεξοδικότερη μελέτη αυτών. Το βασικότερο ερώτημα που πρέπει να απαντηθεί εδώ είναι: «*Ποια φαντασίωση ή σχέδιο είχε ο δράστης πριν από την διάπραξη και τί τον προκαλεί να δρα ορισμένες μέρες και όχι κάποιες άλλες;*»[112].

---

[111] Jackson & Bekerian, (1999), σελ. 210.

Η **σκηνή του εγκλήματος** παρέχει χρήσιμες πληροφορίες για τον τύπο προσωπικότητας εκείνου που διέπραξε το αδίκημα. Γίνεται η παραδοχή ότι ορισμένοι τύποι προσωπικότητας επιδεικνύουν παρόμοια μοτίβα συμπεριφοράς, τα οποία μπορεί να βοηθήσουν στην ανάλυση του εγκλήματος και την αξιολόγηση των πιθανών υπόπτων. Όταν δεν υπάρχουν σωματικές αποδείξεις στον τόπο του εγκλήματος (λόγου χάρη DNA), οι ειδικοί χρησιμοποιούν την ανάλυση σύνδεσης (linkage analysis), η οποία χρησιμοποιείται για να προσδιορίσει τις πιθανότητες διάπραξης περισσοτέρων από ένα εγκλήματα του δράστη. Αυτό επιτυγχάνεται με την συλλογή στοιχείων από τον τρόπο δράσης του εγκληματία, τον τελετουργικό τρόπο εκτέλεσης της ανθρωποκτονίας και την υπογραφή που αφήνει στον τόπο εγκλήματος. Η αξιολόγηση του πλαισίου που έλαβε χώρα η εγκληματική πράξη εξετάζεται από τον χρόνο, τον τόπο, το αν ο δράστης είναι ένας ή περισσότεροι και το όπλο που χρησιμοποίησε. Οι υπέρμαχοι των θεωριών της προσωπικότητας πιστεύουν ότι υπάρχει μια τάση οι «εξωστρεφείς» εγκληματίες να χρησιμοποιούν μεγάλα και πιο δυνατά όπλα σε σύγκριση με τους «ενδοστρεφείς»[113]. Τέλος, μελετάται αν ο θάνατος ήταν ατύχημα, αυτοκτονία ή δολοφονία. Στην αυτοψία, διαπιστώνεται η αιτία του θανάτου, εάν υπήρχε δείγμα σαδιστικής συμπεριφοράς, σεξουαλικής κακοποίησης ή/και βασανισμός[114].

- Το δεύτερο στάδιο, περιλαμβάνει τις πληροφορίες που συγκεντρώνονται μέσα σε ένα πλαίσιο, το οποίο κάνει την **ταξινόμηση** των εγκληματιών σε «οργανωμένους» και «αποδιοργανωμένους».

Οι πρώτοι, οι λεγόμενες «***δομημένες προσωπικότητες***», έχουν αναπτυγμένες κοινωνικές δεξιότητες τις οποίες επιδεικνύουν με το να ελέγχουν το θύμα τους, προσχεδιάζουν τα εγκλήματά τους, αφήνουν ελάχιστα ενοχοποιητικά στοιχεία πίσω τους και συχνά συμμετέχουν σε σεξουαλικά αδικήματα με το θύμα πριν το δολοφονήσουν.

Αντιθέτως, οι δεύτεροι, οι «***αποδομημένες προσωπικότητες***», περιγράφονται ως παρορμητικά άτομα, με ελάχιστες κοινωνικές δεξιότητες καθώς επιδίδονται σε ευκαιριακές δολοφονίες και τα αποδεικτικά στοιχεία που αφήνουν πίσω τους φανερώνουν τυχαία συμπεριφορά με έλλειψη δηλαδή προσχεδιασμού ή

---

[113] Lobato, A. (2000), *Criminal weapon use in Brazil*: a psychological analysis, σελ. 45, σύμφωνα με Canter, (2004), «Offender Profiling and Investigative Psychology», *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling*, 1: 6.

[114] Labuschagne, (2006), σελ. 183–191.

προσπάθειας να αποφύγουν τον εντοπισμό. Μάλιστα, λόγω έλλειψης φυσιολογικής σεξουαλικής συμπεριφοράς, είθισται να ασελγούν σεξουαλικά στο θύμα μετά τον φόνο. Το κύριο ερώτημα εδώ, που πρέπει να απαντηθεί από τους ειδικούς, είναι το εξής: «*Τί τύπο θύματος επιλέγει ο δράστης και ποιον τρόπο θα προτιμήσει για να το σκοτώσει: πυροβολισμό, μαχαίρωμα, στραγγαλισμό ή κάτι άλλο;*»

Αυτές που αξίζει να αναφέρουμε και επιβεβαιώνονται από τις περιπτωσιολογικές μελέτες οι οποίες συμπεριλαμβάνονται στο επόμενο κεφάλαιο, είναι οι εκθέσεις 29 ετών (για το διάστημα 1976 έως 2004), στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής του *Τμήματος Ερευνών Σεξουαλικών Ανθρωποκτονιών (Sexual Homicide's Reports)* του FBI, η οποία σχεδιάστηκε για να ερευνήσει τις μεθόδους επίθεσης που επιλέγουν να χρησιμοποιήσουν οι σεξουαλικοί δολοφόνοι (τόσο οι νεότεροι όσο και οι ενήλικες) , καθώς και τις αιτίες θανάτου των θυμάτων. Μελετώντας περίπου 3.800 υποθέσεις, η έρευνα κατέληξε ότι στις δολοφονίες με σεξουαλικά κίνητρα, οι δράστες επιλέγουν κυρίως τρόπους που ευνοούν τη στενή και προσωπική επαφή με το θύμα, ήτοι αιχμηρά αντικείμενα, την μέθοδο του στραγγαλισμού και την πρόκληση πνιγμού. Αντίθετα, η χρήση άλλων τρόπων όπως πυροβόλα όπλα, πρόκληση έκρηξης ή φωτιάς, παρατηρήθηκε σε λιγότερες περιπτώσεις. Αυτό εξηγείται από το γεγονός ότι οι δολοφόνοι στοχεύουν να εκπληρώσουν τις σεξουαλικές τους φαντασιώσεις και να ικανοποιήσουν τα σαδιστικά τους κίνητρα, κάτι που απαιτεί χρόνο και όχι μια απλή διεκπεραίωση. Απώτερος στόχος είναι η **«διασκέδαση» όλης της τελετουργίας του φόνου και όχι απλώς η εκτέλεση της πράξης με συνοπτικές διαδικασίες**[115].

- Μετά το στάδιο της ταξινόμησης, οι ειδικοί επιχειρούν να ανασυνθέσουν την συμπεριφορά του δράστη ερευνώντας τον τρόπο τέλεσης της πράξης του μέσα από τη σκηνή εγκλήματος. Με αυτόν τον τρόπο θα αναδειχθούν πολύτιμες πληροφορίες από την μέθοδο και τον τρόπο σχεδιασμού που ακολούθησε ο εγκληματίας (***modus operandi***)[116]. Σημαντικό ερώτημα που τίθεται σε αυτό το στάδιο είναι το εξής: «*σε ποια στάση βρέθηκε το πτώμα του θύματος και τί υποδηλώνει αυτή;*».

[115]Chan & Heide, (2008), σελ. 203-204.
[116]Innes, (2004), σελ.18.

Ο **τρόπος δράσης ή μέθοδος εργασίας**, αφορά την συμπεριφορά την οποία υιοθετεί, τροποποιεί και τελειοποιεί ο κακοποιός καθώς αποκτά εμπειρία. Στην περίπτωση των ανθρωποκτονιών, λόγου χάρη, ο τρόπος με τον οποίο θα αιχμαλωτίσει το θύμα, ο τρόπος που θα επιλέξει να το δολοφονήσει ή στην περίπτωση της ληστείας, ο τρόπος που θα παραβιάσει το κτίριο ή τα εργαλεία για να ανοίξει το χρηματοκιβώτιο, ή ακόμη, στην περίπτωση του εμπρησμού ο τύπος των εκρηκτικών που θα χρησιμοποιήσει). Και αυτό γιατί, όπως παρατήρησαν οι *Bennell και Canter* (2002), οι πληροφορίες που παρέχουν η επιλογή του συγκεκριμένου μέρους που χτύπησε ο δράστης, μπορεί να καταστούν πολύτιμες στη σύνδεση των ληστειών μεταξύ τους[117].

Κάτι που θα πρέπει να λαμβάνεται σοβαρά υπόψη, είναι ότι κανένα έγκλημα δεν είναι ίδιο με το άλλο. Κάθε δράστης έχει διαφορετικά κίνητρα και ακολουθεί διαφορετική μέθοδο εργασίας, όσο και αν αυτή δείχνει ίδια φαινομενικά. Επιπλέον, κάθε έγκλημα, έχει διαφορετική σημασία μεταξύ των πολιτισμών και από χώρα σε χώρα. Για τους λόγους αυτούς, η ανάλυση συμπεριφοράς βάσει αποδείξεων θα πρέπει να αποτελεί μια διαδικασία που να μπορεί συνεχώς να εξελίσσεται όσο εξελίσσεται και η μέθοδος εργασίας του δράστη[118].

- Το επόμενο στάδιο των ειδικών αφορά τη μελέτη της λεγόμενης «***υπογραφής***» του εγκληματία, η οποία αναγνωρίζεται από τη σκηνή του εγκλήματος και δίνει περισσότερα στοιχεία για την ιδιοσυγκρασία του δράστη σε σχέση με τη μέθοδο δράσης του και αυτό διότι η υπογραφή που αφήνει στον τόπο εγκλήματος γίνεται για να ικανοποιήσει τις ψυχολογικές του ανάγκες, επομένως είναι περισσότερο εξειδικευμένη.

Μεταξύ άλλων, ο κακοποιός επιδίδεται σε ηδονοβλεπτική συμπεριφορά του θύματος πριν ή μετά την επίθεση, παίρνει ένα προσωπικό αντικείμενο από το θύμα, για παράδειγμα ένα δαχτυλίδι, μια φωτογραφία, ένα εσώρουχο. Ενδεχομένως και να διατηρήσει αρχείο από την επιθετική πράξη. Ένα ενδεικτικό παράδειγμα της υπογραφής του κακοποιού, είναι η περίπτωση του ***Στραγγαλιστή της Βοστόνης*** (***Αλμπερτ Ντε Σάλβο***, *1962-1964*). Χρησιμοποιούσε ως όπλο το καλσόν ή τις κάλτσες των θυμάτων του και αφού τις στραγγάλιζε έδενε έναν φιόγκο γύρω από τον λαιμό τους. Για κάποιους κακοποιούς είναι πάντα σταθερή αλλά σε κάποιες άλλες

[117]Bennell & Canter, (2002), σελ. 153–164.
[118]Turvey, (1999), σελ. 1534.

περιπτώσεις δέχεται και τις περιστασιακές επιρροές. Επίσης, η υπογραφή είναι απαραίτητη για να πραγματοποιηθεί το έγκλημα, αφού αφορά περισσότερο την συναισθηματική και ψυχολογική ολοκλήρωση που προσφέρει η διάπραξη.
Επιπλέον, πολύτιμες πληροφορίες θα δώσουν οι πιθανότητες ο δράστης μετά την διάπραξη να επιδιώξει να τραβήξει την προσοχή των μέσων μαζικής ενημέρωσης ή να επικοινωνήσει με τις αστυνομικές αρχές.

- Στο τελευταίο στάδιο, αφού συλλέξουν όλα τα παραπάνω στοιχεία, οι ειδικοί στη σκιαγράφηση επιχειρούν να δημιουργήσουν ένα προφίλ το οποίο, θα περιέχει πληροφορίες με λεπτομέρειες που αφορούν τα δημογραφικά χαρακτηριστικά του παραβάτη, όπως ηλικία, εθνικότητα, κοινωνικο – οικονομική κατάσταση, της προσωπικότητάς του, κυρίως την πιθανότητα ψυχοπαθολογίας, την οικογενειακή κατάσταση, το εκπαιδευτικό και το στρατιωτικό του υπόβαθρο, κοινωνικά ενδιαφέροντα, συνήθειες, και γενικότερα σε όλα εκείνα τα στοιχεία που θα βοηθήσουν στον εντοπισμό του[119].

iii. Κατευθύνσεις και ρεύματα της μεθόδου

Για την εφαρμογή της σκιαγράφησης ενός προφίλ υπάρχουν δύο βασικές κατευθύνσεις, η επαγωγική (inductive) και η παραγωγική (deductive).
Η ***επαγωγική***, είναι περισσότερο διαδεδομένη στην αστυνομία, τους πράκτορες του FBI και τους δικαστικούς ψυχολόγους. Στηρίζεται στην ανάλυση στατιστικών αναλύσεων, υπολογισμών και γενικεύσεων από δεδομένα των ήδη έγκλειστων εγκληματιών, από την προηγούμενη εμπειρία που έχει ο επαγγελματίας για τον υπό μελέτη δράστη και που θα τον βοηθήσει να δημιουργήσει το προφίλ. Αυτή η μέθοδος δεν χρήζει συνεργασίας με άλλες επιστημονικές ειδικότητες (π.χ. ιατροδικαστές), μιας και στηρίζεται στην πεποίθηση ότι από την προηγούμενη εμπειρία του και μόνο, ο αναλυτής είναι ικανος να εξάγει γενικά πορίσματα για τα χαρακτηριστικά της εγκληματικής προσωπικότητας.
Στον αντίποδα της επαγωγικής, βρίσκεται η μέθοδος της απαγωγής ή ***παραγωγική – αφαιρετική*** μέθοδος, η οποία επιχειρεί να δημιουργήσει ένα προφίλ για το συγκεκριμένο δράστη, το συγκεκριμένο θύμα και τη συγκεκριμένη πράξη. Οι

[119] Βλ., http://en.wikipedia.org/wiki/FBI_method_of_profiling.

αναλύσεις των ιατροδικαστικών ευρημάτων θεωρούνται απαραίτητες προκειμένου να εξαχθούν ακριβή συμπεράσματα για τα συμπεριφορικά – δημογραφικά – συναισθηματικά χαρακτηριστικά του δράστη. Οι φωτογραφίες, η λεπτομερής μελέτη ιστορικού του θύματος και οι αναφορές αυτοψίας είναι εκείνα τα στοιχεία που θα συνθέσουν την εικόνα του δράστη και τον τρόπο δράσης του. Για τον λόγο αυτό, αυτή η μέθοδος θεωρεί απαραίτητη τη συνεργασία επαγγελματιών από διάφορες ειδικότητες, οι οποίοι, έπειτα από μια ενδελεχή και μακροπρόθεσμη μελέτη θα οδηγηθούν στη δημιουργία του εγκληματολογικού πορτραίτου.

Ο ειδικός ψυχολόγος στη Μονάδα Επιστημών Συμπεριφοράς του FBI, ***Brent Turvey***, ήταν βασικός υπέρμαχος της παραγωγικής μεθόδου. Υποστήριξε πως μια επιτυχημένη σκιαγράφηση απαιτεί κριτική σκέψη. Η τελευταία, αφορά σε εκείνη τη νοητική διεργασία, την ενεργή και επιδέξια θεώρηση, την εφαρμογή, ανάλυση και σύνθεση των πληροφοριών που συγκεντρώνονται από την παρατήρηση, την εμπειρία, τη σκέψη και την αιτιολόγηση. Κριτική σκέψη σημαίνει να συγκεντρώνουμε επαρκείς αποδείξεις και να ερευνούμε με μεγάλο σκεπτικισμό, απαλλαγμένοι από προκαταλήψεις και διαχωρίζοντας τα γεγονότα από τις γνώμες[120]. Συγκεκριμένα, ο *Turvey*, αντιτάχθηκε στη συγκέντρωση και ανάλυση στατιστικών στοιχείων για τη σκιαγράφηση προφίλ ενός κακοποιού και έδωσε έμφαση στην αξία της μεθοδικής μελέτης όλων των διαθέσιμων στοιχείων – στηριζόμενος όχι μόνο στη διαίσθηση και την πείρα αλλά - και στην επιστημονική ακρίβεια. Κατ' εκείνον, ο επαγωγικός συλλογισμός που υιοθετήθηκε από το FBI, δεν είναι αρκετός για να εξηγήσει την πολυπλοκότητα των βίαιων εγκλημάτων[121]. Υποστήριξε ότι η διεξαγωγή συμπερασμάτων από το ειδικό στο γενικό, είναι αντιεπιστημονική, εγκυμονεί κινδύνους γενίκευσης και απλούστευσης καθώς και ότι οι στατιστικές γενικεύσεις μπορεί να αποπροσανατολίσουν την πορεία των ερευνών.

Σύμφωνα με τον ίδιο, η επαγωγική μέθοδος ανάλυσης δεν διαθέτει αντιπροσωπευτικότητα δείγματος. Επί παραδείγματι, το σενάριο πως οι περισσότεροι κατά συρροή δολοφόνοι είναι άνδρες και λευκοί, στηρίζεται στα διαθέσιμα στατιστικά στοιχεία των ήδη συλληφθέντων δραστών, αγνοώντας εκείνους που βρίσκονται ελεύθεροι. Ο αφαιρετικός συλλογισμός του υποδεικνύει ότι τα

[120]Turvey, (1999), σελ. 49-50.
[121]Innes, (2004), σελ. 146.

δεδομένα που έχουν συλλεχθεί, δίνουν συμπεράσματα για τα χαρακτηριστικά του συγκεκριμένου παραβάτη που μελετάται και όχι ενός άλλου εγκληματία με παρόμοιο τρόπο δράσης. Βέβαια, καμιά από τις παραπάνω μεθόδους δεν μπορεί να υποδείξει με απόλυτη βεβαιότητα ένα άτομο ως τον δράστη και, δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις που έχουν κατηγορηθεί αθώοι άνθρωποι από μια λανθασμένη σκιαγράφηση. Η επιστημονική εγκυρότητα και η αξιοπιστία της μεθόδου δεν είναι πάντα εξασφαλισμένη, καθώς απαιτείται ενδελεχής ανάλυση των δεδομένων που συγκεντρώνονται.

iv. Κατηγοριοποίηση των βίαιων εγκληματιών

Η κατηγοριοποίηση των εγκληματιών υιοθετήθηκε από τα σωφρονιστικά ιδρύματα των ΗΠΑ και το 1973 η Εθνική Συμβουλευτική Επιτροπή εξήγγειλε την έναρξη προγραμμάτων κατηγοριοποίησης αδικημάτων σε όλο το ποινικό σύστημα. Σαράντα χρόνια νωρίτερα (1932), η Ψυχιατρική Κλινική της Νέας Υόρκης, διερεύνησε την εγκληματικότητα με βάση την προσωπικότητα των εγκληματιών. Έτσι, άρχισαν να κατατάσσουν τους κακοποιούς με κριτήριο την απουσία ή παρουσία ψυχώσεων και ψυχοπαθολογικών χαρακτηριστικών, τη διανοητική λειτουργία και τη φυσική κατάσταση. Οι ψυχολόγοι συμπέραναν ότι η ειδοποιός διαφορά μεταξύ εγκληματικής και φυσιολογικής συμπεριφοράς έγκειται στην εμφάνιση επιθετικής, κτητικής και καταστρεπτικής τάσης του ατόμου.

Η Μονάδα Επιστημών Συμπεριφοράς του FBI έκρινε απαραίτητη μια κατηγοριοποίηση των βίαιων εγκληματιών με τα τυπικά χαρακτηριστικά τους. Απαραίτητο εργαλείο ήταν το ***Εγχειρίδιο Ταξινόμησης Εγκλημάτων***[122] (*Crime Classification Manual, CCM),* που δημιουργήθηκε το 1992 έπειτα από ένα πολυετές πρόγραμμα που διεξήχθη για τον σκοπό αυτό. Έως τότε οι αστυνομικές αρχές στηρίζονταν στην καθιερωμένη έκδοση του *Διαγνωστικού και Στατιστικού Εγχειριδίου των Πνευματικών Διαταραχών (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, DSM*), όμως γρήγορα κατάλαβαν πως μια αυστηρά ψυχολογική προσέγγιση των βίαιων εγκληματιών δεν ήταν αρκετή.

[122] Βλ., http://en.wikipedia.org/wiki/Crime_Classification_Manual.

Έτσι, οι ***Ressler, Douglas*** και ***Burgess,***συστηματοποίησαν τα σοβαρά εγκλήματα με βάση τα χαρακτηριστικά της συμπεριφοράς των δραστών.

Για να γίνουμε πιο σαφείς, ο κύριος διαχωρισμός των δραστών ήταν σε ***δομημένους, αποδομημένους και μεικτούς*** τύπους συμπεριφοράς δραστών[123]. Οι μεικτοί υιοθετούν στοιχεία τόσο από τους δομημένους όσο και τους αποδομημένους τύπους συμπεριφοράς, συνεπώς δεν θα τους αναλύσουμε περαιτέρω.

Οι μεν πρώτοι, οι «***δομημένοι***», προσχεδιάζουν τις πράξεις τους, με σκοπό να ικανοποιήσουν τις βίαιες φαντασιώσεις τους, οι οποίες, για αρκετό καιρό απασχολούσαν το μυαλό τους πριν υλοποιηθούν. Αυτό που τους διαφοροποιεί από τους αποδομημένους δράστες, είναι το «στήσιμο» του σκηνικού εγκλήματος μετά την απεχθή πράξη τους, έτσι ώστε να δημιουργήσουν την εντύπωση (ή να παραπλανήσουν τους ερευνητές) πως πρόκειται για διαφορετικό τύπο εγκληματία. Επίσης, φροντίζουν να προετοιμάζουν την πράξη με προσεκτικό και μεθοδικό τρόπο και να μην αφήσουν την εικόνα ενός ακατάστατου χώρου. Μια ένδειξη του προσχεδιασμού είναι ο «**εξοπλισμός**» (χειροπέδες, σκοινί, καλώδιο, όπλο κ.λπ.) που μεταφέρει ο δράστης στον τόπο του εγκλήματος, τον οποίο -συνήθως- παίρνει φεύγοντας. Μάλιστα, επιδιώκει να μην εξακριβωθεί η ταυτότητά του από τις αρχές για αυτό και φροντίζει να εξαφανίσει τα δακτυλικά του αποτυπώματα και τις κηλίδες αίματος.

Αυτός ο τύπος προσωπικότητας επιλέγει τα θύματά του με κριτήριο τον συγκεκριμένο τύπο ανθρώπου που έχει στο μυαλό του. Για τον λόγο του ότι το θύμα του είναι άγνωστο, επιχειρεί να το πλησιάσει και να κερδίσει την εμπιστοσύνη του πριν προβεί στην αποτρόπαια πράξη. Μετά από την διάπραξη δολοφονίας είθισται να παίρνει ως «**λάφυρα**» κάποια από τα προσωπικά αντικείμενα του θύματος, για παράδειγμα, ένα κόσμημα, ένα πορτοφόλι, ακόμη και ένα μέλος του σώματος του θύματος τα οποία θεωρούνται ως τρόπαιο για εκείνον. Η εξαφάνιση ή ο αποκεφαλισμός του θύματος πραγματοποιείται για να καθυστερήσει, αν όχι να εκμηδενίσει, την πιθανότητα να εντοπιστεί από τις αστυνομικές αρχές.

---

[123] Innes, (2004), σελ. 73-76.

Σύμφωνα με τον οδηγό του FBI, οι δομημένες προσωπικότητες ξεχωρίζουν για:

- ❖ τον άνω του μέσου όρου δείκτη νοημοσύνης
- ❖ την κοινωνικότητα
- ❖ την σεξουαλική ικανότητα
- ❖ την κατοχή αμαξιού σε καλή κατάσταση
- ❖ την πιθανότητα να είναι ειδικευμένος εργάτης
- ❖ την έλλειψη πειθαρχίας ως παιδί
- ❖ τη πιθανότητα να είναι ο πρωτότοκος στην οικογένεια και να μένει με τους γονείς
- ❖ την αυτοκυριαρχία κατά τη διάρκεια τέλεσης του εγκλήματος
- ❖ τη χρήση αλκοόλ πριν από το έγκλημα
- ❖ το έντονο στρες κατά τη διάρκεια τέλεσης του εγκλήματος
- ❖ τη πιθανότητα να αλλάξει τόπο διαμονής και εργασίας μετά από την πράξη
- ❖ το ενδιαφέρον για τις αναφορές των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης στο έγκλημα.

Οι δε ***αποδομημένοι*** εγκληματίες πραγματοποιούν το έγκλημά τους ξαφνικά. Δεν προσχεδιάζουν και δεν φαίνεται να πραγματοποιούν τη πράξη τους με βάση τη λογική. Η επιλογή του θύματος γίνεται τυχαία και δεν είναι λίγες οι φορές που έρχεται σε πάλη μαζί του διότι δε μπορεί να τον θέσει υπό τον έλεγχό του. Οι δολοφόνοι με αποδομημένη προσωπικότητα δεν γνωρίζουν ούτε τους ενδιαφέρει να μάθουν την ταυτότητα του θύματος ή τα εξωτερικά χαρακτηριστικά του, γι' αυτό πολλές φορές παραμορφώνουν ή καλύπτουν το πρόσωπό του.

Επιπλέον, δε μπορούν να προσαρμοστούν σε απρόβλεπτες καταστάσεις και χαρακτηρίζονται από έλλειψη αυτοκυριαρχίας κατά τη διάρκεια του εγκλήματος. Δεν φροντίζουν να προφυλάξουν τον εαυτό τους μετά τη δολοφονία και αφήνουν πολλά αποδεικτικά στοιχεία πίσω τους (όπλα, αιχμηρά αντικείμενα κ.λπ. που χρησιμοποίησαν για να αποτελειώσουν το θύμα).Τέλος, είθισται, να δρουν παρορμητικά, σε κατάσταση πανικού ή μέθης, ακόμη και επήρειας ναρκωτικών[124].

[124] Turvey, (1999), σελ. 48.

Τα τυπικά χαρακτηριστικά των κακοποιών με αποδομημένη προσωπικότητα σύμφωνα με το FBI:

- δείκτης νοημοσύνης κάτω του μέσου όρου
- μοναχικός
- ανειδίκευτος εργάτης
- σεξουαλικά ανίκανος
- από τα τελευταία παιδιά της οικογένειας
- αυστηρή πειθαρχία ως παιδί
- περιορισμένη χρήση αλκοόλ
- μένει μόνος
- μένει και εργάζεται κοντά στον τόπο του εγκλήματος
- μειωμένο ενδιαφέρον για τις αναφορές των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης στο έγκλημα.

Ο Αμερικανός κλινικός ψυχολόγος ***Nicholas Groth*** (1979), συνέβαλε αποφασιστικά στη δημιουργία του *Εγχειριδίου Κατηγοριοποίησης Εγκλημάτων, στο* ***Εθνικό Κέντρο Ανάλυσης Εγκλημάτων*** (*NCAVC*) στο Κουάντικο της Βιρτζίνια, μελετώντας πάνω από 500 βιαστές[125]. Αργότερα, ο ειδικός πράκτορας του FBI, ***Roy Hazelwood***[126](1995), βασιζόμενος στο έργο του *Groth*, ο κατέταξε τους βιαστές στις εξής έξι κατηγορίες (με βάση τα κίνητρά τους):

- σαδιστικοί
- ευκαιριακοί
- εκδικητικοί
- διεκδικητικοί δύναμης
- οι έχοντες ανάγκη επιβεβαίωσης δύναμης
- ομαδικοί βιαστές

Σύμφωνα με την ***Συμπεριφορική Εκτίμηση*** του ***Canter*** και των συνεργατών του (2005), τα συνηθέστερα κίνητρα των σεξουαλικών παραβατών είναι τα εξής:

- **εχθρότητα**, όπου ο κακοποιός χρησιμοποιεί βία και είναι επιθετικός με σκοπό να ταπεινώσει το θύμα

[125] Groth, (1979), σελ. 78.
[126] Turvey, (1999), σελ. 280.

- **έλεγχος,** όπου χρησιμοποιεί ελεγκτικές συμπεριφορές για να ακινητοποιήσει το θύμα και να το εξουσιάσει
- **κλοπή,** όταν έχει δηλαδή απώτερο σκοπό την οικονομική ωφέλεια από την πράξη του
- **συμμετοχή (συναισθηματική),** όπου χρησιμοποιεί τακτικές ψευδο – οικειότητας με το θύμα.

Σύμφωνα με το ***Σύστημα Ταξινόμησης Βιασμών***[127] (*Rape Classification System*) του Κέντρου Θεραπείας της Μασαχουσέτης με εκπροσώπους τους ***Knight & Prentky*** (1990), οι βιαστές ταξινομούνται σε τέσσερις βασικές κατηγορίες:

- ο **καιροσκόπος** (ευκαιριακός): η πράξη του είναι αποτέλεσμα κάποιας παρόρμησης ή πραγματοποιείται κατά την ταυτόχρονη διάπραξη ενός άλλου εγκλήματος
- ο **σεξουαλικός σαδιστής**: το αδίκημα γίνεται από την συνένωση επιθετικών και σεξουαλικών αισθημάτων. Με την έννοια «σαδισμό», εννοούμε την επιθυμία πρόκλησης πόνου με σκοπό την άντληση σεξουαλικής ευχαρίστησης. Εκτείνεται από τους «**φόνους ηδονής**» (lust murders) έως τις βάρβαρες φαντασιοπληξίες, δηλαδή τόσο τις χειροπιαστές ενέργειες όσο και τις απλώς φαντασιακές[128]. Στα εγκλήματα ηδονής κυρίαρχο ρόλο κατέχουν ο πόνος και η κακοποίηση μέσω ποικίλων πράξεων όπως μαστίγωμα ή δέσιμο. Το μεγαλύτερο ποσοστό των αυτών των θυμάτων θανατώνονταν. Σύμφωνα με στοιχεία που συλλέχθηκαν από το FBI (1990), η πλειονότητα των σεξουαλικών σαδιστών ήταν λευκοί, οι μισοί σχεδόν ήταν έγγαμοι, το 43% είχαν ιστορικό ομοφυλοφιλικής εμπειρίας, το 50% σχεδόν είχαν διαταραγμένες οικογενειακές σχέσεις, και το 20% ανέφερε σεξουαλική κακοποίηση στην παιδική ηλικία[129].
- **ο σεξουαλικός δράστης** (όχι σαδιστής): ο συγκεκριμένος έχει μια διαρκή ανάγκη για σεξουαλική δραστηριότητα, όπως επίσης διακατέχεται και από αισθήματα ανεπάρκειας
- **ο εκδικητικός:** διακρίνεται για τα ακραία αισθήματα οργής και μισογυνισμού.

---

[127] Alison, Beech & Goodwill, (2009), σελ. 509-510.
[128] Vigarello, (2001), σελ. 278.
[129] Γιωτάκος, (2004), σελ. 92-93.

Τέλος, οι **Holmes & Holmes** (1988) διέκριναν πέντε βασικούς τύπους κατα συρροή δολοφόνων:

1) Τον **οραματιστή (The visionary serial killer),** ο οποίος ωθείται να σκοτώσει επειδή είδε οράματα ή άκουσε φωνές που τον εξαναγκάζουν να δολοφονήσει ένα συγκεκριμένο άτομο ή ομάδες ατόμων. Αυτός ο τύπος δολοφόνου δεν έχει πάντα απώλεια επαφής με την πραγματικότητα (ψύχωση), αντίθετα μπορεί να αποτελεί ενεργό μέλος της κοινωνίας και να υπακούει στους κανόνες της.
2) Τον **ιεραπόστολο (The mission serial killer),** ο οποίος διακατέχεται από το έντονο καθήκον να εξουδετερώσει μια ομάδα ανθρώπων με κοινά χαρακτηριστικά επειδή την θεωρεί επικίνδυνη για την κοινωνία. Σκοπός του είναι να απαλλάξει το κοινωνικό σύνολο από τις ανεπιθύμητες ομάδες που, σύμφωνα με την κρίση του, θα προκαλέσουν κακό. Οι θεωρίες συνομωσίας είναι εκείνες που τον ωθούν να δολοφονεί μανιωδώς και όχι απαραίτητα κάποια ψυχική διαταραχή.
3) Τον **ηδονιστή** (**The hedonistic serial killer**), που απολαμβάνει σεξουαλική ευχαρίστηση σκοτώνοντας (lust murder). Όπως αναφέρουν οι Dietz και οι συνεργάτες του (1990), οι σεξουαλικά σαδιστές δολοφόνοι διεγείρονται από τον πόνο που υποβάλλουν στο θύμα τους και αυτή η αίσθηση ταπείνωσης που τους προκαλούν τους δίνουν την αίσθηση ανωτερότητας[130]. Οι εν λόγω, έχουν ισχυρά ναρκισσιστικά στοιχεία προσωπικότητας ενώ μπορεί να δείχνουν εσωστρεφή και ντροπαλά. Οι κύριες δραστηριότητές τους περιλαμβάνουν την πρόκληση ακραίου σωματικού και ψυχικού πόνου στο θύμα, μαστίγωμα, δέσιμο, χαράκωμα. Μερικές φορές συνυπάρχει και κανιβαλισμός ή νεκροφιλία[131]. Βασικό κίνητρο των σεξουαλικών σαδιστών είναι να υποβάλλουν το θύμα σε μορφές υποταγής, τιμωρίας και εξευτελισμού, ώστε να νιώσουν κυριαρχία και παντοδυναμία. Η ακατανίκητη ανάγκη υπεροχής έναντι των υποταγμένων και η λαχτάρα τους για θαυμασμό είναι που πυροδοτούν τέτοιες πράξεις.

[130] Βλ. ό. π., (2004), σελ. 91-92.
[131] Dietz, Hazelwood & Warren, (1990), σελ. 170.

Οι βιασμοί που γίνονται κατ' επανάληψη, εξηγούνται από το γεγονός ότι ο νάρκισσος βιαστής πείθει τον εαυτό του ότι το θύμα ικανοποιήθηκε από την σεξουαλική πράξη, και στην περίπτωση που το τελευταίο εκδηλώσει άρνηση ή αντιδράσει, τότε θα το υποβάλλει σε ακραίες καταστάσεις πόνου με αποκορύφωμα τον φόνο[132].

4) Τον **εξουσιαστή** (**the Power / Control serial killer**). Ο συγκεκριμένος τύπος ανθρωποκτόνου αντλεί ικανοποίηση όχι από σεξουαλικές πράξεις με το θύμα αλλά κυριαρχώντας σε αυτό. Αυτή η αίσθηση εξουσίας και η κατάσταση ελέους στην οποία υπόκειται το θύμα είναι που προκαλούν έξαψη στον δράστη και που πυροδοτούν την δολοφονική του βία.
5) Το **αρπακτικό** (**The predator**), το οποίο επιδίδεται σε δολοφονίες κατ' επανάληψη μην έχοντας κανέναν ενδοιασμό, εσωτερική πάλη ή κάποιο αίσθημα μεταμέλειας. Ο τύπος αυτός σκοτώνει γιατί έτσι είναι ο τρόπος ζωής του και αντλεί ικανοποίηση μέσα από τις δολοφονικές πράξεις του.

Αυτήν την τυπολογία θα χρησιμοποιήσουμε πιο κάτω όταν παρουσιάσουμε κάποιες γνωστές περιπτώσεις κατά συρροή δολοφόνων. Ωστόσο, όλες αυτές οι κατηγοριοποιήσεις, δεν θα πρέπει να θεωρηθούν σαν «ευαγγέλιο» για τους τύπους κακοποιών, αλλά περισσότερο σαν ένα χρήσιμο και περιεκτικό οδηγό για τις ταξινομήσεις των διάφορων δραστών και κυρίως για τη σύνδεση των διαφόρων εγκλημάτων ενός δράστη, όταν απουσιάζουν τα ιατροδικαστικά στοιχεία. Επίσης, οι κατηγοριοποιήσεις έχουν σκοπό να βοηθήσουν τον ερευνητή να αναγνωρίσει τα διαφοροποιητικά στοιχεία που διακρίνουν τον κάθε εγκληματία, δεδομένου ότι καθένας έχει έναν μοναδικό τρόπο να διαπράττει το έγκλημά του.

[132] Γιωτάκος & Τσιλιάκου, (2008), σελ. 104–106.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙ

ΤΑ ΚΙΝΗΤΡΑ ΤΟΥ ΒΙΑΙΟΥ ΔΡΑΣΤΗ

«Το έγκλημα παραμένει σκοτεινό και αδιευκρίνιστο όσο το κίνητρο παραμένει ασαφές»[133]. **Theodore Reik (1945)**

Κίνητρο είναι η έννοια την οποία χρησιμοποιούμε όταν θέλουμε να περιγράψουμε τις δυνάμεις που ενεργούν μέσα σε έναν οργανισμό και κατευθύνουν τη συμπεριφορά. Είναι πολύ δύσκολο να προσδιοριστούν τα κίνητρα της συμπεριφοράς ενός δράστη, διότι άλλες φορές είναι προφανή, κάποιες άλλες όχι. Ένας βιαστής, λόγου χάρη, που θα επιτεθεί στο θύμα του σε ένα δημόσιο πάρκο, πιθανόν να τραβήξει τη μπλούζα του θύματος καλύπτοντας το πρόσωπό του καθ' όλη τη διάρκεια της επίθεσης. Διατυπώνονται πληθώρα ερωτημάτων σχετικά με το επιθυμητό αποτέλεσμα αυτής της πράξης: ήθελε να καλύψει το πρόσωπο ώστε να μην αναγνωριστεί από το θύμα; ήθελε να παγιδέψει τα χέρια του θύματος; να εκθέσει τα στήθη του ταπεινώνοντάς το; ή μήπως ήταν μια έκφραση της φαντασίωσής του;

Ο ***David Leonard*** (2001), όρισε ως κίνητρο εκείνη την κατάσταση του νου, η οποία καθορίζει τη βούληση και ζητά από το άτομο να δράσει με συγκεκριμένο τρόπο. Είναι συνώνυμο με την παρακίνηση. Το κίνητρο πρέπει να διαχωρίζεται από την έννοια τη πρόθεσης, καθώς αφορά τις γενικότερες ψυχολογικές, συναισθηματικές και υλικές ανάγκες που ωθούν και που ικανοποιούν τη συμπεριφορά, ενώ η πρόθεση στοχεύει στο συγκεκριμένο σκοπό / σχέδιο που κατευθύνει τη συμπεριφορά[134]. Ο ***Brent Turvey***, επεσήμανε ότι στα «παραδοσιακά» κίνητρα του δράστη συγκαταλέγονται τα λεφτά, η ζήλεια, το μίσος, ο θυμός και η προκατάληψη.

Σύμφωνα με την **Donna Youngs**,[135] υπάρχουν τριών ειδών κίνητρα που πυροδοτούν την εγκληματική διάπραξη: ***1.Υλικό κέρδος*** (Material), σύμφωνα με το οποίο το έγκλημα επικεντρώνεται στην απόκτηση κάποιων επιθυμητών αγαθών (κυρίως οικονομικής αξίας). ***2.Απόκτηση δύναμης*** (Power), η οποία περιγράφει εκείνες τις διαδικασίες που ακολουθεί ο δράστης για να επιβληθεί και να κυριαρχήσει πάνω στο θύμα. Αυτός ο απόλυτος έλεγχος επί του θύματος, επιτυγχάνεται μέσω

---

[133] Reik, (1945), σελ. 40.
[134] Leonard, (2001), σελ. 451.
[135] Youngs, (2006), σελ. 16.

απειλών και άσκησης βίας. Μάλιστα, όταν υπάρχει αυτό το κίνητρο, κατακλύζει τόσο έντονα τον ψυχισμό του δράστη που είναι πιο ισχυρό ακόμη και από την καθεαυτή πρόκληση πόνου στο θύμα[136]. **3.*Αισθητηριακή ικανοποίηση*** (Sensory), η οποία απευθύνεται στην ευχαρίστηση, την τόνωση του ηθικού του πράττοντος ή ακόμη και στην ικανοποίηση του αισθήματος περιπέτειας και της νέας εμπειρίας (την απόδραση από την ανία).

Όσοι από τους δράστες κατευθύνονται από το κίνητρο απόκτησης δύναμης, φαίνεται να διαπράττουν κυρίως εγκλήματα βίας (δολοφονίες, βίαιες επιθέσεις και σωματικές βλάβες). Αντιστοίχως, ανάμεσα σε εκείνους που διαπράττουν κλοπές, ληστείες, διαρρήξεις, βρίσκουμε άτομα που κατευθύνονται από οικονομικής φύσεως κίνητρα. Η αισθητηριακή ικανοποίηση, τέλος, φαίνεται να ενεργοποιεί συμπεριφορές που προβαίνουν σε ενέργειες όπως οι βανδαλισμοί, οι κλοπές και τα σεξουαλικά αδικήματα[137].

Όπως επισήμανε ο ***Benjamin Karpman*** (1954), «*η ανασφάλεια είναι σημαντική στη μελέτη των κινήτρων του εγκλήματος, διότι καταλήγει σε εχθρότητα η οποία με τη σειρά της μετατρέπεται σε επίθεση*» [138]. Αντίστοιχα, ο **Nick Groth** (1979), διατύπωσε ότι τα κίνητρα των βιαστών ποικίλουν ανάλογα με τις τυπολογίες των δραστών των σεξουαλικών αδικημάτων. Ένα από αυτά είναι η αποκατάσταση της αυτοεκτίμησης του δράστη μέσω της βίαιης υποταγής του θύματος και της ταπείνωσής του[139].

Τα κίνητρα διακρίνονται σε ***ενδογενή*** και ***εξωγενή***. Τα πρώτα συνδέονται με την προσωπικότητα του δράστη, οπότε και τον «εξαναγκάζουν» να σκοτώσει. Ο *Bundy* για παράδειγμα, σε συνέντευξή του στον ***Ronald Holmes,*** εξομολογήθηκε ότι υπήρχε κάτι βαθιά μέσα του που αδυνατούσε να ελέγξει. Αυτό το ένα τοις εκατό, αναφέρουν οι ειδικοί ***Stephen Michaud*** *και* ***Hugh Aynesworth*** (1983), είναι τόσο δυνατό, που μπορεί να κατακλύσει το υπόλοιπο 99% της προσωπικότητας των ανθρωποκτόνων[140].

---

[136] Youngs, (2004), σελ. 114.
[137] Youngs, (2006), σελ. 17.
[138] Karpman, (1954), *The sexual offender and his offences*, σελ. 143, New York: Julian Press.
[139] Groth, A. N., (1979). *Men who rape: the psychology of the offender*, New York: Plenum Press, σύμφωνα με Turvey, B. E. (1999), *Criminal Profiling: An introduction to behavioral evidence analysis*, σελ. 280, California: Elsevier.
[140] Michaud, S. & Aynesworth, H. (1983), *The only living witness*, σελ. 54, New York: Signet, σύμφωνα με Holmes, R. & Holmes, S. (1996), *Serial murder*, σελ. 131, Thousand Oaks: Sage.

Ανάλογα με τις κατηγοριοποιήσεις των εγκληματιών ποικίλουν και τα ενδογενή κίνητρα. Ενδεικτικά, ο ***ηδονιστής*** **δολοφόνος**, πραγματοποιεί την αποτρόπαια πράξη για να εκπληρώσει την ανάγκη του για σεξουαλική ικανοποίηση. Αυτό όμως δε τον καθιστά ψυχωσικό. Έχει απόλυτη επαφή με την πραγματικότητα, ξέρει να ξεχωρίζει το λάθος από το σωστό, την φαντασία από την πραγματικότητα. Απλώς, έχει κάνει μια σύνδεση στο μυαλό του ότι η δολοφονία και ο βασανισμός αγνώστων συνοδεύεται από την σεξουαλική ολοκλήρωση (και αντίστροφα). Αντίστοιχα, ο ***εξουσιαστής***, θα προβεί στη δολοφονική βία, όχι για να αντλήσει σεξουαλική ικανοποίηση, αλλά για να κυριαρχήσει ολοκληρωτικά πάνω στο θύμα του και να το υποτάξει. Η ικανοποίησή του έγκειται στο ότι εκείνος είναι αυτός που θα αποφασίσει εάν το θύμα θα ζήσει ή θα πεθάνει[141]. Τα κίνητρα των ***εμπρηστών***, τέλος, σύμφωνα με το Κέντρο Ανάλυσης Βίαιων Εγκλημάτων του FBI, ξεχωρίζουν για την έξαψη που τους δίνει ο εξτρεμισμός, ο βανδαλισμός και η εκδίκηση[142].Τα εξωγενή κίνητρα από την άλλη μεριά, προκύπτουν από περιβαλλοντικούς παράγοντες και καταλαμβάνουν μικρές πιθανότητες στη διάπραξη βίαιων εγκλημάτων. Μεταξύ αυτών τα πιο συνήθη αφορούν τις οικονομικές συναλλαγές, οπότε και δεν θα αναλυθούν περαιτέρω.

[141] Holmes & Holmes, (1996), σελ. 131-132.
[142] Turvey, (1999), σελ. 436.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ

Η ΕΠΙΛΟΓΗ ΤΟΥ ΘΥΜΑΤΟΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΔΡΑΣΤΗ

«Το να πέσεις θύμα είναι τόσο απλό, αρκεί να είσαι στο σωστό σημείο τη λάθος στιγμή»[143]. ***Steve Egger(1984)***

Το κεφάλαιο αυτό θεωρείται αρκετά σημαντικό, προκειμένου να καλυφθούν κάποια κενά στην εγκληματολογική έρευνα και να κατανοηθεί καλύτερα η γνώση της πραγματικότητας του εγκληματικού φαινομένου.Ο κλάδος εκείνος που ασχολείται με το θύμα των εγκλημάτων ονομάζεται **Θυματολογία** και περιλαμβάνει την εξέταση του θύματος ως προς την επιλογή, τα χαρακτηριστικά, τις τυπολογίες, τις αντιλήψεις και τις στάσεις του, την (επανειλημμένη) θυματοποίησή του και τη μετατροπή του θύματος σε θύτη[144]. Οι ερευνητικοί του άξονες κυρίως στρέφονται γύρω από τη μελέτη της σχέσης του θύματος με τον δράστη, όπως επίσης και την δυναμική αλληλεπίδραση των διάφορων χαρακτηριστικών του θύματος που εμπλέκονται στην εγκληματική διαδικασία[145]. Η Θυματολογία επιχειρεί να απαντήσει στο «πώς», «πού», «πότε» και «γιατί» επιλέχθηκε το συγκεκριμένο θύμα για να συνάγει συμπεράσματα σχετικά με τον χαρακτήρα του δράστη. Η σωματική διάπλαση, λόγου χάρη, του θύματος μπορεί να είναι ενδεικτική της σωματικής διάπλασης του δράστη. Επίσης, αν το θύμα έχει περιγραφεί ως ένα συνεσταλμένο και επιφυλακτικό άτομο ή εάν δεν φέρει σημάδια πάλης και αντίστασης στο σώμα του, τότε το σενάριο συνηγορεί υπέρ είτε της γνωριμίας του με τον δράστη είτε της κοινωνικής δεξιότητας του τελευταίου να πείσει το θύμα να τον ακολουθήσει.

Σύμφωνα με τον ***Turvey***, η θυματολογία είναι η διαδικασία της διερεύνησης και της εκτίμησης του ιστορικού και των γνωρισμάτων του θύματος: ποιό είναι, πού και πώς αξιοποιεί το χρόνο του, πώς ζει την καθημερινότητά του. Οι συγκεκριμένες επιλογές του θύματος μπορεί να οδηγήσουν σε συμπεράσματα σχετικά με τις φαντασιώσεις του δράστη, τα κίνητρα, τη μέθοδο εργασίας και την υπογραφή που θα αφήσει. Μέρος της θυματολογίας επίσης, αποτελεί και η αξιολόγηση του ρίσκου ή του βαθμού της έκθεσης του θύματος την ώρα της επίθεσης. Το θύμα, μπορεί να βοηθήσει τον ειδικό να προσδιορίσει τον βαθμό της έκθεσης που θέλει ο δράστης να επιβάλλει στο θύμα προκειμένου να το αιχμαλωτίσει. Η επιλογή του ιδανικού

---

[143] Egger, (1984), σελ. 351.
[144] Αρτινοπούλου & Μαγγανάς, (1996), σελ. 8.
[145] Φαρσεδάκης, (2005), σελ. 130.

θύματος είναι απαραίτητη, όπως αναφέραμε παραπάνω, για να ικανοποιηθούν οι φαντασιώσεις του δράστη και να ολοκληρώσει το τελετουργικό της πράξης του. Συνήθως, οι φαντασιώσεις περιλαμβάνουν την κυριαρχία και τον απόλυτο έλεγχο επί του θύματος. Ειδικότερα, ο κατά συρροή δολοφόνος, έχει μια ανάγκη η οποία «πρέπει» να ικανοποιηθεί, και επειδή οι περισσότεροι εξ αυτών σκοτώνουν για σεξουαλικούς σκοπούς, το θύμα είναι κυρίως γυναίκα, η οποία έχει χαρακτηριστικά που ελκύουν τον δολοφόνο. Σύμφωνα με τον ***Eric Hickey*** (1997), οι κατ' εξακολούθηση δολοφόνοι σκοτώνουν συνήθως αγνώστους, άτομα που είναι ευάλωτα, υποτακτικά, αδύναμα και αποτελούν εύκολη λεία, όπως για παράδειγμα, γυναίκες χαμηλού κοινωνικού status ή εκδιδόμενες[146]. Η μελέτη θυματοποίησης βοηθά πολύ την εγκληματολογική έρευνα, κυρίως ως προς το να διαπιστωθεί ο βαθμός κινδύνου κάποιου να γίνει θύμα ενός συγκεκριμένου τύπου εγκλήματος. Μέσα από το θύμα, επιχειρείται να απαντηθεί τί είναι αυτό που ενεργοποιεί τη φαντασίωση του δράστη. Βέβαια, δεν υπάρχει ένα συγκεκριμένο - σε αυστηρά πλαίσια- μοτίβο θυματοποίησης, καθώς η κάθε περίπτωση δολοφόνου και θύματος είναι μοναδική και διακρίνεται για την πολυπλοκότητά του.

Μελετώντας τις **σεξουαλικές επιθέσεις**, αυτές είναι πολύ διαφορετικές από τους άλλους τύπους σωματικών βλαβών, αφού συνιστούν κάτι πολύ παραπάνω από μια πράξη βίας. Στη μεγαλύτερη πλειοψηφία των περιπτώσεων, η επίθεση κατευθύνεται προς το γυναικείο φύλο (99 στις 100 υποθέσεις σεξουαλικών υποθέσεων). Στο σημείο αυτό, αξίζει να σημειώσουμε πως, ο μύθος που θεωρεί ότι η αξιοπιστία της γυναίκας (που υπέστη βιασμό) αμφισβητείται εξαιτίας προηγούμενων σεξουαλικών δραστηριότητες, δεν έχει καμιά επιστημονική βάση. Για παράδειγμα, είναι αστήρικτες οι απόψεις ότι οι γυναίκες – θύματα, σε κάποιες περιπτώσεις «προκαλούν» τον δράστη ή ότι μόνο οι κακής φήμης γυναίκες επιτρέπεται να βιάζονται. Η θεώρηση αυτή μάλλον αποτελεί μια κατά μέτωπο επίθεση στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια και μια άρνηση της αρχής της ισότητας των δύο φύλων. Για τον λόγο αυτόν, υπάρχει η ανάγκη λήψης νομοθετικών μέτρων ώστε να αποφεύγεται η κατάσταση όπου οι δίκες για σεξουαλικές επιθέσεις να καταλήγουν σε ανακρίσεις γύρω από την ηθική και τον πρότερο έντιμο ή ανέντιμο βίο του θύματος[147].

---

[146] Hickey, E., (1997), *Serial murderers and their victims*, σελ. 85, Pacific Grove, Thousand Oaks: Brooks/Cole, σύμφωνα με Holmes & Holmes, (1996), σελ. 157-160.

[147] Αρτινοπούλου & Μαγγανάς, (1996), σελ.103.

Όσον αφορά τις **ανθρωποκτονίες**, η επιλογή του θύματος διαφοροποιείται στην περίπτωση του «φυσιολογικού» ανθρωποκτόνου και εκείνου που πάσχει από κάποια ψυχική ασθένεια. Οι πρώτοι είναι περισσότερο επικίνδυνοι για άγνωστα άτομα, που τυχαία έπεσαν στο δρόμο τους, ενώ, οι δεύτεροι είναι πιο πολύ επικίνδυνοι για το οικείο και συγγενικό περιβάλλον τους. Έρευνα του ***Alan Guttmacher***[148] διαπίστωσε ότι λιγότερο από το 1/3 των θυμάτων των ανθρωποκτόνων που δεν πάσχουν από κάποια ψυχική ασθένεια ανήκουν στην ίδια τους την οικογένεια, σε σύγκριση με τους ψυχικά διαταραγμένους οπότε και η αναλογία αυτή τριπλασιάζεται. Αντίστοιχα, οι ***Mc Knight*** και οι συνεργάτες του[149], έπειτα από μελέτη ομάδας 100 ψυχικά ασθενών δραστών ανθρωποκτονίας, βρήκαν ότι μόνο το 10% από τα θύματα ήταν άγνωστα πρόσωπα.

Σχετικά με την **ηλικία του θύματος**, η *λογιστική ανάλυση παλινδρόμησης* έχει δείξει ότι αποτελεί σημαντικό παράγοντα πρόβλεψης της ηλικίας του δράστη, αλλά μόνο στις περιπτώσεις όπου ο δράστης έχει δώσει κάποιες ενδείξεις για τον σχεδιασμό της επίθεσης, καθώς και στην περίπτωση που έχει δράσει με έναν αδικαιολόγητα επιθετικό τρόπο. Με άλλα λόγια, ο προσχεδιασμός της πράξης, αποτελεί ενδεικτικό παράγοντα μιας περισσότερο σταθερής σχέσης ηλικίας μεταξύ δράστη – θύματος, σε σύγκριση με τους παρορμητικούς δράστες που επιλέγουν τυχαία τα θύματά τους, δίχως να υπολογίζουν ή να στοχεύουν συγκεκριμένες ηλικίες.

Έρευνες των ***Hazelwood*** και ***Warren*** (2000), έδειξαν ότι το έγκλημα όταν είναι προσχεδιασμένο και ο δράστης είναι δομημένος τύπος προσωπικότητας, θα επιλέξει τελετουργικό τρόπο για να επιτεθεί στο θύμα και όχι απλώς και μόνο μια διεκπεραιωτική διαδικασία θανάτωσης. Το θύμα, πρέπει να πληροί κάποιες προϋποθέσεις για να ικανοποιηθεί η φαντασίωση του δράστη (εν προκειμένω η ηλικία του).[150] Μάλιστα, η πλειοψηφία των πορισμάτων έδειξαν ότι σε αυτές τις περιπτώσεις, η ηλικία του θύματος είναι συνήθως μικρότερη από αυτή του δράστη[151]. Αντιθέτως, όσοι από τους δράστες δεν αφιερώνουν χρόνο και σκέψη για να σχεδιάσουν το έγκλημά τους και δρουν παρορμητικά, επιλέγουν τα θύματά τους τυχαία, ανεξαρτήτως ηλικίας. Επιπροσθέτως, στην περίπτωση που ο δράστης έχει επιδείξει ακραία επιθετική συμπεριφορά και έχει πραγματοποιήσει ένα απεχθές

[148] Τσαλίκογλου, (2007), σελ. 273.
[149] Βλ. ό. π., σελ. 274.
[150] Hazelwood & Warren, (2000), σελ. 267-279.
[151] Canter, (2004), σελ. 13.

σεξουαλικό έγκλημα, η έρευνα των ***Andrew Goodwill*** και ***Laurence Alison*** για το διάστημα 1997 έως 2002, στο Ηνωμένο Βασίλειο, έδειξε ότι οι εξαιρετικά βίαιοι δράστες επέλεγαν –ως επί το πλείστον- θύματα μεγαλύτερης ηλικίας από τη δική τους[152].

Ένας από τους στόχους της Θυματολογίας επίσης, ήταν να συλλέξει εμπειρικά στοιχεία για το θύμα. Μάλιστα, πολλές από τις έρευνες κατέληξαν σε εντυπωσιακά συμπεράσματα, αφού παρατήρησαν μια στενή σχέση μεταξύ εγκληματικότητας και θυματοποίησης, με την έννοια πως άτομα που είχαν διαπράξει στο παρελθόν κάποιο βίαιο έγκλημα είχαν μεγαλύτερες πιθανότητες (40%) να πέσουν θύματα βίαιων εγκλημάτων και το αντίστροφο[153]. Όμως, αυτή η άποψη δεν γενικεύθηκε, αντίθετα περιορίστηκε σε κάποιες μελέτες του Ηνωμένου Βασιλείου (1984). Το ερώτημα όμως που τίθεται είναι γιατί οι γυναίκες που πέφτουν συχνότερα θύματα κακοποίησης και βιασμού δεν έχουν – κατά κανόνα – την ίδια βίαιη συμπεριφορά με τους άνδρες. Βέβαια, υπάρχουν και γυναίκες δολοφόνοι αλλά η πλειοψηφία των κατά συρροή φόνων και σεξουαλικών εγκλημάτων έχουν ως πρωταγωνιστές τους άνδρες. Η απάντηση δεν είναι καθόλου απλή, καθώς δεν έχουν γίνει αρκετές μελέτες που να απαντούν με σαφήνεια σε αυτό το ερώτημα[154]. Μια εξήγηση πάντως, που δίνει ο ειδικός πράκτορας ***Douglas,*** είναι ότι ***οι γυναίκες τείνουν να εσωτερικεύουν τις ψυχολογικές πιέσεις και να στρέφουν την επιθετικότητα προς τον εαυτό τους, επιλέγοντας οδούς όπως ναρκωτικά, αλκοολισμό, πορνεία, αυτοκτονία.***[155]

---

[152] Alison & Goodwill, (2007), σελ. 826-827.
[153] Βλ. επίσης Λαμπροπούλου, (1999), σελ. 140, 144, 151, για περαιτέρω έρευνες.
[154] Μαγγανάς, (2004), σελ. 238.
[155] Ντάγκλας & Ολσέϊκερ, (2004), σελ. 446.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV

ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΡΟΦΙΛ ΒΑΣΕΙ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

«Το πού πάμε εξαρτάται από το τί ξέρουμε ... Ότι ξέρουμε εξαρτάται από το πού πάμε»[156]. ***David Canter (1994)***

Αντικείμενο της σκιαγράφησης του γεωγραφικού προφίλ είναι να βοηθήσει τους ερευνητές να ορίσουν τις προτεραιότητές τους με έναν συστηματικό τρόπο αναφορικά με την περιοχή την οποία πρέπει να ερευνήσουν, ώστε να περιορίσουν τον χρόνο και να μειώσουν τον κόπο για τον εντοπισμό και τη σύλληψη ενός εγκληματία. Ρόλος των εμπειρογνωμόνων αναλυτών της γεωγραφικής ανάλυσης δεν είναι να εντοπίσουν μόνο την τοποθεσία του εγκλήματος αλλά και τις πληροφορίες ολόκληρης της σκηνής του εγκλήματος που αφορά στο θύμα, στη χρονική διάρκεια και στις λεπτομέρειες της συμπεριφοράς[157].

Η εφαρμογή της χαρτογράφησης στην ανάλυση και την εξιχνίαση των βίαιων εγκλημάτων στηρίζεται κυρίως στη χρήση προγραμμάτων των ηλεκτρονικών υπολογιστών που αποτελούνται από λογισμικά (software), γνωστά ως *GIS* συστήματα γεωγραφικών πληροφοριών, τα οποία μπορούν να συσχετίσουν τις παραμέτρους του χώρου και του χρόνου. Ειδικότερα, χρησιμοποιούν διάφορα ηλεκτρονικά συστήματα, μεταξύ των οποίων το «*Dragnet*», το οποίο δίνει έναν χάρτη της περιοχής στην οποία συμβαίνουν μια σειρά από εγκλήματα και παράγει προβλέψεις με τις πιθανότερες περιοχές διαμονής του δράστη[158]. Αυτά τα συστήματα προσδιορίζουν τα βασικά σημεία του εγκλήματος και έχουν αποδειχθεί εξαιρετικά χρήσιμα στην εξιχνίαση δολοφονιών, ληστειών και διαρρήξεων[159].

Η τεχνική του γεωγραφικού προφίλ σκιαγράφησης αρχικά αναπτύχθηκε για τα κατά συρροή εγκλημάτων, εν συνεχεία όμως απεδείχθη χρήσιμη και στην εξιχνίαση αυτών που έγιναν για μία και μόνο φορά. Το γεωγραφικό προφίλ στηρίζεται στην αρχή ότι οι περισσότεροι δράστες έχουν το «λιμάνι» τους, δηλαδή τον τόπο κατοικίας, εργασίας ή διασκέδασης. Είναι λιγότερο σύνηθες να ξεφεύγουν από αυτό και να δρουν

---

[156] Canter, D. (1994), *Criminal Shadows*, σελ. 86, London: HarperCollins, σύμφωνα με Innes, (2004), σελ.159.
[157] Snook, Taylor & Bennell, (2004), σελ. 118.
[158] Hammond & Youngs, (2011), σελ. 92.
[159] Santila, Laukkanem & Zappala, (2007), σελ. 5.

αναζητώντας νέες ή άγνωστες κατευθύνσεις[160]. Επίσης, η χρησιμότητά της έχει διαπιστωθεί και σε περιπτώσεις μη βίαιων παρανομιών, όπως για παράδειγμα στον εντοπισμό δραστών οι οποίοι έκαναν άσεμνα τηλεφωνήματα και παρενοχλούσαν τηλεφωνικά μικρά παιδιά και γυναίκες[161].

Η πρώτη προσπάθεια να ερευνηθούν τα γεωγραφικά δεδομένα ενός εγκλήματος έγινε από τους ***Adolphe Quetelet*** και ***Michel Guerry*** (1835). Σχεδίασαν χάρτες όπου απεικονιζόταν η συχνότητα εμφάνισης βίαιων εγκλημάτων κατά ατομικής περιουσίας σε όλη τη Γαλλία και τους συσχέτισαν με το επίπεδο φτώχειας διαφορετικών περιοχών. Στις αρχές του 20ου αι., κοινωνιολόγοι από το Πανεπιστήμιο του Σικάγου διεξήγαγαν μια παρόμοια μελέτη. Ωστόσο, μόλις πρόσφατα πραγματοποιήθηκε πρόοδος στη χαρτογράφηση και τον εντοπισμό της περιοχής του εγκλήματος με την ευρεία χρήση πολύπλοκων ηλεκτρονικών προγραμμάτων.

Η σκιαγράφηση του προφίλ βάσει γεωγραφικών δεδομένων έχει συμβάλει στην εξιχνίαση χιλιάδων υποθέσεων του *FBI* και της *Scotland Yard από το 1980 και μετά.* Τα τελευταία χρόνια χρησιμοποιείται όλο και περισσότερο. Στο ηλεκτρονικό εργαστήρι γεωγραφικής σκιαγράφησης του Βανκούβερ στον Καναδά, δημιουργήθηκε ένα λογισμικό ονόματι «*Rigel*», το οποίο βάσει του γεωγραφικού μήκους και πλάτους του *GPS* (*Παγκόσμιου Συστήματος Συντεταγμένων*), παρουσιάζει τις πληροφορίες σε έναν τρισδιάστατο χάρτη, ο οποίος δείχνει τις πιο πιθανές περιοχές δράσης και διαμονής του εγκληματία, τις λεγόμενες «επικίνδυνες περιοχές».[162] Επειδή λοιπόν το πρόγραμμα του Βανκούβερ είχε τέτοια επιτυχία, ζήτησαν την συνδρομή των υπηρεσιών του σε πολλές χώρες, όπως οι ΗΠΑ, η Μεγάλη Βρετανία, η Ελλάδα, η Γερμανία, το Βέλγιο, το Μεξικό και η Αυστραλία.

Όπως επεσήμαναν οι ***Paul Brantingham*** και ***Patricia Brantingham*** (1982), οι άνθρωποι, εγκληματίες και μη, αποτυπώνουν στο μυαλό τους κάποιες οικείες περιοχές οι οποίες περιλαμβάνουν πληροφορίες για τον χώρο, λεπτομέρειες για τον ήχο, το χρώμα, το συναίσθημα και τα σημαντικά σύμβολα. Αυτά συνιστούν τους ***νοητικούς χάρτες*** (*cognitive maps*), οι οποίοι αποθηκεύονται στη μνήμη του ατόμου. Σύμφωνα με τους ειδικούς, η περιοχή που θα «χτυπήσει» ο δράστης είναι αυτή που συνήθως νιώθει οικεία και που αποτελεί το καταφύγιό του, το «λιμάνι»

[160] Snook, Cullen, Mokros & Harbort, (2005), σελ. 150.
[161] Ebberline, (2008), σελ. 96.
[162] Paulsen, (2006), σελ. 77.

του[163]. Σύμφωνα με τον αστυνομικό επιθεωρητή του Βανκούβερ ***Kim Rossmo*** (2000), στην διοικητική περιφέρεια του Καναδά, η τεχνική σκιαγράφησης στηρίζεται στην ανάλυση των τοποθεσιών που επανειλημμένα έχουν επιλέξει οι κατά συρροή δολοφόνοι, ώστε να εντοπιστεί ο τόπος διαμονής τους. Οι περισσότεροι από αυτούς μένουν κοντά στο κέντρο ενός νοητού κύκλου μέσα στον οποίο διαπράττουν τα εγκλήματά τους και, λιγότερο συχνά παρατηρείται να μένουν μακριά από αυτόν (το νοητό κύκλο). Αν γίνει αυτό, ίσως να οφείλεται στο οικιστικό σχέδιο της πόλης που δεν του επιτρέπει να μετακινηθεί εύκολα. Έπειτα από πολυετείς υποθέσεις, οι ειδικοί χαρτογράφησης κατέληξαν πως αν το πτώμα είναι εγκατειλημμένο σε μια περιοχή διαφορετική από αυτήν που έγινε ο φόνος, τότε πιθανολογείται ότι ο δράστης ζει στην περιοχή όπου έγινε η επίθεση, ενώ αν το πτώμα είναι παρατημένο στον τόπο της δολοφονίας του τότε ενδεχομένως ο δολοφόνος να μην είναι κάτοικος της περιοχής αλλά να διέπραξε τη δολοφονία ευκαιριακά και απλώς να ήταν περαστικός από εκεί. Αντίστοιχα, το έγκλημα που διαπράττεται σε κεντρικό δρόμο δηλώνει ότι ο δολοφόνος δεν γνωρίζει καλά την περιοχή. Βέβαια όλα αυτά αποτελούν γενικεύσεις και δεν πρέπει να θεωρούνται «κανόνας», αφού υπάρχουν χιλιάδες εξαιρέσεις που μπορούν να εξαπατήσουν τους ερευνητές.

Η αποτελεσματικότητα της μεθόδου απεδείχθη και με την σύλληψη του Ρώσου κατά συρροή δολοφόνου, ***«Αντεροβγάλτη του Ροστόφ», Andrei Chicatilo*** (1990), ο οποίος είχε πάνω από πενήντα φόνους και βιασμούς παιδιών και γυναικών στο ενεργητικό του. Τόποι τέλεσης των εγκλημάτων του ανακαλύφθηκε ότι ήταν τα κοντινότερα δάση των σιδηροδρομικών σταθμών, αλλά το γεγονός ότι ο χάρτης με την περιοχή δράσης δεν είχε κάποιο εμφανές κέντρο (διότι ήταν μακρόστενη), οδήγησε τους αστυνομικούς να ερευνήσουν εξονυχιστικά τα δάση και τελικά να τον εντοπίσουν. Ο Chicatilo, θα μπορούσε να έχει συλληφθεί πολύ νωρίτερα μιας και είχε ανακριθεί πολλές φορές ως ύποπτος, όμως τα ελλιπώς αξιοποιηθέντα στοιχεία και τεχνικά μέσα καθυστέρησαν τον εντοπισμό του. Ο Chicatilo καταδικάστηκε σε θάνατο και εκτελέστηκε το 1994.[164]

---

[163] Brantingham, P. L., & Brantingham, P. J., (1984), *Patterns in crime*, σελ.82, New York: MacMillan, σύμφωνα με Markson, L., Woodhams, J. & Bond, J. W. (2010). «Linking serial residential burglary: Comparing the utility of modus operandi behavior, geographical proximity, and temporal proximity», *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling*, **7**: 92.

[164] Βλ.: http://en.wikipedia.org/wiki/Andrei_Chikatilo.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ V

ΓΡΑΦΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΕΙΜΕΝΩΝ

Ιδιαίτερη σημασία δίνεται στην γραφική ανάλυση, διότι πιστεύεται ότι μπορούν να ανιχνευθούν πολύτιμα στοιχεία από τα γραπτά κείμενα μέσω της εκτίμησης του γραφικού χαρακτήρα. Από την ανάλυση του γραφικού χαρακτήρα μπορούμε να συνάγουμε συμπεράσματα για την ψυχοσύνθεση ενός ατόμου, την ηθική του, την ανάγκη επιβολής του στους άλλους, την αυτοεκτίμησή του; Αυτό φαίνεται να υποστηρίζουν οι ειδικοί γραφολόγοι, οι οποίοι διατείνονται πως ο σχηματισμός των γραμμάτων ή τα περιθώρια μεταξύ των λέξεων μπορούν να παράσχουν αρκετά αποκαλυπτικά στοιχεία για τον ψυχισμό του γράφοντος – εν προκειμένω του βασικού υπόπτου. Οι ειδικοί αναλυτές εξαίρουν τόσο τη χρησιμότητα αυτής της ιατροδικαστικής τεχνικής που ισχυρίζονται ότι ο τρόπος γραφής κάποιου έχει την ίδια αξία με την ανάλυση της συμπεριφοράς ή με τις ενδείξεις μιας τυπικής μεθόδου εργασίας. Η μελέτη του γραφικού χαρακτήρα, χρησιμοποιείται επίσης, για να επιβεβαιώσουν εάν δύο δείγματα γραφής ανήκουν στο ίδιο άτομο. Αναφερόμαστε δηλαδή στην σύγκριση των μηνυμάτων που καλούνται να αναλύσουν οι ειδικοί, ώστε να γίνει σύγκριση αυτών με τον γραφικό χαρακτήρα κάποιων βασικών υπόπτων.

Εν συντομία, η μέθοδος που ακολουθούν είναι η εξής: χωρίζουν τη γραφή σε τρείς ζώνες: Η ***άνω ζώνη*** (ενδεικτική των διανοητικών ικανοτήτων και των φιλοδοξιών του ατόμου), αφορά τα ανερχόμενα τμήματα των μικρών και κεφαλαίων γραμμάτων. Η ***μεσαία ζώνη*** (ενδεικτική της λογικής σκέψης, των επιθυμιών και της προσαρμοστικότητας του ατόμου), αφορά το πάνω και κάτω μέρος συγκεκριμένων συμφώνων και όλων των φωνηέντων που είναι παρατεταγμένα στις γραμμές. Η ***κάτω ζώνη*** (ενδεικτική των παρορμήσεων, των ασυνείδητων ορμών, των ενστίκτων και της σεξουαλικότητας του ατόμου), αφορά τα κατερχόμενα τμήματα των μικρών και κεφαλαίων γραμμάτων.

Σύμφωνα με τους ειδικούς, αυτές οι ζώνες σπανίως έχουν το ίδιο μέγεθος και μορφή. Ακόμη και αν ο γράφων προσπαθήσει επί τούτου να αλλοιώσει τον γραφικό του χαρακτήρα, κάποια συγκεκριμένα χαρακτηριστικά θα κάνουν ασυνείδητα την εμφάνισή τους. Όλοι οι άνθρωποι βεβαίως διδάχθηκαν έναν συγκεκριμένο τύπο γραφής στο σχολείο, όμως στο πέρασμα των χρόνων αυτός ο τύπος διαφοροποιήθηκε ανάλογα με την ατομικότητα του καθενός.

Στη συνέχεια εξετάζεται η ταχύτητα του γραψίματος, η εμφανής πίεση της γραφίδας, αν η γραμμή βρίσκεται πάντα στο ίδιο επίπεδο και η οπτική ποιότητα του γραπτού. Τα παραπάνω αντιπροσωπεύουν την οργάνωση, τον αυθορμητισμό την πρωτοτυπία, τον δυναμισμό και την αρμονία του ατόμου. Μεγάλη έμφαση, επίσης, δίνεται και στο μέγεθος ή την κανονικότητα των περιθωρίων, τα διαστήματα δηλαδή μεταξύ των λέξεων. Όλα αυτά συνθέτουν την συνολική εμφάνιση του κειμένου και υποδεικνύουν διαφορετικά στοιχεία προσωπικότητας αναλόγως της μορφής της γραφής. Συγκεκριμένα, η ***γωνιώδης γραφή*** (σαφής και ελεγχόμενη) αποκαλύπτει έναν άνθρωπο αυστηρό, ιδιαίτερα πρακτικό και ενδεχομένως με απουσία χιούμορ. Η ***συνεχόμενη γραφή*** (δυσανάγνωστη μορφή) φανερώνει κάποιον ασταθή, εκκεντρικό, πιθανότατα έναν έξυπνο καιροσκόπο. Η καμπυλωτή γραφή (στρογγυλεμένος τρόπος γραφής) είναι χαρακτηριστική του ατόμου με μυστικοπαθείς τάσεις και τυπικότητα. Η ***καλλιτεχνική*** γραφή, τέλος, (περίτεχνη μορφή) φανερώνει ένα άτομο φιλικό και «ανοιχτό».

Ιδιαίτερη σημασία αποκτούν το πλάτος και το μήκος των γραμμάτων καθώς και, όταν ορισμένα γράμματα είναι ασυνήθιστα πλατιά με επίπεδες κορυφές, οι γραφολόγοι υποστηρίζουν ότι φανερώνουν ένα άτομο ανήθικο που μπορεί να ξεφεύγει από οποιαδήποτε κατάσταση.[165] Επιπλέον, οι κλίσεις των γραμμάτων λένε πολλά για την αισιοδοξία, τις φιλοδοξίες και την πνευματική κατάσταση του ατόμου. Αντίστοιχα, κάποια συγκεκριμένα γράμματα που αποτυπώνονται στο χαρτί, δείχνουν πώς οι κακοποιοί βλέπουν τον εαυτό τους. Το «Ε» συγκεκριμένα, σχετίζεται με την έκφραση του «Εγώ» και υποδηλώνει είτε κάποιον με μεγάλη αυτοπεποίθηση, αλαζόνα και με έντονη την ανάγκη αυτοπροβολής, είτε κάποιον διστακτικό και απαισιόδοξο.

Όλα τα παραπάνω βέβαια, δεν εξασφαλίζουν τη διάγνωση της προσωπικότητας κάποιου, ούτε αποτελούν μια ασφαλή και εμπειρικά τεκμηριωμένη μέθοδο. Ακόμη και οι επαγγελματίες γραφολόγοι διατηρούν τις επιφυλάξεις τους ως προς τα αποτελέσματα που εξάγονται: όπως διατύπωσε η ***Patricia Marn*** (1991) στο βιβλίο της «*Criminal Hand*»: κανένας γραφολόγος δεν θα περιέγραφε ένα άτομο ως ανήθικο ή εγκληματία υπό το βάρος ενός ή δύο στοιχείων, όπως και κανένας γιατρός

[165] Innes, (2004), σελ. 173.

δε θα μπορούσε να διαγνώσει μια συγκεκριμένη ασθένεια χωρίς να λάβει υπόψη του περισσότερα από ένα συμπτώματα[166].

Η γραφολογία διευκολύνεται από το ότι οι αναλύσεις της γίνονται εκ των υστέρων, αφορούν δηλαδή τον γραφικό χαρακτήρα των εγκληματιών που έχουν συλληφθεί. Η προσεκτική ωστόσο χρήση και ο συνδυασμός της με άλλες επιστημονικές τεχνικές, μπορούν να συνδράμουν στην εξαγωγή χρήσιμων συμπερασμάτων για τον ψυχισμό του υπόπτου. Ο χαρακτηρισμός της γραφολογίας ως «ψευδοεπιστήμης»[167], ανάλογης της αστρολογίας ή της χειρομαντείας, θα ευσταθούσε μόνο εάν οι ειδικοί στηρίζονταν αποκλειστικά στο κλειστό πλαίσιο ανάλυσής της, χρησιμοποιώντας παρωπίδες και αποκλείοντας άλλες μεθόδους διερεύνησης της προσωπικότητας του εγκληματία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VI

ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΩΝ ΒΑΣΕΙ ΤΗΣ ΜΕΘΟΔΟΥ ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΣΗΣ

Ο όρος κατά συρροή δολοφόνος (serial killer) που χρησιμοποιήθηκε την δεκαετία του 1980 προέκυψε από την ανάγκη διαφοροποίησής του από τον δολοφόνο μαζικού χαρακτήρα (mass murder) και από αυτόν που σκοτώνει αυθόρμητα. Σύμφωνα με το άρθρο 90 του ελληνικού Ποινικού Κώδικα, ως **κατ' εξακολούθηση δολοφόνος** νοείται εκείνος ο δολοφόνος που διαπράττει τρείς ή περισσότερες ανθρωποκτονίες με κάποια χρονικά διαλείμματα ενδιάμεσα. Η σχέση δράστη θύματος είναι συνήθως ανύπαρκτη, ενώ τα κίνητρα διάπραξης είναι μοναδικά για τον καθένα, συνεπώς δύσκολο να προσδιορισθούν. Επίσης, η γεωγραφική περιοχή δράσης είναι διαφορετική κάθε φορά και καθιστά εξαιρετικά δύσκολη την επιχείρηση εντοπισμού του κακοποιού. Σύμφωνα με το *FBI*, ο ορισμός που δίνει αφορά στην ανθρωποκτονία δύο ή περισσοτέρων ατόμων που πραγματοποιείται από τον ίδιο τον δράστη σε διαφορετικά χρονικά συμβάντα. Η εικόνα του κατά συρροή δολοφόνου, σύμφωνα με το FBI, δεν ανταποκρίνεται πάντα στην ψυχικά διαταραγμένη εικόνα του, όπως παρουσιάζεται από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης και τον κινηματογράφο (για λόγους εντυπωσιασμού και θελκτικότητας της κοινής

[166] Innes, (2004), σελ. 169.
[167] Βλ.: http://en.wikipedia.org/wiki/Graphology.

γνώμης). Τα θύματα αυτών των δραστών είναι συχνά περιθωριακά και χωρίς κύρος (εκδιδόμενες, μετανάστες, ομοφυλόφιλοι), που λόγω της δυσμενούς κοινωνικής τους θέσης αδυνατούν να αμυνθούν[168]. Το γεγονός αυτό υποδεικνύει στους ειδικούς ότι αυτή η ιδιαίτερη κατηγορία δολοφόνων δεν στοχεύει στην απόκτηση υλικού κέρδους αλλά πρωτίστως στην επιβολή του απόλυτου ελέγχου και δύναμης επί των θυμάτων. Οι δολοφόνοι μαζικού χαρακτήρα από την άλλη, διαφοροποιούνται ποιοτικά και ποσοτικά από τους κατ' εξακολούθηση, ως προς το γεγονός ότι στοχοποιούν άτομα για να ικανοποιήσουν εκδικητικά αισθήματα, χρησιμοποιώντας όπλα μαζικής καταστροφής. Τέλος, συχνά γνωρίζουν τα θύματά τους. Τα «κίνητρα» που ώθησαν και εμένα με την σειρά μου να αναλύσω τις κάτωθι περιπτώσεις, συνίστανται στα εξής:

- Ο **Robert Ted Bundy**, αφορά μια κλασσική περίπτωση κατά συρροή σεξουαλικού δολοφόνου που προκάλεσε μεγάλη αποστροφή στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής την δεκαετία του 1970. Επιλέχθηκε, διότι μέσα από την ανάλυση του γραφικού χαρακτήρα του εν λόγω δολοφόνου, αναδείχθηκε η μεγάλη συνεισφορά της γραφολογίας στην εγκληματολογική έρευνα.
- Ο **Αντώνης Δαγκλής**, επελέγη μεταξύ των δραστών ανθρωποκτονίας, διότι αφορά τα ελληνικά δεδομένα, και καταρρίπτει τον μύθο που θέλει την Αμερική να έχει το «μονοπώλιο» δράσης των κατ' εξακολούθηση δολοφόνων. Επίσης, αφορά μία περίπτωση με την μεγαλύτερη ποινή που έχει επιβληθεί στην Ελλάδα τις τελευταίες δεκαετίες. Τέλος, αυτό που καταδεικνύεται μέσα από την ανάλυσή, του, είναι ότι οι διαταραγμένες σχέσεις με τα σημαντικά πρόσωπα στην παιδική ηλικία μπορεί να παίξουν καταλυτικό ρόλο στην μετέπειτα εγκληματική πορεία του ατόμου.
- Ο **Norman Afzal Simons,** είναι μια περίπτωση που ξεφεύγει από τις τετριμμένες και πολύκροτες υποθέσεις κατά συρροή δολοφόνων. Μάλιστα, ο εν λόγω, έδρασε σε μια ήπειρο (Αφρική), στην οποία δεν είθισται να συμβαίνουν τέτοιου είδους εγκλήματα. Τέλος, η εξακρίβωση της ταυτότητάς του από τους ειδικούς σκιαγράφησης, ανέδειξε την χρησιμότητα της μεθόδου στο στάδιο της πρόγνωσης, για την αναγνώριση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της προσωπικότητας του δράστη.

---

[168] Giannangelo, (1996), σελ. 14.

- Ο Νορβηγός **Anders Breivic,** επιλέχθηκε, αφενός γιατί αφορά ένα πρόσφατο εγκληματικό περιστατικό (Ιούλιος 2011), το οποίο σόκαρε τη διεθνή κοινή γνώμη, αφετέρου υποδεικνύει ότι τα τελευταία χρόνια, το φαινόμενο των κατά συρροή δολοφόνων παρατηρείται σπανιότερα ή έχει πάρει άλλη μορφή. Πλέον, παρατηρούνται συχνότερα οι μαζικοί δολοφόνοι. Επίσης, η ανάλυση αυτής της περίπτωσης κατέληξε ότι τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας του εν λόγω δράστη ανταποκρίνονται σε μεγάλο βαθμό στις ιδιαίτερες τυπολογίες που υιοθετήθηκαν κατά καιρούς από τους ειδικούς σκιαγράφησης. Με αυτόν τον τρόπο, αναδεικνύεται η εκ των υστέρων χρησιμότητα σκιαγράφησης του ψυχο-εγκληματολογικού πορτραίτου. Με άλλα λόγια, εάν η ταυτότητα του συγκεκριμένου δράστη παρέμενε άγνωστη μετά την εγκληματική διάπραξη, κατά την γνώμη μου, οι ειδικοί αναλυτές θα είχαν να προσφέρουν πολλά στην εξακρίβωση της ταυτότητας του δράστη και στην ταχύτερη σύλληψή του.

i. Περιπτωσιολογικές μελέτες

A. Theodore Ted Bundy

«Κάνετε λόγο για κάποιον άνθρωπο που έχει ένα είδος..πώς το λέτε; ..'Διαταραχή Προσωπικότητας;'..όμως, αν αυτό το άτομο, το δυσπροσαρμοστικό, με αυτό το κομμάτι του το ανεξέλεγκτο και το παρορμητικό, είχε την ικανότητα να κοιτάξει πραγματικά μέσα του, θα αναγνώριζε πως αυτό που του το προκαλούσε και τον έκανε να συμπεριφέρεται με αυτόν τον τρόπο... και εάν είχε την ικανότητα να ελέγξει, να απομονώσει, να προσδιορίσει αυτά τα στοιχεία που του έδωσαν ώθηση, δεδομένης αυτής του της αδυναμίας τότε θα υπήρχαν πολλές πιθανότητες να μην συμμετέχει σε τέτοιου είδους συμπεριφορές».[169] ***Ted Bundy, (1980)***

Δραστηριοποιήθηκε μεταξύ των χρονολογιών 1974 – 1978 στις περιοχές του Σιάτλ, του Κολοράντο και του Ταλαχάσι της Αμερικής. Τον βιολογικό του πατέρα δεν τον γνώρισε ποτέ και πέρασε τα παιδικά του χρόνια στη γιαγιά και τον παππού του, μένοντας με τη μητέρα του και τον πατριό του. Οι σχέσεις με τον πατριό του δεν ήταν ιδιαίτερα καλές. Ο Bundy κατά την παιδική του ηλικία, ήταν ντροπαλός, εσωστρεφής και δεν αισθανόταν άνετα όταν συμμετείχε σε κοινωνικές δραστηριότητες. Σπούδασε με υποτροφία στο πανεπιστήμιο του Στάνφορντ και απέκτησε πτυχίο ψυχολογίας. Μάλιστα, εργάστηκε και ως βοηθός ψυχολόγου στις κοινωνικές υπηρεσίες του Σιάτλ! Κατά τη διάρκεια των σπουδών του συνάπτει ερωτικό δεσμό με μία κοπέλα που κρατάει ένα χρόνο και στη συνέχεια χωρίζουν (με πρωτοβουλία της κοπέλας). Ο ίδιος εικάζεται ότι δεν ανέκαμψε ποτέ από το χωρισμό αυτό και του έγινε έμμονη ιδέα. Αρκετοί από τους βιογράφους του, προσπάθησαν να βρουν ομοιότητες στα χαρακτηριστικά των θυμάτων του με αυτά της κοπέλας και θεωρούν ότι ο τρόπος της επιλογής τους γινόταν με βάση αυτά (το αδύνατο παρουσιαστικό, τα μακριά μαλλιά και η χωρίστρα στη μέση). Θεωρείτο εμφανίσιμος, γοητευτικός και πνευματώδης, και τίποτε πάνω του δεν υπονοούσε ένα άτομο ικανό να διαπράξει τόσο άγριες δολοφονίες. Του αποδόθηκαν τουλάχιστον 23 δολοφονίες, τα θύματα των οποίων ήταν γυναίκες, λευκές, ηλικίας από 12 έως 30.

[169] Συνέντευξη του Ted Bundy στις 21 Ιουλίου 1980. Όπως αναφέρεται στο: Culhane, (2011), σελ. 1.

Η **μέθοδος εργασίας του** (modus operandi), ήταν να προσεγγίζει τα θύματα φορώντας έναν γύψο στο χέρι ως δόλωμα για να τον βοηθήσουν να μεταφέρει τα βιβλία του, στη συνέχεια τα χτυπούσε με ένα ξύλινο ρόπαλο στο πίσω μέρος του κεφαλιού και τα θανάτωνε με στραγγαλισμό, χρησιμοποιώντας συνήθως ως όργανο ένα καλσόν. Στο τέλος επιδιδόταν σε πράξεις βιασμού και νεκροφιλίας.

Το 1975 συνελήφθη από τις αστυνομικές αρχές γιατί οδηγούσε επικίνδυνα και με τον έλεγχο που πραγματοποίησαν διαπίστωσαν ότι έλειπε το κάθισμα του συνοδηγού, ενώ βρήκαν ένα λοστό, σχοινί, χειροπέδες, καλώδιο και έναν παγοκόφτη. Τον συνέλαβαν και άρχισαν να τον συνδέουν με το πρόσωπο που διέπραξε τους φόνους και που αναζητούνταν. Τα στοιχεία όμως που είχαν στη διάθεσή τους δεν ήταν αρκετά για να αποδείξουν την ενοχή του. Λίγους μήνες του ίδιου έτους αργότερα, το FBI σύγκρινε τις τρίχες των δολοφονηθέντων γυναικών από τις οποίες βρέθηκαν στο αυτοκίνητο και στο λοστό του Bundy και διαπίστωσε ότι ταίριαζαν. Έτσι, προσάγεται σε δίκη και καταδικάζεται σε 1 έως 15 χρόνια φυλάκιση με τη δυνατότητα αποφυλάκισης με όρους. Σε ψυχολογική αξιολόγηση που υποβλήθηκε, διαπιστώθηκε ότι δεν ήταν ψυχωτικός, ούτε νευρωτικός, ούτε αλκοολικός ή ναρκομανής. Επίσης δεν ήταν σεξουαλικά παρεκκλίνων. Αυτό που του αποδόθηκε ήταν μία πολύ μεγάλη εξάρτηση από τις γυναίκες. Οι ειδικοί τον περιέγραψαν ως μια αντικοινωνική προσωπικότητα που συναντάται στους κοινωνιοπαθείς ή στους ψυχοπαθείς και ως ένα κυριαρχημένο από παρορμήσεις και συναισθηματικά ρηχό άτομο. Τέλος, τον χαρακτήρισαν μανιοκαταθλιπτικό, δηλαδή με εναλλαγές μεταξύ μανιώδους δράσης και απόγνωσης.

Ωστόσο, ο Bundy δραπέτευσε από την φυλακή και συνέχισε τις θηριωδίες του στην Φλόριντα. Εκεί επιτέθηκε και βίασε πολλές κοπέλες και τραυμάτισε περισσότερες. Η τελευταία δράση του περιέλαβε την απαγωγή, τον θάνατο και τον βιασμό ενός 12χρονου κοριτσιού, το πτώμα του οποίου έκρυψε σε μια αποθήκη. Συνελήφθη λίγες μέρες αργότερα πάλι γιατί οδηγούσε επικίνδυνα. Έτσι και αναγνωρίστηκε. Το αποδεικτικό στοιχείο εναντίον του ήταν το οδοντικό αποτύπωμα στον γλουτό μιας κοπέλας που ταίριαζε με την οδοντοστοιχία του. Τελικά, κρίθηκε ένοχος για τις δολοφονίες των γυναικών και καταδικάστηκε σε θάνατο το 1989[170]. Παραδέχτηκε την ενοχή του για τις αποτρόπαιες πράξεις του και τις απέδωσε στην δολοφονική μανία

[170] Βλ.: http://en.wikipedia.org/wiki/Ted_Bundy.

του, στα άσχημα παιδικά βιώματα, στην έκθεσή του σε πορνογραφικό υλικό και στην εν γένει διαταραγμένη προσωπικότητά του.

«*Η πλειοψηφία όσων διαπράττουν σεξουαλικά εγκλήματα και βιασμούς είναι δεξιοτέχνες της κυριαρχίας, των χειρισμών και του ελέγχου*»[171], διατύπωσε ο ειδικός πράκτορας του FBI Douglas, και φαίνεται να έχει δίκιο. Σύμφωνα με την τυπολογία των Holmes και Holmes, ανήκει στους «**ηδονιστές» ή τους «σεξουαλικά σαδιστές δολοφόνους»** λόγω του πόνου που αρέσκονταν να προκαλεί στα θύματά του και τα αισθήματα συγκίνησης ή ηδονής που απεκόμιζε από αυτόν τον πόνο, τα οποία κορυφώνονταν με την νεκροφιλία και τον φόνο. Μάλιστα, για να έχει κάποια διάρκεια αυτή η αρρωστημένη σεξουαλική ικανοποίηση που απεκόμιζε από τις πράξεις του κρατούσε «σουβενίρ» από τα θύματά του (αλλιώς «λάφυρα»).

Η μέθοδος της **γραφολογίας** χρησιμοποιήθηκε για να αναλυθεί η ψυχοσύνθεση του Bundy. Ο πυκνογραμμένος τρόπος γραφής του, το μεγάλο μέγεθος της αντωνυμίας «I» (I = Εγώ), οι αυστηρές μολυβιές του, φανέρωσαν ένα άτομο με έντονη την ανάγκη επιβολής του στους άλλους καθώς και της απόκτησης του απόλυτου ελέγχου. Σύμφωνα με τους ειδικούς αναλυτές γραφής, τα μακριά, έντονα και πλαγιαστά του γράμματα, υποδείκνυαν ένα άτομο με έντονο το αίσθημα της οργής και δυσαρέσκειας ενώ, ο άστατος τρόπος κατανομής των γραμμάτων του μαρτυρούσαν μια μη συγκροτημένη και ανισόρροπη προσωπικότητα. Ειδικότερα, στην κάτω ζώνη της γραφής του, η οποία υποδηλώνει την σεξουαλικότητα, παρατηρήθηκαν έντονες μολυβιές, γεγονός που αποδόθηκε στις έντονες ορμές και την ακατανίκητη επιθυμία του να επιτίθεται στα θηλυκά θύματά του ανεξέλεγκτα[172]. Τέλος, τα επίθετα και οι αντωνυμίες στην λέξη «μητέρα» ήταν πιο έντονες, γεγονός που υπέδειξε ότι η οπτική του για τις γυναίκες ήταν μη ρεαλιστική και δεν υπήρχε κάποιο πατρικό πρότυπο για να το εξισορροπήσει.

---

[171] Ντάγκλας & Ολσέϊκερ, (2003), σελ. 50.

[172] Innes, (2004), σελ. 177-178.

Β. *Αντώνης Δαγκλής*

«..στο πρόσωπο της γυναίκας που στραγγάλιζα έβλεπα τη μάνα μου..»[173]

Αντώνης Δαγκλής, (1996)

Έδρασε μεταξύ 1992 και 1995 αφήνοντας στο εγκληματικό ενεργητικό του 3 ειδεχθείς δολοφονίες ιερόδουλων με στραγγαλισμούς και τεμαχισμούς των πτωμάτων τους και τουλάχιστον 6 απόπειρες ανθρωποκτονιών με σύνοδες βαριές σωματικές βλάβες και ληστείες[174]. Αποτελεί μια περίπτωση, η οποία καταρρίπτει τον μύθο που θέλει τους κατά συρροή δολοφόνους να είναι άτομα ψυχικά διαταραγμένα, με παράξενο παρουσιαστικό ή τρόπο ζωής.

Κυκλοφορούσε με ένα φορτηγάκι σε κεντρικά «στέκια» της Αθήνας, όπου παρουσιαζόταν ως πελάτης, και δρούσε σχεδόν κάθε ένα μήνα σε διάφορες ερημικές τοποθεσίες. Έπρεπε να περάσει αρκετό χρονικό διάστημα για να κινητοποιηθούν οι αστυνομικές αρχές, καθώς οι εκδιδόμενες φοβόντουσαν να το αναφέρουν. Η κατάσταση όμως άλλαξε όταν ανακαλύφθηκαν τυχαία τα τεμαχισμένα πτώματα ιερόδουλων. Χαρακτηριστική η περίπτωση ενός πτώματος που βρέθηκε σε περιοχή κοντά στα διόδια της Εθνικής οδού. Το συγκλονιστικότερο όλων ήταν πως ο δράστης είχε κόψει τις θηλές των μαστών του θύματος και είχε αφαιρέσει τα σπλάχνα του για να αποσυντεθεί πιο γρήγορα το σώμα. Σύμφωνα με την ιατροδικαστική εξέταση, ως αιτία θανάτου προσδιορίστηκε ο στραγγαλισμός, πράγμα που σημαίνει ότι η λυσσαλέα οργή του δολοφόνου δεν σταμάτησε ακόμη και μετά τον θάνατο του θύματος. Μετά τη σύλληψή του, οι αστυνομικοί ανέσυραν από το αρχείο μια παλαιότερη υπόθεση δολοφονίας, η οποία παρουσίαζε πολλές ομοιότητες με τον τρόπο δράσης που ακολούθησε ο Δαγκλής και την οποία ομολόγησε. Στην κατάθεση που έδωσε ενώπιον των αστυνομικών ισχυρίσθηκε πως διακατεχόταν από μια ακατανίκητη παρόρμηση να τις στραγγαλίσει πρώτα, γεγονός που αποκαλύπτει το modus operandi του.

Συγκεκριμένα δήλωσε: ***«Χωρίς να καταλαβαίνω πώς και γιατί, τα χέρια μου γλιστρούσαν και έφταναν στο λαιμό των γυναικών για να τις στραγγαλίσω»***[175]**.**

---

[173] Από την κατάθεση του Α. Δαγκλή στις αστυνομικές αρχές. Βλ.:http://eglima.wordpress.com/2007/04/29/daglis_2/.

[174] Βλ.: http://en.wikipedia.org/wiki/Antonis_Daglis.

[175] Από κατάθεση του Α. Δαγκλή στην Ασφάλεια Αττικής. Βλ.: http://eglima.wordpress.com/2007/04/21/daglis_1/.

Ο δικηγόρος υπεράσπισης, χαρακτήρισε τον πελάτη του ως ένα άτομο προβληματικό με έντονα κακή ψυχιατρική κατάσταση, το οποίο δεν μπορούσε να ελέγξει τις πράξεις του, μια άποψη που δεν βρήκαν σύμφωνους τους ψυχιάτρους. Οι τελευταίοι υποστήριξαν πως ο κατηγορούμενος δεν έπασχε από κάποια ψυχική νόσο αλλά μόνο από σεξουαλική διαστροφή, η οποία δεν υπάγεται στις νοσηρές διαταραχές των πνευματικών λειτουργιών. Κατά συνέπεια, δεν θα μπορούσε να έχει το ακαταλόγιστο. Η ηθική αναλγησία, η ιδιαίτερη σκληρότητα και η βαρβαρότητα που επέδειξε με τις πράξεις του τον καταδίκασαν σε 13 φορές ισόβια κάθειρξη. Τελικά, απαγχονίστηκε στο κελί της Ψυχιατρικής Πτέρυγας των Δικαστικών Φυλακών Κορυδαλλού όπου εκρατείτο.

Η συγκεκριμένη περίπτωση αφορά την κατεξοχήν τυπολογία του σεξουαλικού δράστη με σαδιστική συμπεριφορά και επιβεβαιώνει τα πορίσματα της έρευνας που αναφέραμε σε προηγούμενο κεφάλαιο, η οποία θέλει τους σαδιστές δολοφόνους να πραγματοποιούν ολόκληρη τελετουργία προκειμένου να αποτελειώσουν το θύμα τους και μάλιστα προτιμώντας **την «στενή» επαφή και μέθοδο δολοφονίας** του θύματος (στραγγαλισμός) προκειμένου να ικανοποιήσουν τις φαντασιώσεις τους[176].

Αναζητώντας τα αίτια των αποτρόπαιων πράξεών του, ενδεχομένως να ευθύνονται - ως έναν βαθμό - τα προβλήματα που ο ίδιος ο δράστης βίωνε στην παιδική του ηλικία. Οι ψυχολογικές θεωρίες περί «**μετατόπισης θυμού**» που αναλύσαμε σε προηγούμενο κεφάλαιο[177], φαίνεται να επιβεβαιώνονται στην περίπτωση του Δαγκλή. Ενδεικτικά, η κακοποίηση, οι ξυλοδαρμοί, ο θάνατος του πατέρα και τα τεράστια χρέη που άφησε πίσω του, η βραδινή εργασία της μητέρας του σε ύποπτα νυχτερινά μαγαζιά και η σεξουαλική επαφή της με έναν άγνωστο στην οποία ο Δαγκλής έγινε μάρτυρας άθελά του. Το μίσος, η οργή και το **αίσθημα εκδίκησης** για όλη αυτήν την κατάσταση που βίωσε, μετατοπίστηκε σε φρικιαστικές επιθέσεις εναντίον άγνωστων γυναικών. Μάλιστα, δεν θεωρούμε τυχαία την επιλογή των εκδιδόμενων ως θύματά του, καθώς οι φήμες που ήθελαν την μητέρα του να συνάπτει πολλές σχέσεις και η απροσδιόριστη εργασία της την νύχτα, παρέπεμπαν σε μια αμφιβόλου ηθικής μητέρα. Τον τεμαχισμό τον εξήγησε μέσα από το απύθμενο μίσος που ένιωθε για τις εκδιδόμενες γι' αυτό και επέλεγε να τις αφανίσει.

---

[176] Βλ. επ' αυτού την έρευνα των Chan & Heide (2008), στο Μέρος **Β**, υποκεφάλαιο **ii**: «Στάδια της μεθόδου σκιαγράφησης».

[177] Βλ. επ' αυτού στο Μέρος **Α**, υποκεφάλαιο **iv**: «Η σημασία της *Ματαίωσης* και του *Ναρκισσισμού* στη συμβολή της βίαιης συμπεριφοράς».

Γ. Norman Afzal Simons

«Ο Στραγγαλιστής του σιδηροδρομικού σταθμού»

Ο **Norman Afzal Simons**, κατάγεται από την Νότιο Αφρική και κατά το διάστημα 1986 – 1994, έχει διαπράξει 22 δολοφονίες, απαγωγές και βιασμούς ανηλίκων. Επέλεγε να απαγάγει τα θύματά του στα περίχωρα του σιδηροδρομικού σταθμού του Mittchell's Plain (ένα προάστιο της πόλης) και να τα στραγγαλίζει - αφού τα βιάσει παρά φύσιν - σε μια κοντινή ερημική περιοχή. Ο τρόπος δράσης του παραπέμπει σε εκείνον του «*Αντεροβγάλτη του Ροστόφ*», **Andrei Chicatilo**[178].

Η σύλληψή του οφείλεται στην συνεργασία της αστυνομίας του Γιοχάνεσμπουργκ με ειδικούς ανάλυσης στη σκιαγράφηση υπόπτων από το Πανεπιστήμιο της Πρετόριας. Το προφίλ του ήταν:

- **Άνδρας** και **μαύρος**, διότι στο Mittchell's Plain (προάστιο μαύρων) ένας λευκός δεν θα μπορούσε να προσελκύσει τα παιδιά χωρίς προηγουμένως να έχει τραβήξει την προσοχή των αστυνομικών αρχών.
- **Ηλικίας γύρω στα 30**, καθώς η δολοφονική παρόρμηση συνήθως εμφανίζεται στην ηλικία των 20 έως 25 ετών και αυτός είχε δολοφονήσει άτομα στο διάστημα των δέκα ετών.
- **Ομοφυλόφιλος** και αυτό συνάγεται από τον σοδομισμό στον οποίο υποβάλλει τα θύματά του, όπως επίσης αυτή η παρά φύσιν δραστηριότητά του αποκαλύπτει πως ο ίδιος έχει υποστεί ανάλογο σεξουαλικό τραύμα στην παιδική του ηλικία γι' αυτό και τα επαναλαμβάνει στα θύματά του, κάνοντας «αντιστροφή ρόλων».
- Η μέθοδος δολοφονίας που επιλέγει είναι ο στραγγαλισμός, διότι **είναι ένα βαθιά οργισμένο άτομο** και θέλει να χρησιμοποιήσει αυτόν τον «στενό» τρόπο επαφής για να νιώσει την ζωή του θύματος να χάνεται κάτω από την πίεση των δαχτύλων του.
- Αυτός ο άνδρας **δεν μένει μόνος** του, διότι αν ήταν εργένης θα πήγαινε τα θύματα σπίτι του.

---

[178] Βλ. επ' αυτού, Μέρος **Β**, Κεφάλαιο **iii**: «Ανάλυση προφίλ βάσει γεωγραφικών δεδομένων».

Επομένως, συνέστησαν στις αρχές να ψάξουν για κάποιον που μένει με τους γονείς του, αφού φυσιολογική ερωτική σχέση ήταν απίθανο να έχει και να συζεί με άλλον. Η αστυνομική έρευνα θα πρέπει να στραφεί σε ένα άτομο που εμπνέει εμπιστοσύνη στα παιδιά και τον ακολουθούν χωρίς κανέναν εξαναγκασμό. Θα μπορούσε να ασκεί το επάγγελμα του δασκάλου ή του αστυνομικού, ακόμη και να αποτελεί μέλος κάποιας φιλανθρωπικής οργάνωσης. Μάλιστα έχει σταθερό ωράριο εργασίας, αφού οι απαγωγές του σημειώθηκαν συγκεκριμένες ώρες της ημέρας[179].

Η δημοσιοποίηση του προφίλ του συντέλεσε στην αναγνώριση του υπόπτου από μια νοσοκόμα ενός ψυχιατρικού ιδρύματος, του οποίου ο *Simons* υπήρξε ασθενής. Το προφίλ του υπόπτου ταίριαξε άψογα με αυτό που σκιαγραφήθηκε: ο κακοποιός ήταν δάσκαλος και επρόκειτο να γίνει έφεδρος αστυνομικός, ήταν επίσης μέλος κάποιας θρησκευτικής οργάνωσης, ζούσε με τους γονείς του και ήταν υποδειγματικός πολίτης[180].

Ο λόγος που προέβη σε αυτή την ειδεχθή εγκληματική δραστηριότητα – σύμφωνα με την ομολογία του – ήταν το γεγονός πως ο ίδιος είχε πέσει θύμα βιασμού από τον μεγαλύτερο αδελφό του, στην ηλικία των 8 ετών. Ζούσε για χρόνια μέσα στην οργή, το μίσος και την σιωπή και συχνά «βασανιζόταν» από φωνές που τον διέταζαν να διαπράξει αυτού του είδους τις φρικαλεότητες. Καταδικάστηκε σε 35 χρόνια φυλάκισης[181].

---

[179] Pistorius, (2005), σελ. 84.
[180] Βλ.: http://www.focusmag.gr/articles/view-article.rx?oid=365801.
[181] Βλ.: http://en.wikipedia.org/wiki/Norman_Afzal_Simons.

Δ. Anders Behring Breivic

Τα διεθνή Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης τον χαρακτήρισαν ως «*Μακελάρη*». Δεν ανήκει στους κατά συρροή δολοφόνους αλλά στους μαζικούς. Η κύρια διαφορά έγκειται στο γεγονός ότι δεν υπαρχει χρονικό διάστημα εγκληματικής αδράνειας (cooling off period) μεταξύ των εγκλημάτων, και ότι επιλέγει να δολοφονήσει παραπάνω από ένα θύματα σε μία και μόνο επιθεση.

Στις 22 Ιουλίου 2011, ο 32χρονος Breivic, φτάνει στο νησί Ουτόγια της Νορβηγίας (Όσλο), σε μια κατασκήνωση νεολαίας του κυβερνώντος Εργατικού Κόμματος, για να προκαλέσει μια ασύλληπτη τραγωδία. Εκεί βρίσκονται 600 παιδιά ηλικίας 15-25 ετών. Σκοπός του ήταν να σκοτώσει όλους τους παρευρισκομένους. Σε λιγότερο από μία ώρα εκτέλεσε 69 παιδιά – όσοι κατάφεραν να ξεφύγουν από τα μανιώδη πυρά του το οφείλουν καθαρά στην τύχη. Πρόκειται για ένα πρωτοφανές μαζικό έγκλημα που συγκλόνισε τη διεθνή κοινή γνώμη.

Λίγο πριν μεταβεί στο νησί, τοποθέτησε έναν εκρηκτικό μηχανισμό τεράστιας ισχύος στα κυβερνητικά κτίρια στο κέντρο του Όσλο, προκαλώντας οκτώ θανάτους, τραυματισμούς και ανεπανόρθωτες ζημιές. Μάλιστα, λίγο πριν την έκρηξη, μια κάμερα κλειστού κυκλώματος κατέγραψε τον Μπρέιβικ σε εκείνο το σημείο πάνοπλο, φορώντας αστυνομική στολή[182]. Εχθροί του ήταν οι μουσουλμάνοι, οι υπέρμαχοι της πολυπολιτισμικότητας και όσοι ευθύνονται για την ισλαμοποίηση της Γηραιάς Ηπείρου. Ο ανηλεής και κτηνώδης τρόπος που επέλεξε για να εκτελέσει την αποστολή του ήταν ένδειξη της έμμονης ιδέας ότι πρέπει πάση θυσία να αφανίσει την εκκολαπτόμενη απειλή της ανθρωπότητας, δηλαδή τους εφήβους. Αυτό εξάλλου εξηγεί την παγωμένη έκφραση και την ψυχρότητα που επέδειξε η έκφραση του προσώπου του, όπως την περιέγραψαν οι διασωθέντες της κατασκήνωσης[183].

Ο Άντερς Μπέρινγκ Μπρέιβικ παρόλον που ομολόγησε την πράξη του, δεν θεώρησε τον εαυτό του ένοχο. Μάλιστα δεν προέβαλλε καμιά αντίσταση να συλληφθεί, αντιθέτως, ο ίδιος κάλεσε τις αστυνομικές αρχές και μέχρι σήμερα δεν έχει δείξει ίχνος μεταμέλειας. Ο ίδιος κατέθεσε πως ήταν καθήκον του να σώσει την

---

[182] Βλ.: http://en.wikipedia.org/wiki/Anders_Behring_Breivik.

[183] Από συνεντεύξεις των διασωθέντων στην εκπομπή «Εμπόλεμη Ζώνη», (23/10/2011). Παρουσιαστής: Σωτήρης Δανέζης. Κανάλι Mega.

χώρα του και την Δυτική Ευρώπη από την κουλτούρα του Μαρξισμού και την επικράτηση του Μουσουλμάνων.

Η Νορβηγία δεν είχε κανένα ιδιαίτερο ιστορικό εγκληματικότητας και δη τρομοκρατικών ενεργειών. Αντιθέτως, θεωρείται μια χώρα ανεκτική και ανοιχτή στην διαφορετικότητα. Αυτή της η ανεκτικότητα όμως τίθεται υπό νέα προβληματική ως προς την δικαστική διαδικασία, αφού στην χώρα αυτή δεν υπάρχει η ποινή της ισόβιας κάθειρξης, επομένως ο εν λόγω δράστης μπορεί να καταδικαστεί σε φυλάκιση από 21 έως 30 έτη.

Πολλοί αναρωτήθηκαν αν ο κατηγορούμενος είχε σώας τας φρένας και αν έπασχε από κάποια ψυχική διαταραχή. Ο βασικός προβληματισμός έγκειται στο γεγονός πως ο Breivic αναγνώρισε ότι οι πράξεις του ήταν ειδεχθείς, αλλά ήταν επίσης και απαραίτητες. Θεωρούσε αναγκαίο και μέρος ενός πολέμου το «λουτρό αίματος» που προκάλεσε. Εκείνος το έβλεπε σαν μια θυσία που έπρεπε να γίνει για να αποφευχθεί μεγαλύτερο κακό στην Ευρώπη. Οι δολοφονικές επιθέσεις στην κατασκήνωση αντανακλούν το «ολοκαύτωμα» του Εργατικού Κινήματος και την διάσωση της κοινωνίας από την μελλοντική κάλυψη των εφήβων σε θέσεις της πολιτικής εξουσίας.

Βασικό του **κίνητρο** ήταν να αφανίσει όσους θεωρούσε προδότες του έθνους του και που υπονόμευαν την επικράτηση της Ευρώπης έναντι των ισλαμικών κρατών. Αυτή η θεωρία συνομωσίας ήταν που πυροδότησε την απεχθή συμπεριφορά του, όπως επίσης η πεποίθησή του ότι η Ευρώπη είναι θύμα ενός επεκτατικού εχθρού.

Εξαιρετικό ενδιαφέρον παρουσίασε η άποψη του κλινικού ψυχολόγου *Σβεν Τόργκενσεν*, ο οποίος περιέγραψε τον Μπρέιβικ ως ένα άτομο **αλαζονικό,** με **ναρκισσιστική διαταραχή προσωπικότητας**, κάτι που διαφαίνεται από τον στόχο επίθεσής του, ο οποίος δεν ήταν ένα Τζαμί αλλά ένα κυβερνητικό κτίριο . Δεν ήθελε να τα βάλει με τους «μικρούς» αλλά με εκείνους που ανήκουν σε εξέχουσες πολιτικές θέσεις[184]. Επίσης, ο ναρκισσισμός του φαίνεται από την μεγάλη ιδέα που είχε για τον εαυτό του, ότι δηλαδή είναι ένα άτομο μοναδικό και ξεχωριστό. Σύμφωνα με τον ***Heinz Kohut*** (1977), τα ναρκισσιστικά άτομα, εξιδανικεύουν τόσο πολύ τον εαυτό τους, σε βαθμό να πιστεύουν ότι δικαιούνται να πράξουν όπως επιθυμούν, χωρίς να συμμερίζονται τις ανάγκες ή τα συναισθήματα των άλλων. Το αυτοαίσθημά τους

[184] Από την εκπομπή «Εμπόλεμη Ζώνη», (23/10/2011). Παρουσιαστής: Σωτήρης Δανέζης. Κανάλι Mega.

διαταράσσεται, και παρόλο που (ενίοτε) νιώθουν ανάξια και αδύναμα, τα ναρκισσιστικά άτομα στοχεύουν στην επιτυχία και τη δύναμη[185].

Σύμφωνα με την κατηγοριοποίηση των Holmes και Holmes, ανήκει στον τύπο του **«Ιεραπόστολου»** συνδυάζοντας παράλληλα κάποια στοιχεία και από τον τύπο του «**Οραματιστή**», καθώς κατακλυζόταν από ένα αυτοεπιβληθέν καθήκον: Να «σώσει» την χώρα του από την ολοένα και μεγαλύτερη απειλή της εδραίωσης του Ισλαμισμού. Όπως επίσης οραματιζόταν, ότι είναι ένας σύγχρονος σταυροφόρος με εκτελεστικό καθήκον την κήρυξη ενός πολέμου για την «σωτηρία» της Ευρώπης. Η ψύχραιμη στάση του, το αργό του βάδισμα δείχνουν έναν τύπο προσωπικότητας οργανωμένο ή **δομημένο με έλλειψη παρορμητισμού** (σύμφωνα με την τυπολογία του FBI). Όσον αφορά την νοητική του κατάσταση, η άποψη κλίνει προς το ότι δεν ήταν ψυχωσικός, αλλά μάλλον ένα **φανατικό άτομο** με έντονες ιδεοληψίες. Αξιοπρόσεκτη, τέλος είναι και η αναφορά του ψυχολόγου, στην συνέντευξη που έδωσε στην εκπομπή «*Εμπόλεμη Ζώνη*» περί σαδιστικών στοιχείων που υποθάλπουν την προσωπικότητα του Νορβηγού δράστη, όπως και τα στοιχεία **μεγαλομανίας** (τα οποία φάνηκαν από τον τρόπο που παρουσίασε τον εαυτό του στο μανιφέστο που εξέδωσε). Η απουσία μεταμέλειας, επιδεικνύει την άποψη που έχει για τον εαυτό του , ότι δηλαδή εκείνος έχει δει κάτι που οι άλλοι δεν είδαν και πως στο πέρασμα του χρόνου θα δικαιωθεί. Αυτό του δίνει την αίσθηση ότι είναι επίλεκτος.

Η μέθοδος σκιαγράφησης αποδείχθηκε αρκετά χρήσιμη στην περιγραφή της προσωπικότητας του Breivic, καθώς βλέπουμε ότι οι διάφορες ταξινομήσεις εγκληματιών που έχουν διατυπωθεί κατά καιρούς ανταποκρίνονται στα χαρακτηριστικά του, συνεπώς επιβεβαιώνεται εκ των υστέρων η χρησιμότητα της μεθόδου.

[185] Kohut, (1977), σελ. 92.

ΜΕΡΟΣ Γ

ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΔΙΛΗΜΜΑΤΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι

ΧΡΗΣΙΜΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΜΕΘΟΔΟΥ ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΣΗΣ

Η σκιαγράφηση προφίλ του δράστη, η οποία αφορά μια βοηθητική μέθοδο που χρησιμοποιείται από τους ερευνητές εγκλήματος για να συνάγουν συμπεράσματα ή να προβλέψουν τα συμπεριφορικά χαρακτηριστικά του εγκληματία, έχει υποστεί δριμύτατη κριτική και ενδεχομένως άδικα. Αυτό ίσως να οφείλεται στο γεγονός της αρχικής επιτυχίας της μεθόδου, η οποία δημιούργησε μεγάλες προσδοκίες στους ειδικούς, οι οποίες προσδοκίες στη συνέχεια διαψεύστηκαν πολλές φορές.. Όμως **το έγκλημα δεν λύνεται με μαγικό τρόπο**. Το έγκλημα επιλύεται έπειτα από σκληρή δουλειά, άρτιο επαγγελματισμό και επιδεξιότητα.Η μέθοδος σκιαγράφησης, όπως τόνισε ο *Turvey*, έχει πολλές προοπτικές να γίνει ουσιαστικό επάγγελμα και όχι απλώς μια δουλειά, η οποία απαρτίζεται από καλά εκπαιδευμένους ερευνητές. Κάτι τέτοιο όμως, προϋποθέτει στέρεα θεμέλια πάνω στις έρευνες, την μεθοδολογία, την εκπαίδευση και την κατάρτιση.[186]. Η σκιαγράφηση του εγκληματολογικού προφίλ του δράστη είναι **προϊόν άριστης επαγγελματικής συνεργασίας, εμπειρίας και επιστημονικών γνώσεων εγκληματολογίας, ψυχολογίας, κοινωνιολογίας και ψυχιατρικής, όπως επίσης και ικανότητα αναλυτικής και συνθετικής σκέψης.**

Έρευνα των *Trager, Brewster και Madison* (2001), σε 95 αστυνομικά τμήματα της Καναδά, έδειξε ότι η μέθοδος είναι χρήσιμη στην αστυνομική έρευνα, στις ανακριτικές διαδικασίες των υπόπτων φόνου και βιασμού, καθώς και ένας πολύ δυνατός οδηγός στην εγκληματολογική έρευνα, ακόμη και αν δεν μπορεί να συνεισφέρει σημαντικά στον εντοπισμό των υπόπτων.

Τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης δεν δημιουργούν (μόνον) την εντύπωση ότι οι ειδικοί δουλεύουν με την διαίσθηση, αλλά και ότι διαθέτουν εξαιρετικά εργαστήρια τα οποία είναι ανύπαρκτα. Επομένως, τα περί διαίσθησης ισχύουν κατά ένα μέρος.

---

[186] Turvey, (1999), σελ. 1532.

Η σκιαγράφηση μπορεί να μην είναι πρόληψη, αλλά αποτελεί μια τεχνική που μπορεί να βοηθήσει στην **μείωση του χρόνου** που απαιτείται για τον εντοπισμό ενός δράστη και την εύρεση αποτελεσματικότερων οδών για την σύλληψή του. Έπειτα, η σκιαγράφηση, τόσο του ψυχολογικού όσο και του γεωγραφικού προφίλ, συμβάλλει σημαντικά στην **πρόληψη και την μείωση των εγκλημάτων** αφού μπορεί να κάνει εκτίμηση για τις περιοχές με το μεγαλύτερο κίνδυνο, επομένως να ληφθούν μέτρα που δυσκολεύουν την προσβολή των στόχων.

Επιπροσθέτως, η μέθοδος αυτή μπορεί να προσφέρει πολλά στο σύστημα απονομής της Δικαιοσύνης, ακόμη και με έναν έμμεσο και διακριτικό τρόπο. Οι δυνατότητές της είναι τέτοιες που θα πρέπει να αποκτήσει πιο ενεργό ρόλο στην ποινική διαδικασία. Και αυτό πράγματι συμβαίνει τα τελευταία χρόνια. Οι κατευθυντήριες γραμμές που δίνουν οι ειδικοί ερευνητές στις δικαστικές αποφάσεις προέρχονται πλέον από τεκμηριωμένες και καλά θεμελιωμένες έρευνες σχετικά με τα πρότυπα εγκληματικής δραστηριότητας του κατηγορούμενου και της προσωπικότητάς του, ενώ ταυτόχρονα φροντίζουν να πληροφορούν και για τους περιορισμούς που ενέχει η εκάστοτε έρευνά τους.

Οι δικαστικές αρχές θα πρέπει να λαμβάνουν σοβαρά υπόψη την ψυχολογική «αποκωδικοποίηση» του υπόπτου από τους ερευνητές για τον λόγο του ότι πρόκειται, αν μη τι άλλο, για μια ερευνητική διαδικασία και επιστημονική αξιολόγηση, που μια δικαστική ετυμηγορία δεν είναι σε θέση να προσφέρει. Σύμφωνα με την *Donna Youngs*, *Οι νομικές ετυμηγορίες δεν εκφράζουν μαθηματικές σταθμίσεις των αποδεικτικών στοιχείων αλλά περισσότερο τις απόψεις της κοινής γνώμης*[187]. Για τους παραπάνω λόγους, η ανάγκη συμμετοχής των ειδικών ερευνητών σκιαγράφησης στις δικαστικές διαδικασίες λήψης απόφασης (decision – making) θεωρείται επιτακτική.

Οι *Andreas Mokros* και *Laurence Alison*[188](2002), έγραψαν ότι η μέθοδος σκιαγράφησης μπορεί να αποδείξει την χρησιμότητά της όταν συντρέξουν οι εξής προϋποθέσεις: **1)** οι δράστες να επιδεικνύουν μια **σταθερή και συνεχόμενη συμπεριφορά** στον τρόπο με τον οποίο διαπράττουν το έγκλημά τους, διότι αυτή τους διαφοροποιεί από άλλους δράστες, και **2)** να υπάρχει κάποια **ομοιότητα**

[187] Youngs, (2009), σελ. 7-8.
[188] Alison & Goodwill, (2007), σελ. 826-827.

διάπραξης (*Homology assumption*), με την έννοια ότι οι δράστες που επιλέγουν τον ίδιο τρόπο να διαπράξουν το αδίκημά τους, μοιράζονται όμοια χαρακτηριστικά προσωπικότητας. Αυτή η ομοιότητα – ομολογία, υποδηλώνει μια αιτιώδη σχέση ανάμεσα στη μέθοδο εργασίας (όπως αυτή φαίνεται από την σκηνή του εγκλήματος) και στα αντίστοιχα συμπεριφορικά και δημογραφικά χαρακτηριστικά των εγκληματιών (ηλικία, φύλο, επάγγελμα κ.λπ.).

Ακόμη πιο πρόσφατη έρευνα των *Torres, Boccaccini* και *Miller's* (2006), η οποία μελέτησε 92 δικαστικούς ψυχιάτρους και κλινικούς αναλυτές, έδειξε ότι στο 86% αυτών πιστεύουν ότι η μέθοδος σκιαγράφησης καθίσταται εξαιρετικά χρήσιμη στη δουλειά τους. Παρομοίως, ο *Copson* (1995), διαπίστωσε ότι το 82,6 % του δείγματος 184 αστυνομικών αρχών στο Ηνωμένο Βασίλειο επικροτούν την τεχνική σκιαγράφησης, εφόσον την θεωρούν λειτουργικά χρήσιμη, ενώ το 92,4% θα την χρησιμοποιούσε ξανά στο μέλλον[189].

Έρευνα των *Snook και των συνεργατών του*[190] (2007), σε δείγμα 51 αστυνομικών με μέσο όρο εμπειρίας 22 χρόνια στο αστυνομικό σώμα της *Έφιππης Βασιλικής Αστυνομίας του Καναδά*, έδειξε ότι η πλειοψηφία αυτών πιστεύουν στην χρήσιμη καθοδήγηση που μπορεί να δώσει η μέθοδος σκιαγράφησης του εγκληματικού προφίλ του υπόπτου. Όσοι από τους αστυνομικούς εφάρμοσαν τη μέθοδο στο παρελθόν, υποστήριξαν ότι η σκιαγράφηση απεδείχθη εύστοχη και πολύ βοηθητική στο έργο τους. Μάλιστα, παραδέχτηκαν ότι οι ειδικοί σκιαγράφησης μπορούν να κάνουν πολύ ακριβείς προβλέψεις για την προσωπικότητα ενός δράστη και ότι διαθέτουν τέτοια διορατικότητα για τον «εγκληματικό νου» που ένας αστυνομικός δεν διαθέτει. Στα μόνα σημεία που εξέφρασαν τον σκεπτικισμό τους είναι ότι η τεχνική ενδεχομένως να μην ενδείκνυται για όλες τις κατηγορίες εγκλημάτων, καθώς και ότι σε κάποιες υποθέσεις ενέχει ο κίνδυνος να αποπροσανατολίσουν την έρευνα ή να την οδηγήσουν σε λάθος κατεύθυνση. Αυτό που ξεχώρισε την παραπάνω έρευνα, είναι η πεποίθηση του μεγαλύτερου ποσοστού των αστυνομικών που ρωτήθηκαν, ότι πρέπει **να γίνεται χρήση όλων των τεχνικών που έχουν στη διάθεσή τους οι ειδικοί, ανεξαρτήτως εάν τελικά θα αποδειχθεί χρήσιμη η συνεισφορά τους στην έρευνα.** Για τον λόγο αυτόν, είτε είναι μεθοδολογικά έγκυρη είτε όχι, η μέθοδος σκιαγράφησης θα πρέπει να λαμβάνεται σοβαρά υπόψη. Τα τελευταία χρόνια η εν

[189] Snook, Cullen, Bennell, Taylor & Gendreau, (2008), σελ. 1257.
[190] Snook, B., Taylor & Bennell, (2007), σελ. 4-5.

λόγω μέθοδος αποκτά όλο και μεγαλύτερη δυναμική στην εξιχνίαση των εγκλημάτων και η θεωρητική και εμπειρική της βάση στηρίζεται σε ολοένα και πιο στέρεα θεμέλια. Χρειάζεται ωστόσο μεγαλύτερη προσπάθεια και ανοιχτή προσέγγιση[191].

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙ

ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΜΕΘΟΔΟΥ ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΣΗΣ

Η σκιαγράφηση του ψυχολογικού προφίλ δεν ενδείκνυται για όλες τις κατηγορίες εγκλημάτων. Περισσότερο αποτελεσματική είναι σε περιπτώσεις διάπραξης εγκλημάτων με σεξουαλικά κίνητρα, σε περιπτώσεις εμπρησμών, σε τελετουργικές συμπεριφορές εκσπλαχνισμού, και γενικά σε εκείνες τις περιπτώσεις όπου οι συμπεριφορές των υπόπτων αποκαλύπτουν σημαντικές λεπτομέρειες για τους εαυτούς τους. Αντιθέτως, σε περιπτώσεις ληστειών συνδυασμένων με φόνο, φερ' ειπείν, η μέθοδος δεν μπορεί να προσφέρει πολλά αφού η προσωπικότητα του υπόπτου δεν αποκαλύπτεται οπωσδήποτε στη σκηνή του εγκλήματος. Αντίστοιχα, στα εγκλήματα που τελούνται υπό την επήρεια ναρκωτικών ουσιών, αφού αλλοιώνεται η πραγματική προσωπικότητα του δράστη[192].

Οι ειδικοί της εγκληματολογικής ψυχολογίας, επιχείρησαν να αξιολογήσουν την επιστημονική εγκυρότητα της μεθόδου σκιαγράφησης. Οι κριτικές αφορούν **1)** στο γεγονός ότι οι ειδικοί πράκτορες του FBI δεν είναι ψυχολόγοι, και **2)** στην άποψη ότι τα δημογραφικά χαρακτηριστικά δεν μπορούν να προβλεφθούν από συγκεκριμένα δείγματα συμπεριφοράς, τα οποία συμβαίνουν σε βραχυπρόθεσμες και τραυματικές καταστάσεις. Για τον λόγο αυτό πρότειναν τέτοιες μέθοδοι να χρησιμοποιούνται με μεγάλη προσοχή στις έρευνες και αν επαληθεύεται η αξιοπιστία τους πριν αξιοποιηθούν στο δικαστήριο[193].

Η έρευνα των *Bateman* και *Salfati* (2007), δεν βρήκε σημαντικά ποσοστά εμφάνισης σταθερής συμπεριφοράς κατά την διάπραξη κατά συρροή δολοφονιών, γεγονός που κρούει τον κώδωνα του κινδύνου στους ειδικούς σκιαγράφησης που χρησιμοποιούν κατά κόρον αυτήν τη μέθοδο[194].Οι *Alison* και οι συνεργάτες του (2002),

---

[191] Muller, (2000), σελ. 262.
[192] McCann, (1992), σελ. 473.
[193] Turvey, (1999), σελ. 1554.
[194] Snook, Cullen, Bennell, Taylor & Gendreau, (2008), σελ. 1261.

αμφισβήτησαν την άποψη ότι οι ειδικοί μπορούν να προβλέψουν τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας από τις ενέργειες που πραγματοποιούνται στον τόπο του εγκλήματος, διότι οι συνθήκες δεν παραμένουν αμετάβλητες αλλά αλλάζουν κάθε φορά, επομένως δεν μπορούμε να μιλάμε για σταθερότητα συμπεριφοράς. Για τον λόγο αυτόν, ισχυρίσθηκαν ότι η πρόβλεψη της προσωπικότητας του κακοποιού δεν μπορεί να στηριχτεί και μόνο στην τεχνική σκιαγράφησης εφόσον είναι πολύ δύσκολο να προσδιοριστεί η προσωπικότητά του.[195]

Η Ερευνητική Ψυχολογία, υποστηρίζει ότι αν μπορούμε με ακρίβεια να προσδιορίσουμε την συμπεριφορά κάποιου που διέπραξε ένα έγκλημα, τότε μπορούμε να δούμε αν τα εγκλήματα συνδέονται μεταξύ τους, αν δηλαδή διαπράχθηκαν από το ίδιο το άτομο. Γενικότερα μπορεί να παράσχει πολύτιμες πληροφορίες για αυτό το άτομο (πού ζει και εργάζεται, τα δημογραφικά χαρακτηριστικά του κ.λπ.), πληροφορίες δηλαδή χρήσιμες στην αστυνομική έρευνα. Ο βασικός προβληματισμός όμως έγκειται στο ερώτημα εάν αυτές οι πληροφορίες που συλλέγονται, μπορούν με βεβαιότητα να απαντήσουν ή να προβλέψουν συμπεριφορές που αφορούν στο έγκλημα. Αποσαφηνίζοντας τον όρο *«Διαταραχές Προσωπικότητας»,* εννοούμε εκείνο το σύστημα ταξινόμησης που χρησιμοποιεί τα διαγνωστικά κριτήρια ψυχικών διαταραχών και την κατηγοριοποίηση αυτών των ατόμων που τα πληρούν. Ο όρος αναφέρθηκε για πρώτη φορά στο *Διαγνωστικό και Στατιστικό Εγχειρίδιο των Ψυχικών Διαταραχών*[196] *(Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders / DSM), το οποίο* περιλαμβάνει το άγχος, την κατάθλιψη, την ψύχωση, τον έλεγχο των παρορμήσεων και τις αναπτυξιακές διαταραχές. Το Εγχειρίδιο αυτό όμως, έχει αρκετές κατηγορίες και υποκατηγορίες των διαταραχών, τα όρια των οποίων είναι συγκεχυμένα και ανεπαρκώς προσδιορισμένα. Για παράδειγμα τα όρια νοσηρότητας της σχιζοτυπικής διαταραχής προσωπικότητας και της αποφευκτικής ή η απουσία από το σύστημα ταξινόμησης της σαδιστικής διαταραχής προσωπικότητας έως αποτέλεσμα απουσίας συγκεκριμένων συμπτωμάτων που θα μπορούσαν να την χαρακτηρίσουν. Συνεπώς, η διάγνωση των διαταραχών της προσωπικότητας από τους ειδικούς ψυχολόγους και ψυχιάτρους δεν εξασφαλίζει πάντα εγκυρότητα και αξιοπιστία.

---

[195] Yokota, Fujita, Watanabe, Yoshimoto & Wachi, (2007), σελ. 842.
[196] Duff & Kinderman, (2008), σελ. 48.

Κατά συνέπεια, ακόμη και οι δράστες, οι οποίοι ανήκουν σε ορισμένες τυπολογίες και παρουσιάζουν μια προβλεπόμενη συμπεριφορά, δεν παρέχουν απόλυτη βεβαιότητα στους ειδικούς σκιαγράφησης προφίλ για τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητάς τους. Η συμπεριφορά καθορίζεται από πληθώρα παραγόντων, μη προβλέψιμων και ίσως κάποιες φορές ανεξήγητων, επομένως καμιά κατηγοριοποίηση δεν είναι αρκετή για να προβλέψει την ανθρώπινη συμπεριφορά με βεβαιότητα[197]. Με μεγάλο σκεπτικισμό αντιμετωπίζουν την μέθοδο και όσοι διατυπώνουν πως πρόκειται για μια λύση έσχατης ανάγκης, όταν οι διαθέσιμες πληροφορίες για το έγκλημα είναι περιορισμένες. Σύμφωνα με αυτούς, η σκιαγράφηση είναι μια απλοϊκή - παρόμοια με την αστρολογία ή την χειρομαντεία τεχνική, που διόλου σχέση έχει με την αμιγή επιστημονική έρευνα. Άποψή τους είναι, ότι οι αναλύσεις των ειδικών σκιαγράφησης βασίζονται περισσότερο σε αναπόδεικτες και υποκειμενικές πεποιθήσεις πού ήδη έχουν (προκαταλήψεις) για τους εγκληματίες, παρά σε επιστημονικά αποδεδειγμένα γεγονότα.

Σύμφωνα με τους επικριτές της μεθόδου, στη δημιουργία εσφαλμένης εικόνας για τις δυνατότητες των τεχνικών σκιαγράφησης, έχουν συμβάλει οι αμερικανικές σειρές. Για παράδειγμα, η δημοτικότητα των προγραμμάτων της τηλεόρασης όπως το *CSI* ή το *Criminal Minds,* έχει οδηγήσει την κοινή γνώμη να πιστεύει ότι οι επαγγελματίες σκιαγράφησης είναι υπέρ-ήρωες και οι τεχνικές τους είναι αλάνθαστες[198]. Έτσι, συντηρούνται παράλληλα και τα στερεότυπα για το έγκλημα, τα οποία επιδρούν τόσο ισχυρά στη διαμόρφωση τιμωρητικών στάσεων και αντιλήψεων που τείνουν να εκλαμβάνουν τον εγκληματία ως «τον άλλον, τον ξένο, τον ψυχικά διαταραγμένο, τον ουσιοεξαρτημένο»[199]. Κατά συνέπεια ενισχύεται το «σύνδρομο της αγέλης», δηλαδή ότι εφόσον η πελιοψηφία πιστεύει ότι κάτι είναι αλήθεια, τότε σίγουρα κάτι πρέπει να είναι αλήθεια (Λατινική ρήση: *Argumentum ad populum*).

Σε κάποιες περιπτώσεις, η μέθοδος αποδεικνύεται ακριβής και εύστοχη εκ των υστέρων, αφού έχει διαλευκανθεί η υπόθεση, οπότε δεν είναι χρήσιμη στην αστυνομική έρευνα. Κάποιες άλλες φορές, καταλήγει σε λανθασμένα προφίλ, με αποτέλεσμα να κατηγορούνται ή και να καταδικάζονται αθώοι. Ενδεικτική περίπτωση ήταν αυτή του ***Richard Juel,*** ενός φύλακα ασφαλείας, ο οποίος ανέφερε την

---

[197] Duff & Kinderman, (2008), σελ. 46-50.
[198] Flagel & Gendreau, (2008), σελ. 1357.
[199] Ζαραφωνίτου, (2008), σελ. 52-54.

ανακάλυψη μιας βόμβας στους Ολυμπιακούς Αγώνες της Ατλάντα (1996). Τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης ανέφεραν πως οι ειδικοί του *FBI* θεωρούσαν τον *Juel* ως τον κύριο ύποπτο, κάτι που απεδείχθη αναληθές[200]. Επίσης, η καταδίκη του ***Jeffrey Descovic*** για την δολοφονία μιας μαθήτριας Λυκείου, σε 16 χρόνια κάθειρξη, ήταν αποτέλεσμα λανθασμένου προφίλ από τους ειδικούς σκιαγράφησης, παρότι η ανάλυση δείγματος DNA (από ίχνη αίματος και σπέρματος) δεν ταυτοποιήθηκαν με τα ίχνη που βρέθηκαν στην κοπέλα. Για όλες αυτές τις περιπτώσεις προφίλ που έχουν σκιαγραφηθεί, οι *Leo* και *Drizin* (2010), τόνισαν ότι: «***η αποτυχία απονομής της Δικαιοσύνης οφείλεται ακριβώς στον μύθο ότι καλά εκπαιδευμένοι πράκτορες μπορούν να σχηματίσουν λεπτομερές και ακριβές προφίλ του υπόπτου.***[201]

Τέλος, οι πιο μετριοπαθείς, ισχυρίζονται πως το μονοπώλιο της μεθόδου σκιαγράφησης το έχει το FBI, το οποίο αρνείται να μοιραστεί οποιαδήποτε πληροφορία, συνεπώς δεν είναι δυνατόν να αποδειχθεί ότι είναι ένα αξιόπιστο εργαλείο[202].

[200] Devery, (2010), σελ. 404.
[201] Βλ. ό. π., (2010), σελ. 405.
[202] Flagel & Gendreau, (2008), σελ. 1357.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ

Η ΣΚΙΑΓΡΑΦΗΣΗ ΤΟΥ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΥ ΠΡΟΦΙΛ ΤΟΥ ΥΠΟΠΤΟΥ: ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΑΠΟΔΕΙΞΗ Ή «ΚΟΙΝΗ ΛΟΓΙΚΗ» ;

Αρκετοί συγγραφείς υποστηρίζουν ότι εφόσον η μέθοδος σκιαγράφησης στερείται επιστημονικής απόδειξης και εμπειρικής επάρκειας, δημιουργεί μάλλον μια απατηλή πεποίθηση πρόγνωσης της εγκληματικής συμπεριφοράς και αποτελεί μια «ψευδοεπιστήμη»[203]. Συγκεκριμένα, η κριτική αφορά:

1) Στην **κατηγοριοποίηση των εγκληματιών** με βάση το αδίκημά τους. Η κύρια ένστασή τους συνίσταται κυρίως στην ιδέα πως μια απλή ταξινόμηση «δομημένων και αποδομημένων» προσωπικοτήτων δεν επαρκεί για να αποκαλύψει και άλλες υποκατηγορίες που εμπεριέχονται σε αυτήν την τυπολογία. Αντίστοιχα, και η τυπολογία την οποία υιοθέτησε ο Keppel για τους «έχοντες ανάγκη απόκτησης δύναμης» βιαστές κατέρρευσε κάτω από τον εμπειρικό έλεγχο[204].
2) Στις **ξεπερασμένες θεωρίες προσωπικότητας** που χρησιμοποιεί η μέθοδος και οι οποίες στερούνται επιστημονικής απόδειξης. Σύμφωνα με αυτήν την κριτική, η τεχνική σκιαγράφησης παραβλέπει τους περιστασιακούς παράγοντες και τις εκάστοτε περιβαλλοντικές συνθήκες, οι οποίες μπορούν να επιδράσουν σε μεγαλύτερο βαθμό από τα πάγια χαρακτηριστικά της προσωπικότητας των κακοποιών, τα οποία χαρακτηριστικά προϋποθέτουν μια σταθερή συμπεριφορά, τόσο κατά την διάπραξη του εγκλήματος όσο και στην καθημερινή ζωή τους. Για παράδειγμα, στην μελέτη των ***Bennell*** και ***Canter*** (2002) για τις κατά συρροή διαρρήξεις, παρατηρήθηκε μικρή σταθερότητα της συμπεριφοράς ως προς τα κλεμμένα αντικείμενα και τις μεθόδους εισόδου στον εκάστοτε χώρο (δύο τομείς που εξαρτώνται πολύ από τους περιστασιακούς παράγοντες)[205]. Με άλλα λόγια, η έρευνα έδειξε ότι οι κατά συρροή κακοποιοί δεν ακολουθούν πάντα την ίδια μέθοδο εργασίας για να παραβιάσουν έναν χώρο, ούτε επιλέγουν να κλέψουν τα ίδια

---

[203] Όπως την όρισε ο Noam Chomsky (1969), εκείνη την απεγνωσμένη απόπειρα των κοινωνικών επιστημών και των επιστημών της συμπεριφοράς να μιμηθούν τα επιφανειακά χαρακτηριστικά επιστημών που πράγματι διαθέτουν σημαντικό νοητικό περιεχόμενο.

[204] Snook, Cullen, Bennell, Taylor & Gendreau, (2008), σελ. 1259-1260.

[205] Bennell & Canter, (2002), σελ. 158.

αντικείμενα κάθε φορά. Ο τρόπος εισβολής στο χώρο και τα αντικείμενα που κλέβουν καθορίζονται από τις εκάστοτε συνθήκες.

3) Στο γεγονός πως **οι προβλέψεις που γίνονται από τους ειδικούς αναλυτές δεν εξασφαλίζουν μεγαλύτερη ακρίβεια από αυτές της κοινής γνώμης.** Έρευνα των ***Snook*** και της ομάδας του[206] (2007), μέτρησε την ακρίβεια των προβλέψεων των ειδικών αναλυτών σε σύγκριση με αυτήν των μη ειδικών (φοιτητών και ψυχολόγων). Τα αποτελέσματά της έδειξαν ότι πρόβλεψη της συμπεριφοράς των δραστών από τους φοιτητές ήταν πολύ πιο εύστοχη από αυτή των εμπειρογνωμόνων. Η ανάλυση αφορούσε το κοινωνικό ιστορικό των δραστών, τις συνήθειές τους, την γνωστική τους ικανότητα και την εν γένει παραβατική τους δραστηριότητα. Αυτό ενδεχομένως να υποδηλώνει πως δεν χρειάζονται εξειδικευμένες γνώσεις για να εξάγει κάποιος συμπεράσματα σχετικά με τις ιδιαιτερότητες του εγκλήματος. Με άλλα λόγια, δεν υπάρχει κάποια αναγκαία επιστημονική απόδειξη ότι οι ειδικοί ανάλυσης υπερτερούν επί της ανάλυσης της κοινής γνώμης.

Οι επικριτές της μεθόδου σκιαγράφησης υποστηρίζουν ότι η επιτυχία εξιχνίασης κάποιων εγκλημάτων από τους ειδικούς οφείλεται στην υπερεκτίμηση των ικανοτήτων τους. Επί παραδείγματι, η εξακρίβωση της ταυτότητας του **«Τρελού Βομβιστή» *George Metesky*** (1968), οφείλεται στην σκιαγράφηση που έκανε ο ψυχίατρος *James Brussel*. Ο *Metesky* εμφανιζόταν κατά περιόδους για διάστημα 16 ετών, τοποθετώντας αυτοσχέδιους εκρηκτικούς μηχανισμούς σε διάφορα κτίρια της Νέας Υόρκης, στέλνοντας, παράλληλα, επιστολές στις εφημερίδες και στην αστυνομία. Ο Brussel, μεταξύ άλλων, προέβλεψε ότι ο ύποπτος θα πρέπει να είναι ένας κανονικός άνθρωπος, εσωστρεφής, όχι όμως αντικοινωνικός. Επίσης, θα πρέπει να είναι επηρμένος όσον αφορά τις μηχανικές του δεξιότητες, να περιφρονεί τους άλλους ανθρώπους και μπορεί να γίνει έξω φρενών στη δουλειά εάν κάποιος τον κριτικάρει. Επιπλέον, ο ψυχίατρος είπε στην αστυνομία πως επρόκειτο για έναν καλοστεκούμενο και περιποιημένο εμφανισιακά άντρα. Ήταν ανύπαντρος, πιθανότατα ζούσε με μια μεγαλύτερη γυναίκα, και φορούσε σταυρωτά σακάκια, κουμπωμένα έως πάνω. Όταν η αστυνομία δημοσίευε αυτό το προφίλ στα μέσα ενημέρωσης, συλλέχθησαν στοιχεία που υποδείκνυαν τον Metesky ως τον βασικό

[206] Snook, Eastwood, Gendreau, Goggin & Cullen, (2007), σελ. 437-453.

ύποπτο. Η κριτική των συγγραφέων έγκειται στην πεποίθηση πως ο Metesky ήταν ενήμερος από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης για την σκιαγράφηση που του είχε γίνει, επομένως συνειδητά ή ασυνείδητα να προσάρμοσε την συμπεριφορά του με βάση τα όσα είχε ενημερωθεί για τον εαυτό του[207].

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV

ΤΑ ΟΡΙΑ ΤΗΣ ΜΕΘΟΔΟΥ: ΜΕΤΑΞΥ ΘΕΤΙΚΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΕΜΠΕΙΡΙΣΜΟΥ;

Τόσο οι θεωρητικές όσο και οι εμπειρικές προσεγγίσεις της εγκληματολογίας αντανακλούν τα εκάστοτε επιστημονικά ρεύματα και τις τάσεις της εποχής, οι οποίες τάσεις δεν δύναται να μένουν ανεπηρέαστες από την δεδομένη χρονική περίοδο που αυτή λαμβάνει χώρα. Η εμφάνιση του θετικισμού από τον 19ο αιώνα, και που συνίσταται στην εφαρμογή επιστημονικών μεθόδων των φυσικών επιστημών στις κοινωνικές επιστήμες, φαίνεται να άσκησε μεγάλη επιρροή στην περαιτέρω εξέλιξη της εγκληματολογίας. Η ελεύθερη θέληση του κλασικισμού αντικαταστάθηκε από τον βιολογικό, κοινωνικό και ψυχικό καθορισμό και οι ανθρώπινοι νόμοι από τους επιστημονικούς.

Η συλλογή δεδομένων για την επιβεβαίωση ή διάψευση των υποθέσεων μέσα από μια διαδικασία μεθοδολογικά έγκυρη[208], αποτελούσε τον κύριο άξονα γύρω από τον οποίο πραγματοποιείτο η μελέτη του εγκλήματος. Από την οπτική του θετικισμού, το έγκλημα καθορίζεται από κάποια γενετική, ψυχολογική ή κοινωνική ανωμαλία και πρέπει να μελετάται με την χρήση κλινικών και στατιστικών μεθόδων. Σκοπός επομένως, είναι να εντοπιστούν οι αιτίες της εγκληματικής πράξης, που όπως διατείνονται οι θετικιστές, βρίσκονται είτε στο ίδιο το άτομο είτε στους οικονομικούς και κοινωνικούς παράγοντες (για παράδειγμα η τιμωρία του παιδιού)[209].

Με την μέθοδο του θετικισμού, τα φαινόμενα επεξηγούνται με την παρατήρηση, την μέτρηση, την ανάλυση των επιμέρους πραγματικών φαινομένων και το πείραμα[210]. Απώτερος στόχος είναι να γίνει διασύνδεση ανάμεσα στις αιτίες και τα αποτελέσματα, καθώς και σύνθεση των τυποκρατικών μοντέλων σκέψης.

---

[207] Snook, Cullen, Bennell, Taylor & Gendreau, (2008), σελ. 1264.
[208] Ζαραφωνίτου, (2005), σελ. 12.
[209] Λάζος, 2007), σελ. 28.
[210] Λαμπροπούλου, (1994), σελ. 147–148.

Συγκεκριμένα, οι εγκληματολόγοι αναζητούν τους βιολογικούς, ψυχολογικούς, κοινωνιολογικούς παράγοντες προκειμένου να κατανοήσουν τις παραβατικές συμπεριφορές. Οι ειδικοί εστίασαν στις βιολογικές και ψυχολογικές αδυναμίες των παραβατών με συνέπεια να γίνεται λόγος για ιδιάζουσες ατομικές περιπτώσεις που μόνο η αποκατάσταση ή ο αποκλεισμός αυτών θα επιφέρει θετικά αποτελέσματα στην κοινωνία.

Η ιδέα του «γεννημένου εγκληματία» του Lombroso, είχε ως δόγμα την βιολογική κατωτερότητα και ψυχολογική διαταραχή του εγκληματία (ντετερμινισμός), με στόχο να τον περιορίσει (αν όχι να τον αποβάλει) από το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο[211]. Ανάλογη ήταν και η κοινωνική αιτιοκρατία, η οποία εντόπιζε την δυσλειτουργική υπόσταση του παραβάτη στις κοινωνικές και πολιτισμικές μεταβλητές, μέσα από το κλειστό δίπολο αιτίου και αιτιατού[212].

Ωστόσο, την δεκαετία του 1960 μετατοπίζεται το ερευνητικό ενδιαφέρον της Εγκληματολογίας από τον δράστη και την συμπεριφορά του στους επίσημους φορείς κοινωνικού ελέγχου και τις συνέπειες της επίσημης και ανεπίσημης κοινωνικής αντίδρασης (*θεωρία της ετικέτας*), αλλάζοντας την έως τότε αυστηρή οπτική του θετικισμού (**αλλαγή Παραδείγματος** - Paradigm)[213]. Επίσης παρατηρήθηκε και μια στροφή ενδιαφέροντος από την τιμωρία του δράστη στον συμβιβασμό και τη συμφιλίωση με το θύμα[214]. Το θετικιστικό μοντέλο κλονίστηκε, διότι, μεταξύ άλλων, υπερεκτίμησε την ανθρώπινη δράση και αγνόησε την ύπαρξη αντιτιθέμενων συστημάτων αξιών και πολιτισμικών συγκρούσεων σε μια κοινωνία.

Εντούτοις, από τις δεκαετίες του 1980 και μετά, παρατηρούμε την αναβίωση του θετικιστικού μοντέλου στην ερμηνεία της εγκληματικής συμπεριφοράς. Η ιδιότυπη μελέτη περίπτωσης του εγκληματία γίνεται ξανά το επίκεντρο όλης της προβληματικής. Η χρήση της συγκεκριμένης επιστημονικής μεθόδου υπερισχύει της εικασίας, αλλά διόλου δεν εξασφαλίζει την αποκάλυψη της αλήθειας, αφού μπορεί να προβεί σε ακατάλληλες μετρήσεις για έλεγχο και ανακριβείς υποθέσεις, συνεπώς σε άστοχα συμπεράσματα[215].

---

[211] Απειρανθίτου κ.ά., (2006), σελ. 37.
[212] Λαμπροπούλου, (1994), σελ. 147–148.
[213] Όπως ορίζεται από τους Kuhn & Feyerabend, βλ. επ' αυτού Κουζέλη, (1997), σελ. 86.
[214] Λαμπροπούλου, (1999), σελ. 37.
[215] Απειρανθίτου κ. ά., (2006), σελ. 40-43.

Η χάραξη της αντεγκληματικής πολιτικής εδράζεται και πάλι στα αναλλοίωτα χαρακτηριστικά του παραβάτη και την βιολογικά καθορισμένη επικινδυνότητά του – πεποίθηση που παραπέμπει όχι μόνο στην αταβιστική άποψη του Lombroso για τον «εκ γενετής εγκληματία» αλλά και στην **«αταβιστική» προσέγγιση των επιστημών**, με την έννοια ότι παλινδρομούν σε παλαιότερες και αναχρονιστικές προσεγγίσεις που πιστεύαμε ότι τις είχαμε αφήσει στο παρελθόν.

Βέβαια, αυτός ο **νεοθετικισμός** δεν αποκλείει και την ελεύθερη βούληση, ότι δηλαδή οι δράστες επιλέγουν να αγνοούν τα συναισθήματα των άλλων. Όμως, ο ντετερμινισμός σε κάποιες περιπτώσεις, είναι τόσος ισχυρός ώστε να υπονομεύει κάθε προσπάθεια αναγωγής της συμπεριφοράς σε περιστασιακούς παράγοντες και τυχαία γεγονότα. Ως φιλοσοφική κίνηση, ο νεοθετικισμός, αποκλείει κάθε τι που δεν ερμηνεύεται με επιστημονικό και δεν ανταποκρίνεται στην αυστηρή λογική και τις αρχές των μαθηματικών[216].

Η επιρροή του νεοθετικισμού στις επιστήμες και δη στην Εγκληματολογία, είναι πλέον τόσο μεγάλη που κατευθύνει την μελέτη και την ερμηνεία της ανθρώπινης συμπεριφοράς σε ατομικούς παράγοντες, παραβλέποντας με αυτόν τον τρόπο την σπουδαιότητα της ελεύθερης βούλησης. Αυτό το φιλοσοφικό ρεύμα παρέχει μια προκατειλημμένη εξήγηση και εστιάζει στις ατομικές προδιαθέσεις, πράγμα που καθιστά τους επιστήμονες που την υιοθετούν να βλέπουν κάποιες φορές τον κόσμο μέσα από μια στενή και με παρωπίδες προοπτική. Η αξιοποίηση των μεθόδων της φυσικής επιστήμης για την μελέτη της κοινωνίας, προσφέρει στον επιστήμονα ισχυρά επιχειρήματα, αφού του επιτρέπει να μιλά για «αντικειμενικότητα» και «ουδετερότητα». Το να μιλά κανείς όμως με στατιστικές και αριθμούς είναι «***ένας ακριβής ομοιογενοποιητικός τρόπος έκφρασης – αλλά και ακριβώς τίποτε παραπάνω***».[217]

Οι διάφορες θεωρίες της προσωπικότητας, στην ουσία ταξινομούν τύπους συμπεριφοράς και τελικά, όλες εξαντλούνται σε μια τυπολογία που δεν επαρκεί για να συναρθρώσει τα κομμάτια του «πάζλ» που αφορούν την σχέση συμπεριφοράς και προσωπικότητας. **Αυτή η οπτική δίνει μεν ασφάλεια σε οριοθετημένα**

---

[216] Βλ. ό. π., σελ. 30.
[217] Λάζος, (2007), σελ. 29.

περιβάλλοντα, όμως δημιουργεί ερωτήματα κατά πόσον υποσχόμενη είναι για την περαιτέρω εξέλιξη και λειτουργικότητα της επιστημονικής έρευνας.

Συγκεφαλαιώνοντας, η μέθοδος σκιαγράφησης όσο αποτελεσματική και αν έχει αποδειχθεί, θα πρέπει να εφαρμόζεται με μεγάλη προσοχή. Οι θεωρίες του βιολογικού ντετερμινισμού που γνωρίζουν μεγάλη διάδοση σήμερα, πρέπει να προσεγγίζουν την προσωπικότητα ως προϊόν σύνθεσης τόσο των βιολογικών όσο και των συναισθηματικών παραγόντων στο πλαίσιο της κοινωνικής αλληλεπίδρασης και των διαμεσολαβήσεων.

Η κατηγοριοποίηση των εγκληματιών, για την αξιολόγηση της επικινδυνότητάς τους, μπορεί μεν να δίνει στους ειδικούς που την χρησιμοποιούν ένα ασφαλές πλαίσιο ανάλυσης, αλλά όμως **η ανθρώπινη συμπεριφορά είναι τόσο πολύπλοκη που ούτε μπορεί να προβλεφθεί ούτε να καθοδηγηθεί απολύτως**.[218]

[218] Λαμπροπούλου, (2001), σελ. 68.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΑΝΟΙΧΤΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ

Η ανθρωποκτονία, ως ακραία εκδήλωση της βίας και της επιθετικότητας, είναι από μόνη της ένα εξαιρετικά πολύπλοκο φαινόμενο που δεν επιτρέπει στους ερευνητές να προβαίνουν σε απλουστεύσεις, σε συμπεράσματα και σε διαχωρισμούς των βιολογικών, κοινωνικών και ψυχολογικών παραγόντων. Οι κατακτήσεις της σύγχρονης επιστημονικής έρευνας δεν αφήνουν περιθώρια αμφιβολίας για την ύπαρξη ενός ολιστικού αιτιοπαθογενετικού σχήματος στην εξήγηση της βίαιης εγκληματικότητας, κατά συνέπεια κάθε άλλο παρά σκόπιμη μπορεί να είναι η απομόνωση των ανωτέρω παραγόντων. Οι αιτιολογικές προσεγγίσεις δεν πρέπει να μελετούν αποσπασματικά την πρίπτωση της ανθρωποκτονίας. Διλήμματα του τύπου «σώμα – ψυχή», «κληρονομικότητα – περιβάλλον», «εγκέφαλος – πνεύμα», αποτελούν ψευδοδιλήμματα που ανήκουν στο παρελθόν. Κοινωνικοί, πολιτικοί, οικονομικοί, ακόμη και τυχαίοι παράγοντες μπορούν εξίσου να καλλιεργήσουν ένα πρόσφορο έδαφος για το πέρασμα στην εγκληματική πράξη.

Διαπιστώθηκε λοιπόν, ότι η εξήγηση του εγκλήματος συνιστά μια «γκρίζα ζώνη» και είναι πιο πολυσύνθετη από το λεγόμενο «άσπρο ή μαύρο» της συμπεριφοράς. Αναγνωρίζεται ότι πολλαπλές μεταβλητές εμπλέκονται σε μία σύνθετη λειτουργία, κάθε μια από τις οποίες συμβάλλει περισσότερο ή λιγότερο σε διαφορετικές χρονικές στιγμές και καταστάσεις. Οι απλουστευτικές προσεγγίσεις του πολυδιάστατου φαινομένου του εγκλήματος, πλαισιώνονται, κάποιες φορές, από τις κλειστές και αιτιοκρατικές θεωρίες που αναλύθηκαν στην παρούσα μελέτη. Για τους λόγους αυτούς, προτείνεται ότι είναι περισσότερο χρήσιμη η κατανόηση των σχέσεων ανάμεσα σε αυτές τις παραμέτρους και η μεταξύ τους διάδραση, παρά ο «διαγωνισμός» σχετικά με το ποιά ζυγίζει περισσότερο.

Επιπροσθέτως, όλη η προβληματική γύρω από την βίαιη και επικίνδυνη προσωπικότητα, μαρτυρά μια δυναμική εισβολή της Ψυχιατρικής και εν γένει του Νεοθετικισμού στον χώρο της Εγκληματολογίας. Αυτός ο Νεοθετικισμός έχει καταφέρει με έναν αριστοτεχνικό τρόπο να επιβάλει μια ντετερμινιστική, σχεδόν νομοτελειακή, αντίληψη σχετικά με το έγκλημα και την εξήγησή του. Η αιτιολογική προσέγγιση διαμορφώνεται και εν τέλει καθορίζεται με πλαίσιο αναφοράς ένα κλειστό και κάποιες φορές ασφυκτικό πρότυπο της κλασσικής Φυσικής για το αίτιο και το αιτιατό. Αυτή η απλοϊκή και μηχανιστική σχέση συνεπάγεται την γνώση της

τελικής έκβασης της ανθρώπινης συμπεριφοράς, συνεπώς επιτρέπει την πρόβλεψή της σε μια δεδομένη χρονική στιγμή. Ωστόσο, μία τέτοια θεώρηση οδηγεί σε επιστημολογικά αδιέξοδα, αφού η πολυδιάστατη φύση της προσωπικότητας δεν επιτρέπει αποκλειστικές αναφορές σε ατομοκεντρικές θεωρίες. Έπειτα, οι βίαιες συμπεριφορές δεν αποτελούν σταθερά δείγματα της ανθρώπινης συμπεριφοράς. Αντιθέτως, επιτελούνται σε ένα συγκεκριμένο πλαίσιο και κάτω από ορισμένες συνθήκες.

Αναφορικά με την μέθοδο σκιαγράφησης του εγκληματολογικού προφίλ του δράστη, δεν είναι δυνατόν να είμαστε σίγουροι προς το παρόν για την αποτελεσματικότητα και την χρησιμότητά της. Κάποιοι διατείνονται ότι η μέθοδος δεν είναι τίποτε παραπάνω από ένα «εργαλείο στην εργαλειοθήκη», και ότι τα ιατροδικαστικά ευρήματα είναι εκείνα που θα οδηγήσουν στη σύλληψη του δράστη. Κάποιοι άλλοι όμως είναι ένθερμοι υποστηρικτές, διότι θεωρούν ότι προσφέρει ενεργή καθοδήγηση στην αστυνομική έρευνα και ότι έχει πολλές πιθανότητες εξακρίβωσης της ταυτότητας του δράστη. Δύο ακραίες θέσεις και ενδεχομένως η αλήθεια να βρίσκεται κάπου στη μέση. Αυτό που θα μπορούσε με βεβαιότητα να ειπωθεί, είναι ότι ο δρόμος της έρευνας για την αποτελεσματική χρήση της μεθόδου είναι μακρύς, επομένως μέχρι τότε, καλό είναι να γίνεται χρήση της μεθόδου με μέτρο, σύνεση και συνδυασμό των διαφορετικών επιστημονικών προσεγγίσεων. Μόνο έτσι θα ελαχιστοποιηθούν οι πιθανότητες σφαλμάτων. Πολλά θα εξαρτηθούν επίσης, από την καλή σχέση μεταξύ του ψυχολόγου και του υπεύθυνου για την διερεύνηση της υπόθεσης αστυνομικού, ο οποίος πρέπει παράλληλα να είναι αντικειμενικός και να μην επηρεάζεται από την «μαγεία» του διαμορφωμένου προφίλ.

Το πεδίο εφαρμογής της μεθόδου σκιαγράφησης τώρα πια, έχει προχωρήσει τόσο πολύ που δεν μοιάζει με την αρχική της εφαρμογή, δηλαδή την πρόβλεψη της προσωπικότητας του δράστη. Προχωρά ακόμη παραπέρα με στόχο να ανακαλύψει νέες στρατηγικές ανάκρισης, εκσυγχρονισμένες στατιστικές πηγές και να βασίσει τα πορίσματά της σε επιστημονικώς τεκμηριωμένα δεδομένα. Επιπλεόν, ιεραρχεί τις πληροφορίες της με σκοπό να αναλύσει πιο διεξοδικά την εκάστοτε περίπτωση και επεκτείνει το πεδίο εφαρμογής της σε κατηγορίες εγκλημάτων που μέχρι τότε δεν είχε κάνει χρήση (για παράδειγμα τρομοκρατική επίθεση). Για να αποφέρει καρπούς η σκιαγράφηση του εγκληματικού ψυχολογικού προφίλ του δράστη, θα πρέπει να υπάρχει συνεργασία και αλληλοτροφοδότηση Εγκληματολογίας, Ψυχολογίας,

Κοινωνιολογίας, Ανθρωπολογίας και Ψυχιατρικής. Επίσης, σημαντική μπορεί να είναι η συμβολή των Πολιτικών και Οικονομικών επιστημών. Κατά συνέπεια, το κλειδί της επιτυχίας έγκειται στην εμπειρική ανάλυση των δεδομένων που θα προκύψουν από την διεπιστημονική συνεργασία.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Αλεξιάδης, Σ. (1996). *Εγχειρίδιο Εγκληματολογίας*, Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας.

Απειρανθίτου, Μ., Βάνα, Σ., Γκούβα, Α., Γογούση, Φ., Κονιδάρη, Α., Κρητικός, Α., Λαμπράκη, Ι., Πέττα, Ε., Τζιράρκα, Μ., Τσεβάς, Κ., Φατούρου Ι., (2006). *Θεωρία γνώσης – Εμπειρισμός – Θετικισμός*, αδημοσίευτη εργασία στο μάθημα «Επιστημολογικά και Μεθοδολογικά ζητήματα της Εγκληματολογίας», (Διδάσκουσα Έφη Λαμπροπούλου) του ΠΜΣ Εγκληματολογίας 2005 – 2006.

Αρτινοπούλου, Β. & Μαγγανάς, Α. (1996). *Θυματολογία και όψεις θυματοποίησης*, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Βλάχου, Β. (2008). Η *εξέλιξη των εγκληματολογικών θεωριών για τη βία και την επιθετικότητα*, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Γιωτάκος, Ο. (2004). *Σεξουαλική επιθετικότητα και παραφιλίες: Αιτιολογία, εκτίμηση, αντιμετώπιση*, Αθήνα: Βήτα.

Γιωτάκος, Ο. & Τσιλιάκου, Μ. (2008). *Βιασμός*, Αθήνα: Αρχιπέλαγος.

Γιωτοπούλου – Μαραγκοπούλου, Α. (1979). *Παραδόσεις Εγκληματολογίας Ά*, Αθήνα – Κομοτηνή: Σάκκουλας.

Γιωτοπούλου – Μαραγκοπούλου, Α. (1984). *Εγχειρίδιο Εγκληματολογίας*, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Δημητρίου, Σ. (2003). *Μορφές Βίας*, Αθήνα: Σαββάλας.

Ζαραφωνίτου, Χ. (2005). *Εμπειρική Εγκληματολογία*, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Ζαραφωνίτου, Χ. (2008). *Τιμωρητικότητα: Σύγχρονες τάσεις, διαστάσεις και εγκληματολογικοί προβληματισμοί*, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Κουζέλης, Γ. (1997). *Επιστημολογία*, Αθήνα: Νήσος.

Κουράκης, Ν. Ε. (1989). *Περί βίας: Η βία στη σύγχρονη κοινωνία - εγκληματολογικοί ορίζοντες,* Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Κουράκης, Ν., & Κουλούρης, Ν. (2000). *Αντεγκληματική Πολιτική ΙΙ*, Αθήνα – Κομοτηνή: Σάκκουλας.

Λάζος, Γ. (2007). *Κριτική Εγκληματολογία*, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Λαμπροπούλου, Ε. (1994). *Κοινωνικός έλεγχος του εγκλήματος*, Αθήνα: Παπαζήσης.

Λαμπροπούλου, Ε. (1999). *Κοινωνιολογία του ποινικού δικαίου και των θεσμών της Ποινικής Δικαιοσύνης*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Λαμπροπούλου, Ε. (2001). *Εσωτερική ασφάλεια και κοινωνία του ελέγχου*, Αθήνα: Κριτική.

Μαγγανάς, Α. & Αρτινοπούλου, Β. (1996). *Θυματολογία και όψεις θυματοποίησης*, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Μαγγανάς, Α. (2004). Το εγκληματικό φαινόμενο στη πράξη, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Ντάγκλας, Τζ. & Ολσέϊκερ, Μ. (2004). *Στο μυαλό των σίριαλ κίλερς: Η ψυχολογία στην υπηρεσία της Δίωξης Εγκλήματος*, μτφρ. Φρυδά Ε., Αθήνα: Μελάνι.

Πανούσης, Γ. (2003). *Φυσιογνωμική, μια σύγχρονη εγκληματολογική προσέγγιση*, Αθήνα: Σάκκουλας.

Τσαλίκογλου, Φ. (1984). *Σχιζοφρένεια και φόνος: αναζητώντας τον χαμένο παράδεισο*, Αθήνα: Λιβάνης.

Τσαλίκογλου, Φ. (1989). *Μυθολογίες βίας και καταστολής*, Αθήνα: Παπαζήσης.

Φαρσεδάκης, Ι. (1990). *Η εγκληματολογική σκέψη, απ΄την αρχαιότητα ως τις μέρες μας*, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Φαρσεδάκης, Ι. (2005). *Παραβατικότητα και κοινωνικός έλεγχος των ανηλίκων*, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Φαρσεδάκης, Ι. (2005). *Στοιχεία Εγκληματολογίας*, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Χάϊδου, Α. (1996). *Θετικιστική Εγκληματολογία: Αιτιολογικές προσεγγίσεις του εγκληματικού φαινομένου*, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

Arendt, H. (1969). *Περί Βίας,* μτφρ. Νικολαίδου – Κυριανίδου, Αθήνα: Αλεξάνδρεια. (*On violence*, (1969), New York: Harcourt, Brace & World).

Alison, L. J., Beech, R. B. & Goodwill, A. M. (2009). «What works in Offender Profiling? A comparison of typological, thematic, and multivariate models», *Behavioral Sciences and the Law,* **27**: 507 – 529.

Alison, L. J. & Goodwill, A. M. (2007). «When is Profiling possible? Offense planning and aggression as moderators in predicting offender age from victim age in stranger rape», *Behavioral Sciences and the Law,* **25**: 823 – 840.

Beck, A. T., (1987), «Cognitive models of depression», *Journal of Cognitive Psychotherapy*, **1**: 2-27.

Bennell, C. & Canter, D. (2002). «Linking commercial burglaries by modus operandi: Tests using regression and ROC Analysis», *Science and Justice*, **42**:153 – 164.

Berkowitz, L. (1962). *Aggression: a social – psychological analysis*, New York: Mc Graw – Hill Book.

Canter, D. V. & Heritage, R. (1990). «A multivariate model of sexual offence behavior: Developments in offender profiling», *The Journal of Forensic Psychiatry*, **1**: 185 – 212.

Canter, D. (2004). «Offender Profiling and Investigative Psychology», *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling»*, **1**: 1 - 15.

Cusson, M. (2002). *Σύγχρονη Εγκληματολογία*, μτφρ. Σαγκουνίδου – Δασκαλάκη Η., Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Chan, H. C. & Heide, K. M. (2008). «Weapons used by juveniles and adult offenders

in sexual homicides: An Empirical analysis of 29 Years of US data», *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling,* **5**: 189 – 208.

Culhane, S. E. (2011). «Self- reported psychopathology in a convicted serial killer», *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling*, **8**: 1 - 21.

Debuyst, C. (1982). *Encyclopédie de la criminologie*, Louvain – La Neuve.

Devery, C. (2010). «Criminal profiling and criminal investigation», *Journal of contemporary Criminal Justice*», **26**: 393 - 409.

Dietz, P., Hazelwood, R. & Warren, J., (1990). «The sexually sadistic criminal and his offenses», *Bulletin of the American Academy of Psychiatry and the Law*, **18**: 163-178.

Douglas, J. E., Ressler, R. K., Burgess, A. W. & Hartman, C. R. (1986). «Criminal profiling from crime scene analysis», *Behavioral Sciences and the Law*, **4:** 401 - 421.

Duff, S. & Kinderman, P. (2008). «Predicting the behavior of offenders with personality disorder: Issues for Investigative Psychology», *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling,* **5**: 45 - 57.

Ebberline, J. (2008). «Geographical Profiling obscene phone calls — A case study», *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling*, **5**: 93 – 105.

Egger, S., (1984). «A working definition of serial murder and the reduction of linkage blindness», *Journal of Police Science and Administration*, **12**: 348 – 357.

Eysenck, H. J. (1953). *Uses and abuses of psychology,* London: Penguin.

Farrington, D. (2007). «Criminal Profiling: Principles and Practice (Book Review)», *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, **51**: 486 – 487.

Flagel, D. C. & Gendreau, P. (2008). «Commentary: sense, common sense, and nonsense», *Criminal Justice and Behavior,* **35**: 1354 – 1361.

Giannangelo, S. J. (1996). *The Psychopathology of Serial Murder: A Theory of Violence*, Praeger Publishers. Westport, CT.

Groth, A. N., (1979). *Men who rape: the psychology of the offender*, New York: Plenum Press.

Hammond, L. & Youngs, D. (2011). «Decay functions and criminal spatial processes: geographical offender profiling of volume crime», *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling,* **8**: 90 – 102.

Hazelwood, R. R., Ressler, R. K., Depue, R. L. & Douglas, J. E. (1987). *Criminal Personality: A multidisciplinary approach*, New York: Elsevier.

Hazelwood R. R. & Warren J. I. (2000). «The sexually violent offender: Impulsive or ritualistic?», *Aggression and Violent Behavior*, **5**: 267 - 279.

Hickey, E., (1997). *Serial murderers and their victims*, Pacific Grove, CA: Brooks/Cole.

Holmes, R. & Holmes, S. (1996). *Profiling Violent Crimes: an Investigative tool*, Thousand Oaks: Sage.

Holmes, R. & Holmes, S. (1996). *Serial murder*, Thousand Oaks: Sage.

Innes, B. (2004). *Το προφίλ του εγκληματικού νού*, μτφρ. Βάσιλα, Α., Αθήνα: Κοχλίας.

Jackson, J. L. & Bekerian, D. A. (1999). *Offender profiling: Theory, research and practice*, Chichester: Wiley.

Karpman, B., (1954). *The sexual offender and his offences*, New York: Julian Press.

Kohut, H. (1977). *The restoration of the self*, New York: International Universities Press.

Labuschagne, G. N. (2006). «The use of linkage analysis as evidence in the conviction of the Newcastle serial murder», *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling*, **3**: 183 – 191.

Leonard, D. (2001), «Character and motive in evidence Law», *Loyola of Los Angeles Law Review*, **34**: 439 - 536.

Levitt, M. & Manson, N. (2007). «My genes made me do it? The Implications of behavioral Genetics for Responsibility and Blame», *Health Care Annals,* **15**: 33 – 40.

Markson, L., Woodhams, J. & Bond, J. W. (2010). «Linking serial residential burglary: Comparing the utility of modus operandi behavior, geographical proximity, and temporal proximity», *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling,* **7**: 91 – 107.

McCann, J. T. (1992). «Criminal personality profiling in the investigation of violent crime: recent advances and future directions», *Behavioral Sciences and the Law*, **10**: 475 – 481.

Michaud, S. & Aynesworth, H. (1983). *The only living witness*, New York: Signet.

Muller, D. A. (2000). «Criminal profiling: Real science or just wishful thinking? », *Homicide studies*, **4**: 234 - 264.

Paulsen, D. (2006). «Human versus Machine: a comparison of the accuracy of geographic profiling methods», *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling*, **3**: 77 – 89.

Pervin, L. A. & Oliver, P. J., (2001). *Θεωρίες προσωπικότητας*, μτφρ. Αλεξανδροπούλου, Α. & Δασκαλοπούλου, Ε., Αθήνα: Τυπωθήτω.

Pistorius, M., (2005). *Profiling serial killers and other crimes in South Africa,* Johannesburg: Penguin Books.

Reik, T. (1945). *The unknown murderer*, New York: Prentice Hall.

Ressler, R. K., Douglas, J. & Burgess, A. W. (1992). *Crime Classification Manual*, New York: Simon & Schuster.

Santila, P., Laukkanem, M. & Zappala, A. (2007). «Crime Behaviors and distance travelled in homicides and rapes», *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling,* **4**: 1–15.

Smith, M. D. & Zahn, M. A. (1999). *Homicide: a sourcebook of social research*, Thousand Oaks: Sage.

Snook, K. B., Taylor, P. J. & Bennell, C. (2004). «Geographic Profiling: The fast, frugal, and accurate way», *Applied Cognitive Psychology,* **18**: 105 – 121.

Snook, B., Cullen, R. M., Mokros, A. & Harbort, S. (2005). «Serial murderer' s spatial decisions: factors that influence crime location Choice», *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling*, **2**: 147 – 164.

Snook, B., Taylor, P. J., Bennell, C. (2007) «Criminal profiling belief and use: a study of Canadian police officer opinion», *The Canadian Journal of Police and Security Services*, **5**: 1 - 11.

Snook, B., Eastwood, J., Gendreau, P., Goggin, C. & Cullen R. M. (2007) «Taking stock of criminal profiling: a narrative review and meta - analysis», *Criminal Justice and Behavior*, **34**: 437-453.

Snook, B., Cullen, R. M., Bennell, C., Taylor P. J. & Gendreau, P. (2008). «The Criminal Profiling Illusion: what's behind the smoke and mirrors?», *Criminal Justice and Behavior*, **35**: 1257 – 1276.

Turvey, B. E. (1999). «Criminal Profiling: An introduction to behavioral evidence analysis», Book Forum, *American Journal of Psychiatry* **157**: 1530 – 1540.

Turvey, B. E. (1999). *Criminal Profiling: an introduction to behavioral evidence analysis*, California: Elsevier.

Vigarello, G. (2001). *Ιστορία του Βιασμού: 16ος – 20ος αιώνας*, μτφρ. Βουτσοπούλου, Λ., Αθήνα: Αλεξάνδρεια.

Wolfgang, M. E. & Ferracuti, F., (1967). *Η υποκουλτούρα της βίας: προς μια ολοκληρωμένη θεωρία στην Εγκληματολογία*, μτφρ. Μηλιώνη, Φ., Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη. (*The subculture of violence, towards an integrated theory in Criminology*, (1969), Thousand Oaks: Sage).

Yokota, K., Fujita, G., Watanabe, K., Yoshimoto, K. & Wachi, T. (2007). «Application of the behavioral investigative support system for profiling perpetrators of serial sexual assaults», *Behavioral Sciences and the Law,* **25**: 841 – 856.

Youngs, D. (2004). «Personality correlates of offence style», *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling,* **1**: 99 – 119.

Youngs, D. (2006). «How does crime pay? The differentiation of criminal specialism by fundamental incentive», *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling*, **3**: 1 – 19.

Youngs, D. (2009). «Investigative psychology in the courtroom: beyond the offender profile», *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling*, **6**: 1 – 9.

Zavalloni , M. & Guerin, C. L. (1996). *Κοινωνική Ταυτότητα και συνείδηση*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΟΙ ΤΟΠΟΙ

http://en.wikipedia.org/wiki/Offender_profiling#cite_note-7.

http://library.thinkquest.org/04oct/00206/text_nts_psychological_profiling.htm.

http://en.wikipedia.org/wiki/FBI.

http://en.wikipedia.org/wiki/Crime_Classification_Manual.method_of_profiling.

http://en.wikipedia.org/wiki/Graphology.

http://en.wikipedia.org/wiki/Andrei_Chikatilo.

http://en.wikipedia.org/wiki/Ted_Bundy.

http://en.wikipedia.org/wiki/Antonis_Daglis.

http://eglima.wordpress.com/2007/04/21/daglis_1/.

http://www.focusmag.gr/articles/view-article.rx?oid=365801.

http://en.wikipedia.org/wiki/Norman_Afzal_Simons.

http://en.wikipedia.org/wiki/Anders_Behring_Breivik.